

วัดมอญ ๒๕๒๓

งานส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมไทย ครั้งที่ ๓

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ณ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา

วันที่ 1 - 3 กุมภาพันธ์ 2523

ขอสนับสนุนงานส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมไทย
ครั้งที่ 3

ณ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา

SUMMIT OIL CO., LTD.

197/1 Silom Road, Silom Bldg., Bangkok

Tel. 234-3931, 233-4048, 233-4280-1.

นะโมพุทธานะ

ข้าไหว้พระพุทธรูป	ทรงศีลบริสุทธิ์	มาอยู่ภายใน
ข้าไหว้พระสงฆ์	จักนำหัวใจ	พระสงฆ์สว่างใน
สร้างพระพุทธรูป	ปัญญาขำมี	ขอเรียนให้รู้
สร้างพระสงฆ์	จะทำความ	ขอเรียนให้รู้
พระพุทธรูป	ปวงผู้เกิดแต่	ขอเรียนให้รู้
พระสงฆ์	เนื้อหนัง	คุณแม่มกุตเพื่อ
พระพุทธรูป	พระพุทธรูป	นอโมกุต
พระสงฆ์	องค์พระ	นอโมกุต
พระพุทธรูป	ข้าเจ้าว่า	นอโมกุต
พระสงฆ์	ฆ่าเสียให้ตาย	นอโมกุต
พระพุทธรูป	อินทรีย์ทั้งห้า	นอโมกุต
พระสงฆ์	ขออย่าให้มี	นอโมกุต
พระพุทธรูป	ศิวสถานภายนอก	นอโมกุต
พระสงฆ์	อย่าให้แคล้วคลาด	นอโมกุต
พระพุทธรูป	มีในตัวเรา	นอโมกุต
พระสงฆ์	พุทธรูปให้แจ้ง	นอโมกุต
พระพุทธรูป	ดวงจิตสว่างแจ้ง	นอโมกุต
พระสงฆ์	เหมือนแสงอาทิตย์	นอโมกุต
พระพุทธรูป	(บทไหว้ครูฉบับประเพณีของชาวภาคใต้โบราณ)	นอโมกุต

งานส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมไทย ครั้งที่ 3 มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ณ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา
วันที่ 1-3 กุมภาพันธ์ 2523

สารคดี

ศาสตราจารย์ ดร.นิพนธ์ สติธร
อธิการบดี
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ความฝันอันสูงสุดของการศึกษา คือ ผู้ที่ได้รับการศึกษามีความสำนึกในสังคมอันเป็นความดีงาม และสูงส่งในการดำรงตนและอยู่ร่วมกับเพื่อนมนุษย์ โดยไม่มีความเกรงกลัวสิ่งใดจากภายนอก แต่มีความละเอียดจากภายในตัวเองต่อการกระทำที่ไม่ชอบด้วยเหตุผล เช่น เคารพกฎจราจรเพราะใจตนละเอียดต่อการละเมิดกฎจราจรเอง ไม่ใช่เพราะกลัวตำรวจจราจร ไม่เดินตัดสนามเพราะมีความอายตัวเอง การทำความดีย่อมเป็นความดีโดยสมบูรณ์ในตัวเอง โดยไม่ต้องหวังผลตอบแทน ถ้าทุกคนหวังแต่จะได้จากสังคมโดยไม่คิดจะให้ จะมีบางคนได้หลายคนไม่ได้ หรือทุกคนไม่ได้อะไรจากสังคม แต่ถ้าทุกคนคิดจะให้แก่สังคม ทุกคนก็จะได้จากสังคม คุณลักษณะอันสำคัญยิ่งเหล่านี้จะเกิดขึ้นแก่ผู้ที่ได้รับการศึกษา ต้องมีการปรับปรุงหลักสูตรและวิธีการเรียนการสอนให้ถูกต้องทุกระดับและพร้อมกันทุกหนทุกแห่ง และให้การศึกษาดูแบบแผน (FORMAL EDUCATION) สามารถแก้ไขและปรุงแต่งวงล้อมอันเกิดจากการศึกษาในชีวิต (INFORMAL EDUCATION) ที่ยังไม่ดีงามในปัจจุบัน หากจะเริ่มต้นในปัจจุบัน ผลสำเร็จจะปรากฏเป็นที่น่าพอใจอีกไม่น้อยกว่าสิบห้าปีข้างหน้า หากยังไม่เริ่มต้นในปัจจุบัน ก็ไม่มีวันสำเร็จในภายหน้า ในระหว่างรอคอยทุกคนจะต้องรับกรรมร่วมกัน มีน้อยคนที่จะฉีกรนหลุดพ้นไปได้เอง ซึ่งนับว่ามีบุญหลาย

การบรรลุสู่ความเป็นคนแท้มีมากทาง การสร้างสรรค์อารมณ์และจิตให้มีความปราณีต สุขุม สุนทรีย์ เป็นอุบายอันสำคัญยิ่งประการหนึ่ง เครื่องมือในการนี้ได้แก่ วรรณคดี ศิลป วัฒนธรรม และดนตรี ฉะนั้นการที่คณาจารย์ นิสิต ผู้ชำนาญการ และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องได้ร่วมกันจัดงานส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒทั้งแปดวิทยาเขตขึ้นเป็นครั้งที่สาม ณ วิทยาเขตภาคใต้ (สงขลา) ย่อมเป็นกรณีที่ควรแก่การนิยมนยกย่อง ยินดี และสนับสนุน เพราะเป็นความดีงามและมีประโยชน์ในทางการศึกษาของมหาวิทยาลัย และแก่ประชาชนผู้สนใจโดยทั่วไป ทั้งยังเป็นการปลูกเอกลักษณ์อันพิเศษของชาติไทยเราที่มีมาช้านานให้เด่นและไพศาลยิ่งไปอีก ขอให้สุนทรีย์กิจเช่นนี้จงประสบความสำเร็จ นำมาซึ่งความสุข ความปิติ และศรัทธาแก่ทุกท่าน เทอญ ฯ

พิพนธ์ พลวิชัย

จาก รองอธิการบดี มศว.สงขลา

ในปัจจุบันนี้ นอกจากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ วิทยาเขตภาคใต้ จังหวัดสงขลา จะปฏิบัติภารกิจหลัก คือ สอนระดับปริญญาตรีในสัปดาห์วิชา และให้ปริญญาตรีในทุกคณะวิชาแล้ว ยังเปิดสอนระดับปริญญาโทในปีการศึกษา 2523 อีกด้วย นอกจากนี้มหาวิทยาลัยยังมีนโยบายส่งเสริมการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม เป็นประการสำคัญอีกด้วย

งานส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมไทย ครั้งที่ 3 ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ทั้งแปดวิทยาเขต ที่กรุณาให้เกียรติวิทยาเขตสงขลาเป็นเจ้าภาพในครั้งนี้ นั้น วิทยาเขตสงขลาพยายามอย่างยิ่งที่จะปรับปรุงคุณภาพของงานให้ดียิ่ง ๆ ขึ้นไปจากปีที่แล้ว ซึ่งงานครั้งที่สอง วิทยาเขตสงขลาก็เป็นเจ้าภาพเช่นกัน

ผมยินดีที่นิสิต นักศึกษา อาจารย์ ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒทั้งแปดวิทยาเขต มีเจตนาและมีการกระทำที่ชี้บ่งถึงการทำนุบำรุง ส่งเสริม ศึกษา ค้นคว้า เกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมอย่างแท้จริง ซึ่งผมเชื่อว่างานส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมไทยนี้ก็จะมีส่วนอย่างสำคัญที่จะช่วยให้ประเทศไทยของเรามีความเป็นไทยตลอดไป

ขอต้อนรับอาจารย์ นิสิต นักศึกษา จากวิทยาเขตอื่นด้วยความยินดี ขอขอบพระคุณทุก ๆ ท่านที่กรุณาให้ความร่วมมือกับมหาวิทยาลัยด้วยดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งทบวงมหาวิทยาลัย ที่กรุณาให้ความสนับสนุนงานนี้ จนประสบความสำเร็จ

หวังว่าท่านผู้มีเกียรติที่กรุณามาชมงานในครั้งนี้ คงจะได้รับประโยชน์จากงานนี้ ไม่ว่าจะเป็นการแสดง ดนตรีไทย หรือนิทรรศการ ตามสมควร

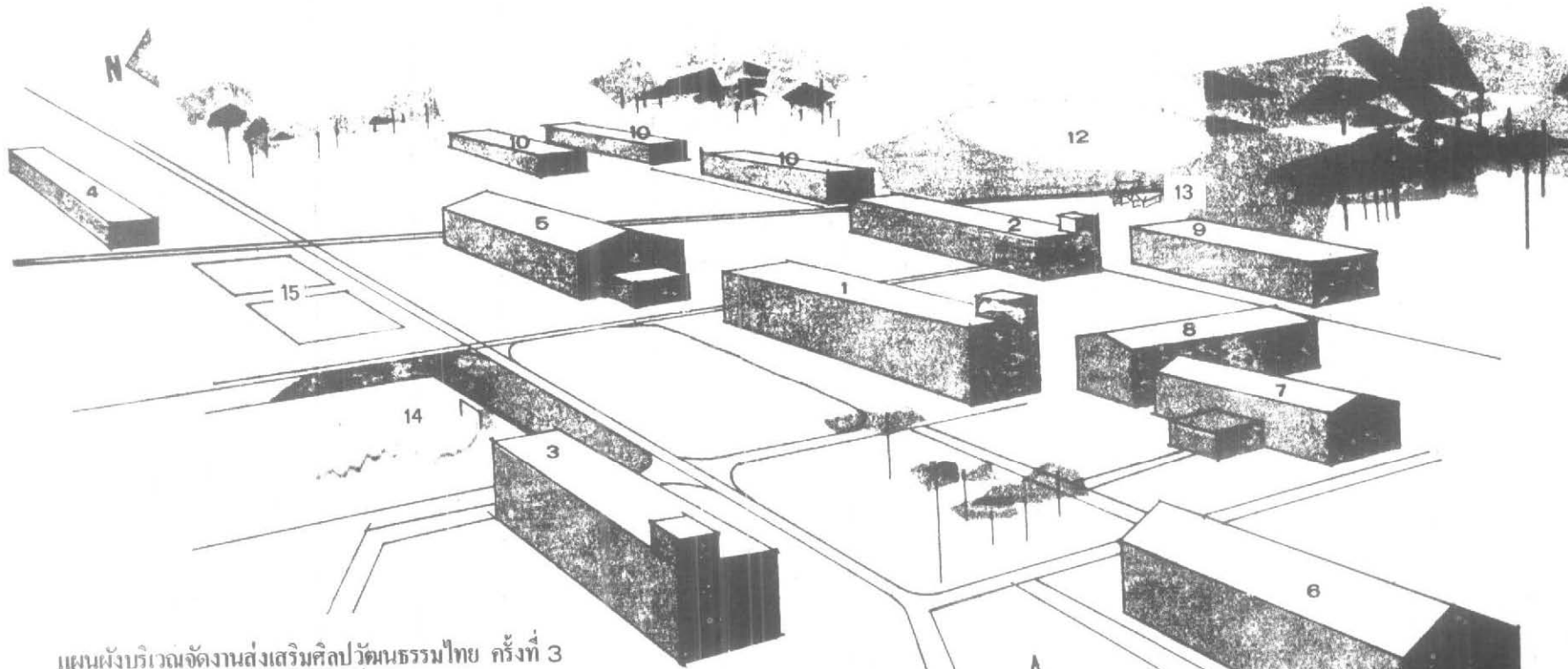

(รองศาสตราจารย์ ดร.เสริมศักดิ์ วิชาลาภรณ์)

รองอธิการบดี

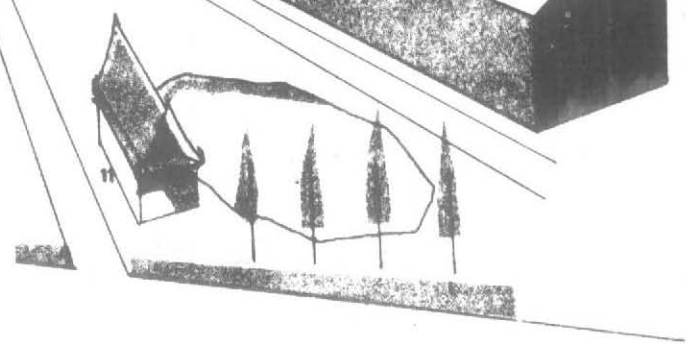
สารบัญ

งานส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมไทย ครั้งที่ 3	1
กำหนดการแสดง งานส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมไทย ครั้งที่ 3	4
นิทรรศการและสินค้าพื้นเมือง	10
แนวคิดในการอนุรักษ์และส่งเสริมศิลปและวัฒนธรรม	17
ระบำของชาวบ้านชุดใหม่ ๆ	22
ชนโค	35
หนังตะลุง	41
โมงครุ่ม	48
มโนhra	52
ลิเกป่า	60
สัญลักษณ์	63
วรรณกรรมแหล่งทำขวัญภาคใต้	69
แนะนำศูนย์ส่งเสริมภาษาและวัฒนธรรมภาคใต้	80

**แผนผังบริเวณจัดงานส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมไทย ครั้งที่ 3
ณ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา**

1 อาคาร : หน้าตัวอาคารมีเวทีกลางแจ้งแสดงภาคเช้า
ด้านข้างมีกองอำนาจการภาคกลางวัน	9 อาคาร 9 ศูนย์ส่งเสริมภาษาและวัฒนธรรมภาคใต้ จัดนิทรรศการ
ในตัวอาคาร โรงละครเปิดภาคกลางวัน กองอำนาจการ
2 อาคาร 2 ห้องแต่งตัวผู้แสดงและที่พักวิทยากรเขตอื่น	10 หอพักหญิง
3 อาคาร 3 สถานที่แสดงนิทรรศการและสินค้าพื้นเมือง	11 ศาลา
4 อาคาร 4 ที่พักผู้แสดงวิทยากรเขตอื่น	12 อ่างเก็บน้ำ
5 หอประชุม เวทีแสดงภาคกลางวัน	13 บ้านนิภาวดี
6 หอพักชาย	14 สนามฟุตบอล
7 หอสมุด	15 สนามบาสเก็ตบอล
8 ตึกเทคโนโลยี	

งานส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมไทย ครั้งที่ 3

ความเป็นมา

ครั้งที่ 1 ปีการศึกษา 2520 ที่มหาสารคาม

ใน พ.ศ. 2506 เมื่อมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ยังมีฐานะเป็นวิทยาลัยวิชาการศึกษานั้น ได้จัดมีมหกรรมดนตรี Music Festival ขึ้น โดยมีจุดมุ่งหมาย เพื่อส่งเสริมให้นักศึกษามีโอกาสฝึกฝนทักษะเผยแพร่และแสดงออกซึ่งความสามารถในทางดนตรี งานมหกรรมดนตรีนี้ได้ดำเนินเรื่อยมาจนกระทั่งปี พ.ศ. 2520 ฝ่ายกิจการนิสิตทุกวิทยาเขต และมหาวิทยาลัยได้มีแนวความคิดในการขยายขอบข่ายของงานมหกรรมดนตรีให้กว้างขวางขึ้น โดยบรรจุนาฏศิลป์ การแสดงที่สะท้อนให้เห็นประเพณีและวัฒนธรรมไทย นิทรรศการทางศิลปะตลอดจนการแสดงสินค้าพื้นเมืองของแต่ละท้องถิ่น และให้เปลี่ยนชื่อเป็น “งานส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมไทย” ซึ่ง มศว.มหาสารคามได้เป็นเจ้าภาพในการจัดงานครั้งแรก โดยจัดให้ตรงกับวโรกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษาพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช และจากการประเมินผลปรากฏว่า การจัดงานครั้งแรกนั้นได้รับความสำเร็จอยู่ในเกณฑ์ที่น่าพอใจของประชาชนที่เข้าชม

ครั้งที่ 2 ปีการศึกษา 2521 ที่สงขลา

ในปีการศึกษา 2521 มหาวิทยาลัยได้มอบให้ มศว.สงขลาเป็นผู้จัดงานแทนมศว.มหาสารคาม ซึ่งประสบปัญหาหน้าท่วมและไม่สามารถจัดงานได้ โดยจัดขึ้นระหว่างวันที่ 20-21 มกราคม 2522 และจากการประเมินผลปรากฏว่าได้รับความสำเร็จในเกณฑ์ที่สูงมากขึ้น

ครั้งที่ 3 ปีการศึกษา 2522 ที่สงขลา

ในปีการศึกษา 2522 นี้ มหาวิทยาลัยได้มอบให้ มศว.สงขลา เป็นเจ้าภาพอีกครั้งหนึ่ง เนื่องจากมีประสบการณ์ และสามารถแก้ไขข้อบกพร่องซึ่งเกิดขึ้นจากการจัดงานแสดงศิลปวัฒนธรรมไทย ครั้งที่ 2 นั้นแล้ว โดยกำหนดจะจัดขึ้นระหว่างวันที่ 1-3 กุมภาพันธ์ 2523

การจัดงานส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมไทยนี้ ทางมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ได้รับความร่วมมือสนับสนุนจาก ทบวงมหาวิทยาลัยเป็นอย่างดี

วัตถุประสงค์

1. เพื่อส่งเสริมและเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมไทย
2. เพื่อส่งเสริมกิจกรรมของนิสิตในด้านต่าง ๆ เช่น สร้างความสามัคคีในหมู่คณะ การแสดงออกถึงความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ในสิ่งที่ตั้งงามสร้างเสริมประสบการณ์ ฝึกนิสิตให้รู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ ตลอดจนนิสิตได้มีโอกาสแสดงความสามารถที่ตนมีอยู่
3. เพื่อเผยแพร่ชื่อเสียง เกียรติคุณของมหาวิทยาลัย ในด้านทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมของชาติ
4. เพื่อส่งเสริมและเผยแพร่สินค้าพื้นเมืองของทุกภาค

เป้าหมายของการจัดงาน

1. การแสดงนิทรรศการเกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมพื้นเมืองของชาติไทยทั้ง 4 ภาค
2. สาธิตดนตรีพื้นเมืองและการแสดงสินค้าพื้นเมือง
3. การแสดงบนเวที และการแสดงดนตรีไทย
4. การอภิปรายเพื่อชี้แจงวิสัยทัศน์ศิลปวัฒนธรรมประจำชาติ (ดูรายละเอียดที่ 2)

ลักษณะของการปฏิบัติงาน

เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปด้วยความเรียบร้อย และมีประสิทธิภาพได้จัดให้มีการประชุมเพื่อเตรียมงานส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม ระหว่างวันที่ 1-3 พฤศจิกายน 2522 มีการกำหนดวันและเวลาในการจัดงาน ตลอดจนรายการแสดงต่าง ๆ มหาวิทยาลัยได้แต่งตั้งกรรมการเพื่อดำเนินงานส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมไทย ครั้งที่ 3 จำนวน 3 ชุด คือ

1. คณะกรรมการอำนวยการ ประกอบด้วย อธิการบดี รองอธิการบดี และคณบดี
2. คณะกรรมการดำเนินงาน ประกอบด้วยอาจารย์ และนิสิตฝ่ายต่าง ๆ ซึ่งรับผิดชอบในการดำเนินงานของ มศว.สงขลา
3. คณะกรรมการประสานงานประกอบด้วย ผู้ช่วยรองอธิการบดีฝ่ายกิจการนิสิต 8 วิทยาเขต อาจารย์ที่ปรึกษาฝ่ายศิลปวัฒนธรรม 8 วิทยาเขต ประธานนิสิตฝ่ายศิลปวัฒนธรรม 8 วิทยาเขต และผู้เกี่ยวข้อง

ในการดำเนินงานดังกล่าวจะจัดให้มีการประชุมคณะกรรมการดำเนินงาน และคณะกรรมการประสานงาน เพื่อปรึกษาหารือ และแก้ไขปัญหาอันอาจเกิดขึ้นในวันที่ 31 มกราคม 2523 ณ มศว.สงขลา

อนึ่ง จากการประชุมเตรียมงานส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม ได้มีมติให้เสนอโครงการต่อทบวงมหาวิทยาลัย เพื่อความสนับสนุนด้านค่าใช้จ่าย

ผู้รับผิดชอบในการจัดงาน

1. รองอธิการบดีฝ่ายกิจการนิสิต
2. ผู้ช่วยรองอธิการบดีฝ่ายกิจการนิสิต 8 วิทยาเขต
3. อาจารย์ที่ปรึกษาฝ่ายศิลปวัฒนธรรม 8 วิทยาเขต
4. ประธานฝ่ายศิลปวัฒนธรรม สโมสรนิสิต 8 วิทยาเขต

ผู้เข้าร่วมในการจัดงาน

นิสิตที่เข้าร่วมในการจัดงานจาก 8 วิทยาเขต จำนวน 921 คน และอาจารย์ที่ปรึกษา ดังมีรายละเอียดในตารางข้างล่างนี้

วิทยาเขต	นิสิต	อาจารย์และเจ้าหน้าที่
ปทุมวัน	87	11
บางเขน	80	11
บางแสน	56	13
ประสานมิตร	76	15
พลศึกษา	56	12
พิษณุโลก	69	13
มหาสารคาม	77	14
สงขลา	401	130
รวม	921	219

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1. เป็นการเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมไทยประจำภาคต่าง ๆ ให้เป็นที่รู้จักแก่บุคคลทั่วไป
2. เผยแพร่สินค้าพื้นเมืองของภาคต่างๆ ให้เป็นที่รู้จักกันทั่วไป อันเป็นการส่งเสริมอาชีพของชาวไทยในท้องถิ่นต่าง ๆ
3. ประชาชนทั่วไปได้มีโอกาสมาร่วมงาน ช่วยให้ได้รับความรู้ความเพลิดเพลิน มีความเข้าใจเห็นคุณค่า และซาบซึ้งในศิลปวัฒนธรรม ประจำภาคต่าง ๆ ได้ดีขึ้น
4. อาจารย์และนิสิต ได้มีโอกาสร่วมกิจกรรม ก่อให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ และเป็นการส่งเสริมประสบการณ์ด้านศิลปะและการแสดง

กำหนดการแสดง งานส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมไทย ครั้งที่ 3

วันศุกร์ ที่ 1 กุมภาพันธ์ 2523

เช้า สถานที่หอประชุม

- 9.00 น. ดนตรีทุกวิชาเขตบรรเลง เพลงโหมโรงศรีนครินทร์ แต่งโดย อาจารย์ชฎิต นักดนตรี
- 10.08 น. พิธีเปิดงาน ฯพณฯ นายกรัฐมนตรี เป็นประธาน
- 10.30 น. ปราศรัยพิเศษจาก ฯพณฯ นายกรัฐมนตรี เรื่อง “แนวความคิดในการ พัฒนาการศึกษเพื่อพัฒนา ชาติไทย”

บ่าย สถานที่หอประชุม

- 14.00 น. สาธิตปี่พาทย์มอญ ฟ้อนพม่า มอญ ประสานมิตร
- 14.50 น. รำพุทธบูชา ปทุมวัน
- 15.05 น. ระบำชนไก่ สงขลา
- 15.30 น. ระบำชาวเขา พิษณุโลก
- 15.50 น. รำกลองยาว มหาสารคาม
- 16.10 น. กระบี่กระบอง พลศึกษา

เป็น หน้าอาคาร 1

16.30 น. คนตรีไทย
 ประสานมิตร, บางแสน

ภาคค่ำ โรงละครเปิด
 19.30 น. โขนตอนลงอุโมง
 ประสานมิตร

20.20 น. ระบำศรีวิชัย
 สงขลา

20.35 น. เซ็งกระหยัง
 บางแสน

20.55 น. รำศรีโคตบูรณ์
 มหาสารคาม

21.10 น. พื้นเมืองชาตรี
 มหาสารคาม

21.30 น. รำเทพบันเทิง
 บางเขน

21.50 น. รำเทพทอง
 บางแสน

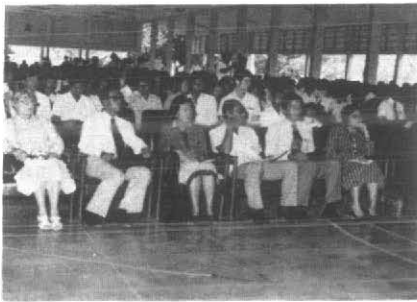

22.10 น. ละครประวัติศาสตร์เรื่อง
 ขุนลอปลัดชู พลศึกษา

22.45 น. มหาสารคามแคนวง
 มหาสารคาม

23.05 น. ละคร ธรรมาธรรมะสงคราม
 ปทุมวัน

วันเสาร์ ที่ 2 กุมภาพันธ์ 2523

บ่าย เวทีหอประชุม

- 14.00 น. ปี่พาทย์ไม้แข็ง พญารำพึง
บางแสน
- 14.25 น. ระบำโปงลาง
มหาสารคาม
- 14.40 น. สาธิตดนตรีพื้นเมือง
พิษณุโลก
- 15.04 น. ระบำชาวเล
สงขลา
- 15.20 น. ขุนแผนพื้นบ้าน
บางแสน
- 15.45 น. กราววีรสตรี
บางเขน

เย็น หน้าอาคาร 1

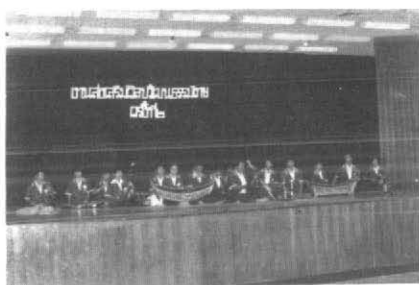
- 18.10 น. แข็งบังไฟ
มหาสารคาม
- 18.40 น. ดนตรี
มหาสารคาม พิษณุโลก สงขลา

ภาคค่ำ เวทีโรงละครเปิด

- 19.30 น. ลูกทุ่งไทยเดิม
ประสานมิตร
- 20.05 น. รำบายศรีสู่ขวัญ
มหาสารคาม
- 20.25 น. ระบำชักพระ
สงขลา
- 20.45 น. ฟ้อนเทียน
พิษณุโลก
- 21.05 น. หลักสี่สีลา
บางเขน
- 21.30 น. ละครพูด
ปทุมวัน
- 22.05 น. ระบำชาวา
บางแสน
- 22.20 น. ละครรำปทุมมา-ภมร
พลศึกษา
- 22.45 น. แก้วหน้าม้า
ประสานมิตร

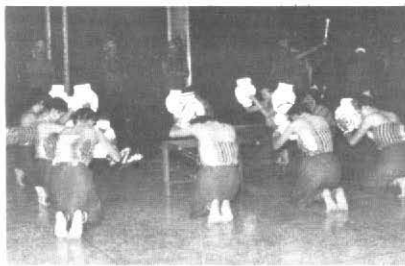

วันที่ 3 กุมภาพันธ์ 2523

บ่าย เวทีหอประชุม

14.40 น.	มโหรีวงใหญ่	ประสานมิตร
14.20 น.	โนรา	สงขลา
14.35 น.	รำพัดพนัสนิคม	บางแสน
14.50 น.	สาธิตดนตรีพื้นเมือง	มหาสารคาม
15.55 น.	เต้นกำรำเคียว	บางเขน
ภาคเช้า หน้าอาคาร 1		
16.25 น.	หมากรูกคน	บางเขน
17.40 น.	ดนตรีไทย	ปทุมวัน

ภาคค่ำ เวทีโรงละครเปิด

19.30 น.	ลูกทุ่งหนองมน	บางแสน
19.50 น.	ระบำปาริชาต	สงขลา
20.05 น.	ระบำสุโขทัย	พิษณุโลก
20.20 น.	เชิดจีน	ปทุมวัน
21.05 น.	ระบำกริช	สงขลา
21.20 น.	รำบ้านเชียง	มหาสารคาม
21.40 น.	ละคร "ปิดไว้ก่อน"	บางแสน
22.05 น.	ลูกทุ่งสองแคว	พิษณุโลก
22.25 น.	ละครประวัติศาสตร์ "ศึกกลาง"	พลศึกษา
24.00 น.	พิธี ปิดงาน	

นิทรรศการและสินค้าพื้นเมือง งานส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมไทย ครั้งที่ 3

อาคาร 3

มศว. ปทุมวัน

1. นิทรรศการเรื่อง “ศาสนาเปรียบเทียบ”
2. แสดงงานศิลปหัตถกรรม และสาธิตงานฝีมือ
3. การออกร้านแสดงสินค้าพื้นเมือง

มศว. ประสานมิตร

1. นิทรรศการแสดงผลงานของชมรมศิลปกรรมได้แก่ ปฏิมากรรม
2. จิตรกรรมงานออกแบบ เครื่องปั้นดินเผา
3. นิทรรศการของชมรมศาสนา

มศว. บางเขน

1. นิทรรศการการทำเครื่องสานโบราณ การทำตุ๊กตาชาววัง บางเสด็จ การทำมัตอร์ญูญัก
3. การแสดงนิทรรศการ “พุทธศาสนากับมนุษย์”
4. นิทรรศการวัฒนธรรมและความเป็นอยู่การเล่น และศิลปะพื้นบ้านของภาคกลาง

มศว. บางแสน

1. การแสดงภาพศิลปกรรมเกี่ยวกับภาคตะวันออก
2. การแสดงภาพเกี่ยวกับศิลปกรรม จิตรกรรมฝาผนัง ภาคตะวันออก
3. ผลงานหัตถกรรมพื้นบ้าน จักสาน ทอเสื่อ เครื่องหิน ทอผ้า เครื่องประดับตกแต่ง เครื่องใช้สอย
4. การแสดงตัวอย่าง วิธีการทำ การจำหน่ายสินค้าพื้นบ้าน อาทิ น้ำปลาอย่างดี ครกหิน เครื่องจักสาน
5. การสาธิตการทำประติมากรรมไทย หล่อปูนขัดทอง การเขียนภาพจิตรกรรมฝาผนัง การพิมพ์ภาพจากพิมพ์แกะไม้

มศว. พิษณุโลก

นิทรรศการศิลปวัฒนธรรมในเขตภาคเหนือ

1. การสักยันต์
2. การเล่นกลองช้าง
3. การสู่วัฒ
4. การจับงูเห่า
5. การทำอุ
6. การทำสุราชาวบ้าน
7. การทำผ้าตีนจก
8. การทอผ้าหล่มสัก
9. การปั้นเตา
10. การขุดเรือ
11. การแข่งเรือ

สินค้าพื้นเมืองภาคเหนือ

1. ผลิตภัณฑ์สิ่งทอ และงานหัตถกรรมจากจังหวัดเชียงใหม่
2. อุตสาหกรรมพื้นบ้านจากหาดเสี้ยว จังหวัดสุโขทัย
3. อุตสาหกรรมสิ่งทอจากจังหวัดอุตรดิตถ์
4. อุตสาหกรรมพื้นบ้านจากจังหวัดพิจิตร

มศว. มหาสารคาม

นิทรรศการ นิทรรศการเกี่ยวกับขั้นตอนวิธีการเรียนการสอนสมัยใหม่ ที่นำเอาศิลปะพื้นบ้านอีสานไปประยุกต์ใช้ให้เข้ากับสังคมปัจจุบัน โดยมีการบรรยายประกอบ

การสาธิต

1. สาธิตการทำเครื่องทอข้อม ตามแบบเดิมที่ทำในภาคอีสาน ได้แก่
 - 1.1 สาธิตการเก็บขิด
 - 1.2 สาธิตการทอต้นขิ้น
 - 1.3 สาธิตการทอมัดหมี่
2. สาธิตการทำเครื่องจักสาน นำเอาการจักสานไม้ไผ่ของอีสานมาประยุกต์
 - 2.1 สาธิตการทำดาบด้วยไม้ไผ่
 - 2.2 สาธิตการทำกระเป๋าสายขิด
 - 2.3 สาธิตการทำแจกัน

มศว. สงขลา

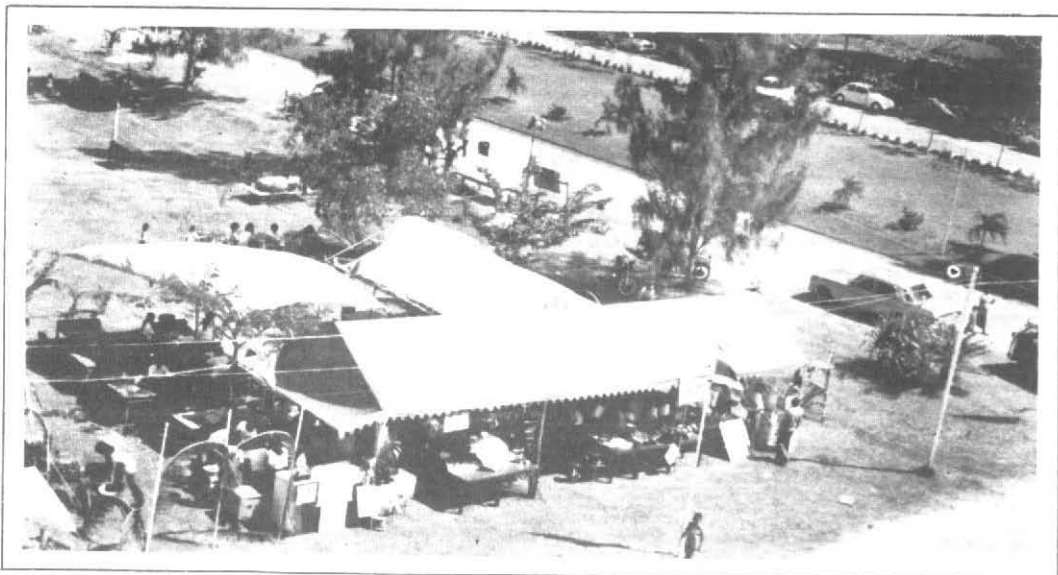
ที่ศูนย์ส่งเสริมภาษาและวัฒนธรรมภาคใต้

1. การแสดงของพื้นเมืองซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของแต่ละจังหวัดภาคใต้
2. การแสดงทางคติชนวิทยา, เครื่องใช้, ศิลปวัตถุ, โบราณวัตถุ
3. การแสดงทางภาษาและวัฒนธรรมภาคใต้
4. นิทรรศการเอกสารหัวเมืองภาคใต้มณฑลนครศรีธรรมราช

(รายละเอียดอ่านในบทความเรื่องแนะนำศูนย์ส่งเสริมภาษาและวัฒนธรรมภาคใต้ ของ รศ. สุธิวงศ์ พงษ์ใหญ่ชัย ในตอนท้ายของสูจิบัตรนี้)

สินค้าพื้นเมือง ที่อาคาร 3

1. ผ้าเกาะยอ
2. ผ้าปาเต๊ะ
3. ผ้าไหมพุ่มเรียง
4. เครื่องถม เครื่องจักสาน นครศรีธรรมราช
5. มุก ภูเก็ต
6. เครื่องจักสาน นราธิวาส
7. เครื่องปั้นดินเผา สทิงหม้อ
8. กาแฟเขาช่อง
9. อาหารพื้นเมืองภาคใต้ เม็ดมะม่วงหิมพานต์ น้ำบูดูสาหร่าย ลูกหยี ฯลฯ

ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน
เหมือนพี่เหมือนน้อง

เรานับถือน้ำใจคนไทย

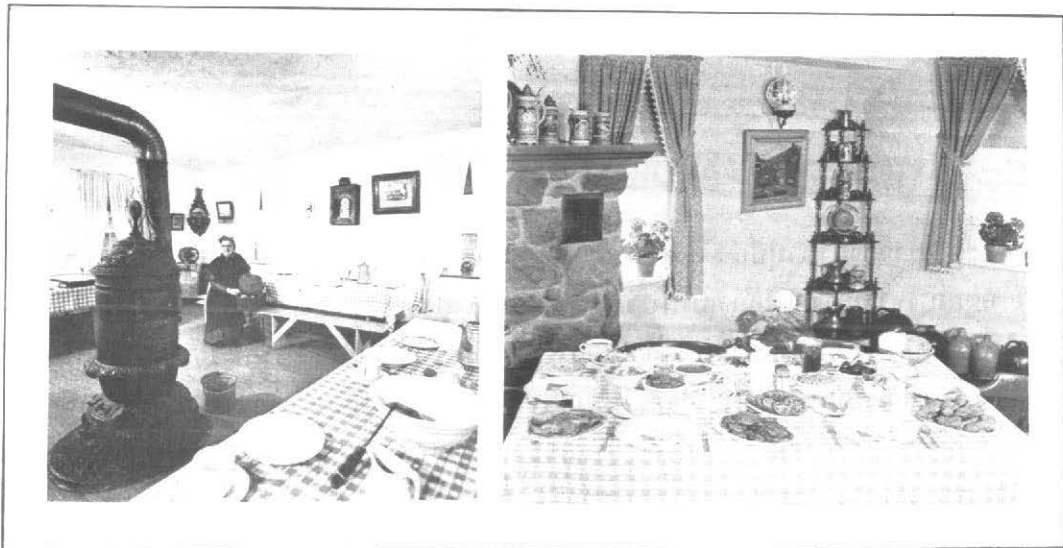
 ไทย
รักคุณเท่าพี่

แนวคิดในการอนุรักษ์ และส่งเสริมศิลปะและวัฒนธรรม

ดร. บันลือ ถิ่นพั่งา

เครื่องเย็บผ้าหือ อามานา (Amana) หลายคนคงจะเคยรู้จัก ไม่ว่าจะเป็นผู้เย็บ ตู้แช่ หรือเครื่องปรับอากาศ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒบางวิทยาเขตก็มีเครื่องปรับอากาศหือ นีไซ์ ชื่ออามานาเป็นชื่อกลุ่มชน ชาวอามานาอพยพจากยุโรปไปอยู่ในสหรัฐอเมริกาเมื่อ 125 ปีมาแล้ว สมัยนั้นพวกเขาังไม่มีเครื่องเย็บผ้าหืออามานา

ชาวอามานาค้ายกับชาวไทยเราอยู่อย่างหนึ่ง คือ อิทธิพลแรงสูงของโลกภายนอก ทำให้วัฒนธรรมของเขาเปลี่ยนแปลงไป ชาวอามานาอพยพไปตั้งถิ่นฐานอยู่ในแควงของสังคมอื่น ในตอนแรกเป็นชุมชนประเภทรวมทรัพย์ กล่าวคือผู้คนในชุมชนทุกครัวเรือนร่วมกันทำมาหากิน และเบิกของกินของใช้จากกองกลางทุกอย่าง แต่เกือบร้อยปีให้หลัง เมื่อสมาชิกทุกครัวเรือน พึ่งตนเองได้แล้ว ก็แบ่งทรัพย์สินกันไปเป็นเอกสิทธิ์ของแต่ละครอบครัวตามความต้องการ ของสมาชิก ส่วนกิจการต่างๆของชุมชนเขาก็ยังช่วยทำ ที่เคยมีแต่หัตถกรรมก็เกิดอุตสาหกรรม เพิ่มขึ้น มีเครื่องเย็บอามานาเป็นงานอุตสาหกรรมที่สำคัญต่อมาจนทุกวันนี้

ชีวิตอามานาเก่าและใหม่ โรงอาหารรวม และห้องรับประทานอาหารในบ้านส่วนตัว

ชาวอามานามีได้ละเอียดกิจกรรมประเภทต่าง ๆ ที่มีมาแต่ดั้งเดิม เป็นต้นว่า การทอผ้าขนสัตว์อย่างดี การทำไส้กรอกนานาชนิดซึ่งความอร่อยเป็นที่เลื่องลือ การประกอบเครื่องมือที่ประดิษฐ์และทนทาน ตลอดจนการทำเหล้าไวน์ด้วยพืชผลที่เขาปลูกกันเอง งานฝีมือเหล่านี้ชาวอามาทำกันอย่างมุ่งมั่นให้เป็นเลิศ ความเป็นเลิศนี้ปลูกความนิยมแก่ผู้ซื้อหาโดยไม่เสื่อมถอย งานการฝีมืออยู่คู่กันกับงานจักรกล

อาหารที่ชาวอามาผลิตเอง ชาวอามาแต่งกายตามแบบที่ตกทอดมาจากบรรพบุรุษ

ชาวอามาามีปณิธานสูงที่จะรักษาวัฒนธรรมเดิม และเปลี่ยนแปลงไปหาของใหม่ ด้วยเหตุผล เขาเคยจำกัดโอกาสคนพวกเขาที่จะออกไปศึกษาวิชาการชั้นสูงนอกชุมชนเขาเอง เคยให้ไปแต่คนที่เขาเห็นสมควรว่า จะกลับไปทำประโยชน์แก่ชุมชนตามความต้องการที่มีอยู่ เช่น คนที่จะเป็นแพทย์ เป็นครู เป็นนักเกษตรกรรม ครั้นต่อมาเมื่อชุมชนของเขาตั้งตัวได้มั่นคงทั้งทางจิตและทางวัตถุ เขาก็ให้สมาชิกของชุมชนเคลื่อนย้ายเข้าออกโดยเสรี ชาวอามา กับโลกภายนอกจึงมีวัฒนธรรมร่วมกันมากขึ้น ความเอื้ออาธิระหว่างวัฒนธรรมย่อมเป็นของจำเป็นสำหรับวัฒนธรรมต่างๆ จะได้รับรวมความคิด ความเอื้ออาธิระหว่างวัฒนธรรมนี้ต่างกับการที่วัฒนธรรมหนึ่งครอบงำอีกวัฒนธรรมหนึ่ง จนวัฒนธรรมที่ถูกครอบงำต้องอับเฉาไป

ของเดิมของชาวอามานาเปลี่ยนแปลงไป แต่มิใช่สาเหตุ พวกเขาปรึกษากันพิจารณาภาวะรอบด้าน พวกเขาคาดการณ์ล่วงหน้า ครั้นพอถึงคราวที่จะต้องเปลี่ยนแปลง พวกเขา ก็พร้อม พวกเขาเปลี่ยนของเก่าเพื่อให้อัดขึ้น และรับของใหม่ที่มีประโยชน์ เป็นต้นว่าเมื่อพวกเขาพิจารณาแล้วว่า ถ้าขึ้นทำแต่ทอผ้าขนสัตว์โดยไม่มี การอุตสาหกรรม รายได้ของชุมชนเขาก็จะทรุด พวกเขาจึงดำริเพิ่มอุตสาหกรรมเครื่องเย็บเข้าในระบบการผลิต และเมื่อเพิ่มแล้วก็ทำอย่างดีเลิศ ส่วนการทอผ้าขนสัตว์นั้น ก็ปรับปรุงกรรมวิธีให้เป็นจักรกลเท่าที่เหมาะสม การผลิตของเขาจึงรวดเร็ว และมีฝีมือน่าดีใจ

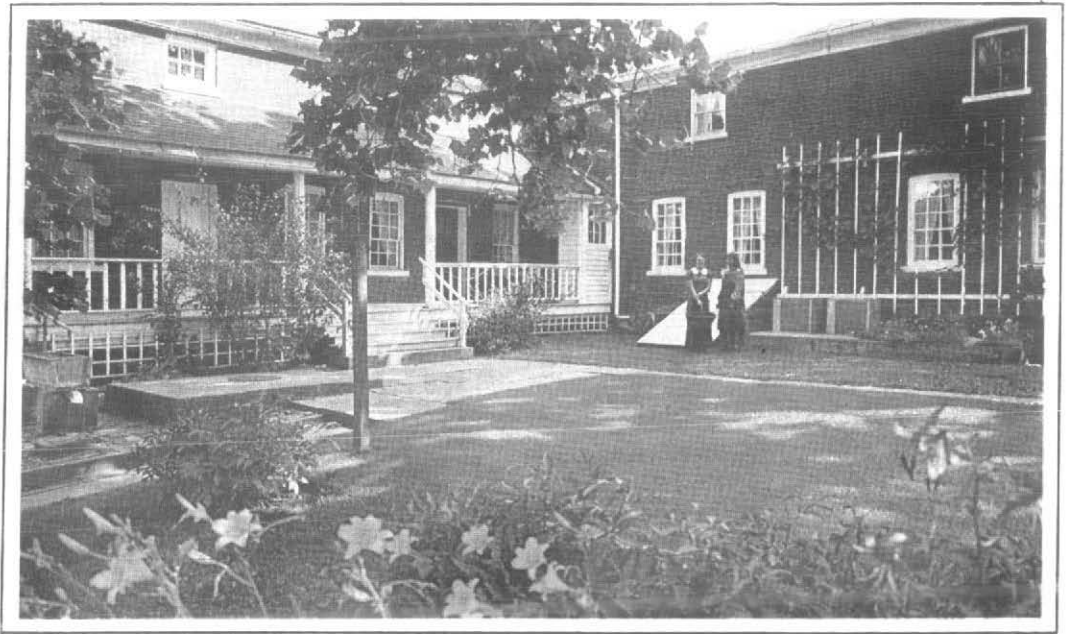

ชาวอามานารับวัฒนธรรมจากภายนอกด้วยความมั่นใจและศุภุม

การใช้เครื่องจักรช่วยในการทอผ้าขนสัตว์

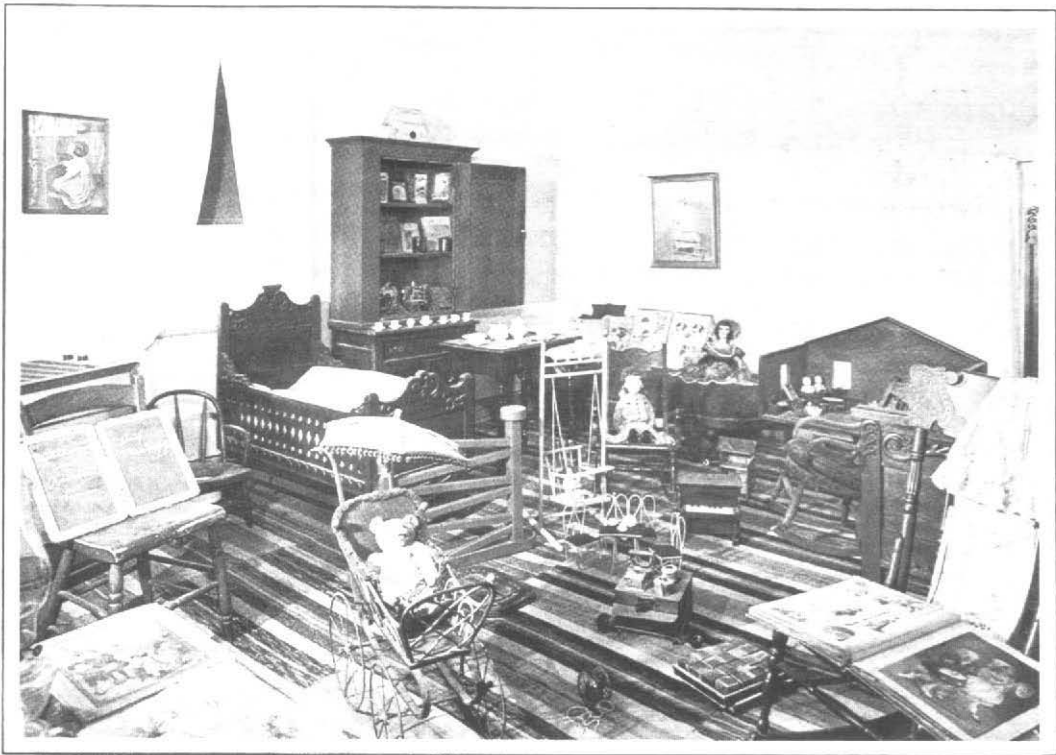
ชาวอามานามีพิพิธภัณฑ์ พวกเขาอยากรู้ว่าบรรพบุรุษของเขายู่กันอย่างไรในสภาพบ้านเมืองยุคนั้น พวกเขาเริ่มสมบัติจากสมัยก่อนไว้ในพิพิธภัณฑ์ เพื่อจะได้รู้ว่าคนรุ่นก่อน ๆ ใช้สมบัติเหล่านั้นทำอะไร พวกเขาใคร่จะเข้าใจความหมายของอดีต ให้รู้ว่าชุมชนเขาก้าวมาถึงคนรุ่นเขาอย่างไร วิธีการขบปัญหาของคนยุคต่าง ๆ อาจจะมีหลักพื้นฐานร่วมกันได้ด้วย อีกทั้งสิ่งที่จรรโลงใจพวกเขา คือ บรรพบุรุษผู้ควรแก่การภูมิใจนั้น ก็อาจจะส่งผลให้พวกเขาในปัจจุบันได้ระลึกว่าต้องทำตนให้ควรแก่การยกย่องสรรเสริญของลูกหลานเหลนต่อ ๆ ไป

พิพิธภัณฑ์แห่งหนึ่งของชาวอามาโนะ กับธรรมชาติที่ร่มรื่นและงดงาม

ชาวอามาโนะรักธรรมชาติ ชีวิตของพวกเขาผูกพันกับธรรมชาติมานาน เกษตรกรรมทำให้พวกเขาอยู่ดีกินดี และพวกเขาก็ได้ทำให้เกษตรกรรมดียิ่ง ๆ ขึ้น ต้นไม้และไม้ดอกในเขตชุมชนเขาร่มรื่น งดงามเป็นระเบียบ สวนของเขาสวยเพราะพวกเขาช่วยกันทำ คนของเขาส่วนใหญ่ต้องการให้เป็นอย่างนั้น พัฒนาการชุมชนของเขาเริ่มจากการอนุรักษ์ธรรมชาติ เพื่อชีวิตที่สมดุลย์

การเล่นร้องรำทำเพลงอันเป็นมรดกตกทอดของวัฒนธรรมคนนั้น ชาวอามาโนะทำกันเสมอโดยทั่วไปในชีวิตประจำวันในบ้านเรือน และเมื่อถึงเวลาเทศกาล ผู้คนก็เข้าร่วมแสดงกันเป็นจำนวนมาก เขามีการเล่นพื้นเมืองซึ่งส่วนมากเป็นแบบที่ชวนเชิญให้ผู้ชมร่วมแสดงด้วย มรดกวัฒนธรรมเช่นนั้นจึงยากที่จะลบเลือนไป เพราะเป็นวัฒนธรรมที่สนองประโยชน์ชัดเจน และคนส่วนใหญ่ได้มีโอกาสสัมผัสเกี่ยวข้อง ภาระในการอนุรักษ์และส่งเสริมศิลปะและวัฒนธรรมของเขามีได้อยู่แต่กับฝ่ายการศึกษาเท่านั้น ฝ่ายการศึกษาเป็นฝ่ายดำเนินหลักสูตรและกิจกรรมเพื่ออนุรักษ์และส่งเสริมศิลปะและวัฒนธรรมก็จริง แต่ในการเข้าถึงเยาวชนและประชาชนทั่วไปนั้น ฝ่ายอื่น ๆ ก็มีความสำคัญมากเช่นกัน เช่น ฝ่ายครอบครัวและฝ่ายสื่อสารมวลชน ชีวิตทั้งในโรงเรียนและนอกโรงเรียนของเยาวชน จะต้องมีกิจกรรมเพื่อการนี้ให้สอดคล้องกัน เพื่อความสำเร็จในการอนุรักษ์และส่งเสริมศิลปะและวัฒนธรรม

ชาวอามานาจึงเป็นคนที่เป็นตัวของตัวเองในการเลือกรับวัฒนธรรม พวกเขาสามารถจัดให้วัฒนธรรมอื่น ๆ เอื้ออาร์ต่อวัฒนธรรมของพวกเขา แทนที่วัฒนธรรมของพวกเขาจะถูกครอบงำ ก็กลับได้รับประโยชน์จากวัฒนธรรมอื่น ๆ ไปทำให้วัฒนธรรมของพวกเขาเองแข็งแกร่ง ตัวการสำคัญในเรื่องนี้คือ ชาวอามานาเอง คนใดมีความเป็นเลิศในสังคมของตนอยู่มากย่อมจะควบคุมความเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมได้มาก

วัฒนธรรมของชาวอามานาทั้งที่เป็น ความคิด วัตถุ และการแสดงออกในรูปลักษณะต่างๆ บ่งถึงความต่อเนื่องระหว่างสมัย ซึ่งมีได้ขึ้นอยู่กับอิทธิพลของวัฒนธรรมภายนอกแต่เพียงอย่างเดียว ชาวอามานานุรักษ์และส่งเสริมศิลปะและวัฒนธรรมเพื่อจรรโลงใจ เพื่อรักษาของเก่าเอาไว้ศึกษา และเพื่อปฏิบัติต่อไปโดยกว้างขวาง ทั้งสามประการนี้ย่อมทำให้การส่งเสริมศิลปะและวัฒนธรรมมั่นคง

ชาวอามานาจึงไม่ควรเป็นคนแปลกหน้าในงานส่งเสริมศิลปะและวัฒนธรรม

ของเรา

ระบำชาวบ้านชุดใหม่ ๆ

ร.ศ. กระแสร์ มัลยาภรณ์

เป็นเวลาหลายปีมาแล้วที่มีการเคลื่อนไหวอย่างคึกคักในวงการศึกษาระดับอุดมศึกษา ในต่างประเทศที่จะเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมของตนในรูปแบบของการฟ้อนรำอย่างใหม่ ประมาณ อย่างหยวนๆก็ยี่สิบปี มีคณะบายานีฮานของ (ถ้าจำผิดก็ขอกอภัย) มหาวิทยาลัยแห่งชาติฟิลิปปินส์ เป็นผู้นำ การกระทำเช่นนั้นได้รับความสนใจไม่น้อย ทั้งในวงในชาติและต่างชาติ แต่ก็ย่อม จะคับคูลานไปซ้ำๆตามธรรมชาติของการกระทำอันเป็น “ศิลปะ” ทั้งหมด ต่อมาเมื่อประมาณ สักห้าปีมานี้ นิตยสารเอเชียแมกะซันจึงได้นำเรื่องลง แสดงให้เห็นว่าการเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรม ชาวบ้านนั้นเริ่มต้นด้วยมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ยกตัวอย่างเช่น บายานีฮาน และ (ถ้าผู้เขียนจำไม่ผิดอีก) เกสุมาของมหาวิทยาลัยมาเลเซีย รวมทั้งมหาวิทยาลัยอื่น ๆ ของชาติต่าง ๆ ด้วย บังเอิญตอนนี้ ผู้เขียนไม่มีนิตยสารฉบับนั้นอยู่ใกล้มือจึงยังอ้างไม่ถนัดนัก ความจริงเรื่องนี้ก็ไม่ใช่ของใหม่ใน เมืองไทยแต่ประการใด กรมศิลปากรเขาก็เคยเอา แจ็งสวิง มาทำเป็นแบบ ศิลปากร จนมีชื่อ โด่งดังอยู่เดี๋ยวนี้ เอาในรุ่นใหม่ๆ นี้ โรงเรียนศิลปากรเชียงใหม่ก็ประดิษฐ์ ระบำสาวไหม ขึ้น นั้นมาจากฝีมือชาวบ้านที่เขาพิจารณาแล้วว่าเป็นศิลปะ ก็มาประดิษฐ์เป็นระบำแบบใหม่ขึ้น แต่เป็นระบำชาวบ้าน เพราะเอามาจากชาวบ้าน หาใช้ระบำแบบแผนอย่าง ฤษยาช ไม้

เมื่อผู้เขียนได้มารับราชการอยู่ที่ มศว.สงขลา เมื่อได้มีการเปลี่ยนแปลงฝ่ายบริหารของวิทยาเขตนี้ ความจริง มศว.สงขลา ไม่ค่อยกว่าใครอยู่แล้วในการระบําร้าพ้อน แต่ด้วยเหตุผลทางการเมืองทั้งภายในและภายนอกวิทยาเขตก็ซบเซาลงไป จะเพราะเหตุใดผู้เขียนไม่ทราบละเอียด สรุปว่า รองอธิการบดี ดร.เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์ ตั้งให้ผู้เขียนเป็นหัวหน้าฝ่ายศิลปะและวัฒนธรรมของกิจการนิสิต ผู้เขียนก็ต้องรับ ดำเนินการมาปีหนึ่งจึงเปลี่ยนแปลงตัวบุคคลผู้บริหารงานนี้ เป็นอาจารย์นิดา มีสุข ผู้เขียนก็เป็นที่ปรึกษาไปตามธรรมดา

ในช่วงที่ผู้เขียนเป็นหัวหน้าอยู่นั้น ผู้เขียนก็ได้ ลาก เอาอาจารย์ต่าง ๆ มาช่วยเหลือ มีอาจารย์นิดา มีสุข, อาจารย์พฤทธิ์ ศุภเศรษฐศิริ และอาจารย์เรียงศักดิ์ สุมะนันท์ แดม อาจารย์สาย จันทร์พัฒน์ อาจารย์ดนตรีไทยจากโรงเรียนมหาวชิราวุธ มาช่วยเหลือด้วย ผู้เขียนขอประกาศคิดถึงคุณของท่านเหล่านั้นไว้ให้ปรากฏ ณ ที่นี้ หาไม่แล้วการแสดงผลงานเชิงวัฒนธรรมของนิสิต มศว. สงขลา ก็จะไม่ปรากฏขึ้นเลย

การปรากฏขึ้นในครั้งนั้น เป็นไปโดยกระทันหันและน่าตื่นเต้นเป็นที่สุด คือเราจะต้องเป็นผู้แทนของจังหวัดสงขลาไปในงานเลี้ยงถวายพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ และสมเด็จพระเจ้าลูกเธอทั้งสองพระองค์ ท่านรองฯดร.เสริมศักดิ์ ไปหาผู้เขียนเกือบสี่ทุ่มในวันนั้น แจ้งว่าอยากให้เราไปแสดงอะไรใหม่ๆถวายท่าน ผลต่อมาภายหลังจากความวุ่นวายก็คือ การแสดงถวายหน้าพระที่นั่งในวันที่ 19 กันยายน 2521 ซึ่งสมเด็จพระราชินีนาถ ทรงมีพระราชเสาวนีย์กับผู้ว่าราชการจังหวัดสงขลาในขณะนั้น (นายคล้าย จิตต์พิทักษ์) ว่า “นักศึกษาเขารำเดินะ รู้จักประยุกต์” นั้นนับเป็นพระมหากรุณาธิคุณหาที่เปรียบมิได้ ตั้งแต่นั้นมาหน่วยงานทางเผยแพร่วัฒนธรรมของ มศว.สงขลา ก็เริ่มเป็นที่รู้จักกันทั่วไปในภาคใต้

ระบำชุดที่ไปแสดงถวายหน้าพระพักตร์นั้น เกิดขึ้นเพราะเรามีความเห็นว่ สงขลา นี้เป็นสถานที่ที่วิทยาเขตเราตั้งอยู่ เมื่อเป็นเช่นนั้นเราก็น่าจะทำชื่อเสียงให้แก่จังหวัด แล้วค่อยขยายเป็นภาคและประเทศสืบไป สิ่งที่มีชื่อเสียงนั้นอาจจะไม่มีชื่อเสียงมาก่อนหรือมีมาก่อนก็ได้ ถ้าไม่มีมาก่อนก็คงเป็นเพราะเราไม่สำนึกในความคิดของเราเอง ถ้าเป็นเช่นนั้นเราก็ต้องเอาออกมาให้คนทั้งหลายเห็นว่านี่คือของมีค่ามีชื่อเสียง และวิธีการที่จะเผยแพร่สิ่งเหล่านั้นได้ก็คือ ระบำชาวบ้านที่เราจะต้องคิดประดิษฐ์ให้เป็นชุดใหม่ ๆ นั้นเอง

ระบำชุดแรกที่เราคิดขึ้นมาก็คือ “ระบำประมงสงขลา” นี้เอาจังหวัดก่อน จากนั้น “ไปก็เป็นภายในจังหวัด คือ “ระบำทอผ้าเกาะยอ” สองชุดนี้เองที่ได้แสดงถวายหน้าพระที่นั่ง จากนั้นไปก็มีอีกหลายชุดซึ่งได้แสดงในโอกาสต่าง ๆ กัน เช่น “ลิบูกบ้านพรุ” “ซ้อมข้าวเทพา” และ “ทำตาลบ้านระโนด” เป็นต้น ชื่อสถานที่ที่ประกอบคำว่า “ระบำ” นั้น เป็นชื่ออำเภอหรือตำบล (อันมีชื่อในอาชีพเหล่านั้น) ของจังหวัดสงขลาทั้งสิ้น

ปัญหาแรกที่เกิดขึ้นหลังจากกำหนดชื่อคือผู้ฝึกซ้อม เพราะผู้ที่มีแนวคิดและกำหนดชื่อนั้นไม่สามารถจะฟ้องร้องทำคดีได้ ถึงอาจารย์ผู้อื่นเช่น อาจารย์เริงศักดิ์, อาจารย์นิดา อาจารย์พทุทธิจะรู้สึกเพียงไหนก็ตาม แต่ก็จะ(ค่อนข้าง)แน่ใจในทางหนึ่ง คือทางของตน หาใช่อีกทางหนึ่งซึ่งคนอื่นอาจจะนึกว่าควรจะ “คล่อง” ด้วยไม่ บังเอิญเราโชคดีที่มีนิสิตชั้นปีที่ 3 วิชาเอกภาษาไทยผู้หนึ่งซึ่งดีกว่าเรา แม้จะไม่ได้หมด นิสิตผู้นี้คือ ดร.ณิ ศัจจากุล นาฏศิลป์บัณฑิตจากวิทยาลัยนาฏศิลป์ (ขนาดเคยรำถวายมาแล้ว) และมารับราชการที่วิทยาลัยครุยะลา แล้วมาศึกษาต่อ ณ วิทยาเขตนี้ ที่เรายังต้องการอีกก็คือครุคนตรี ซึ่งโรงเรียนมหาวิทยาลัยราชวรุฒ สงขลา ก็ได้เอื้อเพื่อให้อาจารย์สาย จันทรพัฒน์ มาฝึกซ้อมหัดให้ดังที่ได้กล่าวมาครั้งหนึ่งแล้ว

ระบាំทั้งสองชุดนั้น ผู้เขียนเก็บไว้ในใจเป็นปี เพราะไม่มีกำลังที่จะทำได้ ต่อเมื่อมาเสนอดို့ มศว.สงขลา เข้า จึงปรากฏรูปร่างออกมาได้ ขออธิบายชุดประเดิม คือ “ประมงสงขลา” เมื่อเรา (ผู้เขียน อาจารย์นิดา และอาจารย์พทุทธิ) รับกันแล้วว่า จะสร้างระบាំชุดนี้ เราก็เริ่มดำเนินการโดยให้คุณดร.ณิเป็นผู้ประดิษฐ์ท่า แต่จะประดิษฐ์ได้ก็ต้องรู้ว่าการประมงน้ำจืดของเรานั้นเขาทำกันอย่างไร โดยเฉพาะการทอดแห อาจารย์ประดิษฐ์ มีสุข ซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญในการทอดแหก็มาสาธิตให้ดู มีอาจารย์อุดม หนูทอง มาดู มี ฯลฯ หลายท่านมาช่วยเหลือ พอได้จังหวะอย่างคร่าวๆ ก็เริ่มฝึกหัดนิสิต ซึ่งล้วนเป็นผู้อาสาสมัครทั้งสิ้น ฝ่ายอาจารย์สายก็พยายามหาเพลงตามจังหวะนั้น โดยที่ผู้เขียนได้กำหนดไว้ว่า ถ้าจะแต่งเพลงใหม่ก็尽量不要และลำบากไม่ใช่เล่น เพราะระหว่างเพลงกับการรำนั้นมีข้อถกเถียงกันอยู่เสมอว่าไหนควรจะมาก่อน ถ้าเพลงมาก่อนได้ก็จะสะดวกในการตีความ แต่เพลงนั้นก็อาจจะบรรยายถึงสิ่งที่การรำทำไม่ได้หรือไม่ต้องการ ถ้าคิดทำฟ้องรำก่อนการแต่งเพลงก็อาจจะสะดวกขึ้น สรุปว่าต้องไปด้วยกันแต่จะกินเวลามาก ในกรณีนี้ต้องเปลี่ยนแปลงทั้งท่ารำ และเพลงหลายต่อหลายครั้งถึงจะเป็นที่พอใจกัน

ในการรำหน้าพระที่นั่งนั้นเราคิดกันว่าถ้าแสดงชุดเดียวก็จะไม่คุ้มค่า ผู้เขียนจึงกำหนดระบាំ “พื้นเมือง” ใหม่อีกชุดหนึ่ง พยายามให้มีชื่อคล้องจองกับชุดแรก คือ “ทอผ้าเกาะยอ” ชุดนี้มีความหมายเป็นพิเศษ เพราะสมเด็จพระบรมราชินีนาถได้โปรดฯ ให้ฟื้นฟูการทอผ้าแบบเกาะยออันเคยมีชื่อมาแล้วแต่ชบเขาลงไป จึงเป็นการเฉลิมพระเกียรติด้วยเกาะยอนั้นเป็นเกาะกลางทะเลสาบสงขลา เมื่อใช้ชื่อเกาะประกอบการรำก็ทำให้คิดต่อไปอีกได้ว่าน่าจะมีการรำชุดอื่น ๆ โดยหาอาชีพที่มีชื่อของท้องถิ่นในสงขลา เอาชื่อของท้องถิ่นนั้น ๆ มาประกอบการรำแบบ “ทอผ้าเกาะยอ” เมื่อผู้เขียนนำเรื่องไปปรึกษากับท่านรองอธิการบดีวิทยาเขตสงขลาท่านก็เห็นดีด้วย และบอกทันทีว่า ถ้าเป็นอย่างนั้นจะให้ชื่อระบាំชุดนี้ว่า ระบាំชุดศิลปชีพสงขลา จะเป็นอย่างไร บังเอิญช่วงนั้น สมเด็จพระบรมราชินีนาถก็ได้โปรดฯ ให้มีการแสดงศิลปชีพต่างๆ ของชาวไทยขึ้นด้วย เพราะฉะนั้นชื่อนั้นก็เหมาะสมอย่างยิ่ง เป็นอันว่า

เราตกลงกันทุกอย่าง เหลือแต่การประดิษฐ์ทำและฝึกซ้อมเท่านั้น การที่พูดว่า “เท่านั้น” เป็น การพูดประดุดของที่เหลือนั้นไม่มีอะไร แต่ความจริงแล้วสำคัญที่สุดในกระบวนการสร้างระบำ ไม่ว่าชุดไหน ๆ และใหม่หรือเก่าก็ตาม

การสร้างระบำชุดนี้จำเป็นจะต้องเห็นของจริงเสียก่อน ดังนั้น อาจารย์นิดา, อาจารย์ พงษ์, คุณตรีณี และอาจารย์ประดิษฐ์ จึงต้องนั่งเรือหางยาวไปศึกษาวิธีทอผ้าที่เกาะยอเอง ถึง 2 ครั้ง ผู้เขียนเองอยากจะไปด้วยแต่ก็ไปไม่ไหว ครั้นได้ข้อมูลมาแล้วก็มาประดิษฐ์ทำรำขึ้น อาจารย์สายก็ค้นหาเพลงประกอบจนได้ที่เหมาะใจคือ เพลง “ค้างคาวคาบกล้วย” ผสมกับเพลง “แรงกระพือปีก” ทำรำนั้นคล้ายคลึงกับของจริงให้ผู้รำถือตะกร้าสานด้วยไม้ไผ่ ในนั้นมีกระสวย และมีตัวอย่างผ้าที่ทอแล้วด้วย แล้วก็รำไปโดยแสดง กรอด้วย ฟุ้งกระสวย กระตุกก็ กระตุก ฟิม ส่วนจังหวะที่ได้ขึ้นเป็นเสียงกรับ กรับ นั้นเลียนมาจากเสียงกระสวยที่ฟุ้งกระทบวาง และเสียงฟิม ฯลฯ นับเป็นทำรำทั้งดงามแต่ก็ต้องทำตามแบบของการทอผ้าด้วยมือ ความจริงการ ทอผ้านี้มีสถาบันอื่น ๆ นำลีลามาประดิษฐ์ขึ้นก่อนแล้ว เช่น “ระบำสาวไหม” ของวิทยาลัย นาฏศิลป์เชียงใหม่ดังที่ได้พูดมาแล้ว เป็นต้น การทอผ้านั้นย่อมคล้ายคลึงกันอยู่ในทุกภาคและ แม้อินหลาย ๆ ประเทศ แต่เราก็เอาความแตกต่างที่มีอยู่ข้างนั้นมาแสดงให้เห็นด้วย ทั้งการ ประดิษฐ์ทำนั้นเล่าก็ทำโดยศิลปินต่างคนกัน ก็ย่อมแตกต่างกันเป็นธรรมดา

ในการประดิษฐ์ทำร่าต่าง ๆ นั้น สิ่งที่เราเน้นก็คือ ขอให้เอาทำร้ายร้ายของศิลปะประจำภาค อันมี โนรา หนังตะลุง ฯลฯ เข้ามาผสมด้วยให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ คนดริก็ควรจะมี “สำเนียงใต้” ให้มากที่สุด อย่างระบำ “ประมงสงขลา” เป็นต้น เราแสดงถึงการออกหาปลา โดยเริ่มแต่การ ชุนแห ทอดแห แล้วมีท่า “มัจฉาสากล่องเข้าไปในวารินทร์” อันเป็นบทร่าทำปฐมของโนรา แสดงว่าปลาอยู่อย่างนั้น ๆ แล้วมีท่าซัดราตรี ทำรองเง็ง ฯลฯ แล้วก็จับปลาได้ นำปลามาเทออกจากแหให้พวกผู้หญิงเอาไปตาก เสร็จงานแล้วก็แสดงความรื่นเริงยินดีต่อกัน ดังนี้ เป็นต้น

ปัญหาที่ย่อมเกิดขึ้นต่อกันไปก็คือว่า เครื่องแต่งกาย เครื่องประดับ เครื่องประกอบ ฯลฯ จะมีกันอย่างไร เอาเครื่องแต่งกายก่อน เราจะต้องนึกถึงชาวบ้านว่าเขาแต่งกันอย่างไร แล้วก็มาประดิษฐ์ให้งดงามยิ่งขึ้น บางคนร้องยี้ ว่าไม่ใช่ชาวบ้านแท้ ๆ เราก็ยอมรับว่าไม่ใช่ชาวบ้านแท้ ๆ ก็ถ้าอยากดูชาวบ้านแท้ ๆ ก็ไปดูชาวบ้านแท้ ๆ เสียก็หมดเรื่อง การพื่อนร่าทำเพลงอะไรก็ตามคือสิ่งสมมุติ ทำให้คล้ายชาวบ้านแต่ก็ดีกว่าหน่อย แล้วชาวบ้านเองเขาจะชื่นใจเป็นที่สุด นี่อาจจะเพราะคนไทยเป็นนักฝันก็ได้ แต่การเพิ่มเติมให้สวยกว่าธรรมชาตินั้นก็จำเป็นที่จะต้องไม่ให้สวยผิดปกติ มิฉะนั้นแล้วชาวบ้านนั่นเองแหละจะหัวเราะงอไปเลย แต่การแต่งกายของพวกกระบำศิลปะสงขลานั้นพูดได้ว่าประสบความสำเร็จ ที่พูดชัดเจนแบบนี้เพราะผู้เขียนไปยืนแอบฟังชาวบ้านที่มาดู การแสดงในงานส่งเสริมศิลปและวัฒนธรรมครั้งที่ 2 ของ มศว. ชั่งจัด ณ มศว.สงขลา เมื่อปีที่แล้ว ได้ฟังเขาพูดกันว่า “สวย ๆ เออ บ้านเรามีแบบนี้กับเขาแล้วเหมือนกัน” ผู้เขียนขนลุก วันต่อมาก็แจ่มไปเล่าให้อาจารย์เรที่ลำบากมาด้วยกัน แดงแม่เมตตาไปถึงผู้ที่พูดเหล่านั้นและผู้ชมทั้งหลายด้วย ระเบียบของเราที่ต้องยอมรับความสามารถในการประดิษฐ์เครื่องแต่งตัวของอาจารย์พฤทธิ อาจารย์นิดา และคุณครูณี ซึ่งกว่าจะคิดขึ้นมาได้ก็ต้องถกเถียงกันพอสมควร

เครื่องประดับนั้นยกไว้เถิด ระวังแต่อย่าให้มันเกินไปเป็นพอ ที่ลำบากก็คือ เครื่องประกอบ เครื่องประกอบในที่นี้หมายถึงสิ่งของต่าง ๆ ที่จะช่วยให้ระบำชุดนั้น ๆ เป็นผลสมบูรณ์ยิ่งขึ้นอย่างกระสวย เป็นต้น แต่เราพูดถึงของที่ใหญ่กว่านั้น เช่น เรือในระบำ “ประมงสงขลา” เป็นต้น หลังจากถกเถียงกันอยู่นานเราก็ตกลงให้สร้างเรือ “กอและ” ขึ้น เรือกอและนั้นเป็นเรือชาวประมงในสังขหวัดภาคใต้ แต่ก็แพร่หลายเข้ามาแม้ในเขตสงขลา และแม้ใครจะว่าว่าเป็นเรือ “แขก” แต่แขกไม่แขกเราก็ใช้อยู่ ก็ถ้าเราจะยอมรับความจริงเสียจะไม่ดีกว่าหรือ ทั้งเรือกอและทั้งหลายทั้งปวงในปัจจุบันนี้ก็มึลวดลายเป็นไทยทั้งนั้น คงไว้แต่รูปว่าเป็นของ “แขก” เดิมเท่านั้น เมื่อเป็นเช่นนั้นเราก็ตัดสินใจสร้างเรือกอและขึ้น ย่อส่วนลง มีผู้ช่วยเหลือในการสร้างก็คืออาจารย์วสันต์ อภิภูณานุรักษ์ และมีผู้ช่วยคนอื่น ๆ บ้าง เช่น อาจารย์สมเจดน์

พยัคฆฤทธิ์ และอาจารย์เริงศักดิ์ สุมะนันท์ เป็นต้น ส่วน อาจารย์นิดา, อาจารย์พฤทธิ และผู้เขียนก็ได้แต่เอาใจช่วยด้วยความเป็นทุกข์ว่าจะไม่ทันงานแสดงถวายหน้าพระที่นั่ง แต่ผลสุดท้ายก็ออกมาทันเวลาและงามพอสมควร ถึงตอนที่เราจะไปแสดงถวายก็ต้องขอขมรดบรทุกของศูนย์ทรัพยากรธรณีที่สงขลาบรทุกเรือนี่ไปโดยเฉพาะ ปรากฏว่าชาวบ้าน และชาววังตื่นตาคันพอสมควรทีเดียว

ท่านจะดูเรือกอกและที่เราสร้างได้ในรูป แม้จะไม่ถนัดก็ตาม

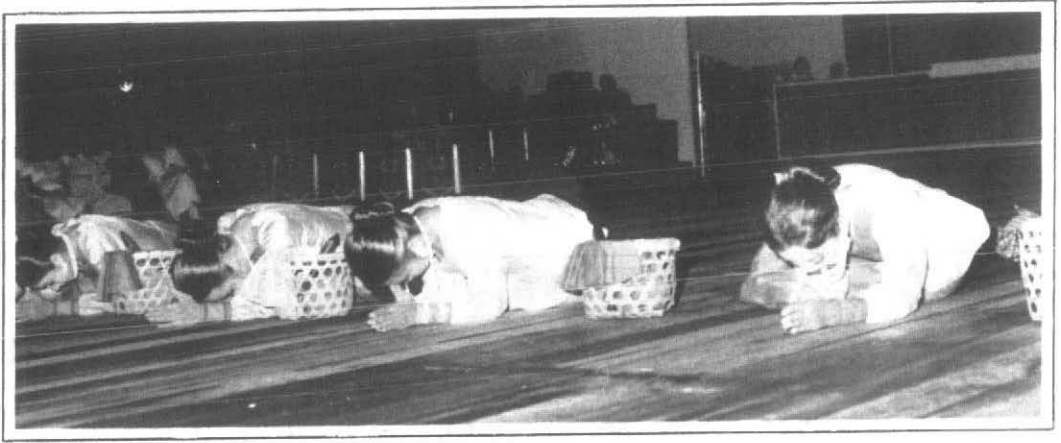

นี่เป็นการแสดงถวายหน้าพระที่นั่ง ณ ตำหนักทักษิณราชนิเวศน์ ในวันที่ 19 กันยายน 2521 ดังที่ผู้เขียนเคยเล่าให้ฟังแล้วว่าสมเด็จพระบรมราชินีนาถมีพระราชเสาวนีย์ว่าอย่างไร รูปนี้แสดงตอนเราจะออกจากเวทีหลังจากกราบถวายบังคมลาแล้ว เราจะส่งเกดเรือกอกและที่ช่วยกันเงินออกไปได้

อยู่ยอนหลังขึ้นไปอีกนิด นี่เป็นตอนนำปลาที่จับได้มาอวด

ย้อนขึ้นไปอีกคือ การถวายบังคมของเหล่าชาวยุโรป "ทอผ้าเกาะยอ"

โดยที่ก่อนหน้านี้ขึ้น ไปอีก นักร้าเหล่านั้นก็กำลังคลี่ผ้าเกาะยอออกมาอวดแก่ผู้ชม ผ้าเหล่านั้นสวยงามลานตาน่าชมมาก

ในการแสดงถวาย ๆ นั้น เรามีเวลา - ความจริงเวลาไม่มี เขากำหนดให้แค่ 15 นาที แต่เมื่อเห็นการซ้อมของเราแล้วเขาก็รับทันทีว่าจะเอาเวลาเท่าไรก็ได้ - เราจึง พยายามทำให้เป็น "การเล่าเรื่อง" เริ่มตั้งแต่พวกผู้หญิงก็ทอผ้าอยู่กับบ้าน คอยเวลากลับของพวกผู้ชาย พอได้เวลาพวกกระท่อมผ้าก็รื้อถอยออกไปนั่งเป็นแถวอยู่ทางด้านขวาของผู้ชม พวกกระท่อมประมงสงขลา

ก็เข็นเรือออกและโห่ออกมา แล้วแสดงให้พวกผู้หญิงของตัวดูว่าไปหาปลาครั้งนี้ประสบความสำเร็จอะไรมาบ้าง ในระหว่างนั้นพวกทอผ้าเกาะขอกก็จะปรบมือให้จังหวะด้วย จนกระทั่งรำเสร็จ ถวายบังคม เข็นเรือออก พวกทอผ้าเกาะขอกก็เข้าขบวนออกตามไปด้วย เป็นอันจบ ใช้เวลาประมาณ 25 นาที ภาพที่แสดงนี้เป็นภาพที่มีท่าแปลก ส่วนทำกรรมดาเช่น ตอนออกฉากก็มีอยู่ ภาพที่เห็นนี้ เคยตีพิมพ์ใน วิโรฒ เอกสารการประชาสัมพันธ์ของสโมสรอาจารย์ มศว.สงขลา ฉบับที่ 3 พฤศจิกายน 2521

the growth news
วิโรฒ

ก่อนการแสดงถวายนั้น เราให้นิสิตผู้หนึ่ง (มณฑนา เพชรสม) ออกไปกราบบังคมทูล ถึงความเป็นมาของระบำทั้งสองชุดนี้ และเมื่อแสดงถวายแล้วก็ขอพระราชทานพระบรม ราชานุญาตนำออกแสดงให้ประชาชนชมต่อไป ปรากฏว่าตั้งแต่นั้นมาระบำ ศิลปชีพสงขลา ก็ได้ “ถูก” เรียกร้องให้ออกแสดงเรื่อยมาจนผู้รำออกจะเบื่อบ้าง เสียแล้ว นัฟุดด้วยความภูมิใจ อยู่บ้าง การแสดงเหล่านี้มีการออกรายการ “วิโรฒ 21” (ครั้งที่ 4 เมื่อ 24 กันยายน 2521) ของ มศว.สงขลา ณ สถานีโทรทัศน์ช่อง 10 หาดใหญ่ งานรับขวัญบัณฑิต (25 กันยายน 2521) งานเลี้ยงรับ-ส่งผู้ว่าราชการ ณ ตำหนักเขาน้อย สงขลา (29 กันยายน 2521) งานรับรองสมาคม ผู้จัดการท่องเที่ยวสิงคโปร์ ณ หอประชุมเทศบาลเมืองหาดใหญ่ (15 ตุลาคม 2521) ออกรายการ โทรทัศน์อีกครั้งหนึ่ง (29 ตุลาคม 2521) และงานเลี้ยงรับรองคณะนาฏศิลป์บูรพาของจีน ณ สมาคมแต่จิว หาดใหญ่ (14 มกราคม 2522) เป็นต้น

ตั้งได้เล่ามาแล้วว่า ระบายสีปาชีฟสงขลา จะต้องมีมากกว่า 2 อย่างนี้ แต่ตอนนั้น
 ยังคิดอะไรไม่ออก เมื่อเวลาผ่านไปผู้เขียนก็คิดได้ขึ้นมาอีก ถ้าพึ่งผู้เขียนเองการคิดสิ่งเหล่านั้น
 ก็ไม่ได้ยากเย็นอะไรนัก จริงอยู่บางครั้งหลายครั้งถ้าถูกถามก็คิดไม่ออก แต่ถึงอย่างไรก็
 คิดออก นี่เป็นของธรรมดาสำหรับผู้คิด ส่วนผู้ทำนั้นสืลปากยากเย็นเหลือประมาณ ผู้เขียน
 ต้องจารึกไว้ ณ ที่นี้ชื่อว่า “เราทำได้” ก็เพราะ อาจารย์นิดา, อาจารย์พฤทธิ, อาจารย์สาย,
 คุณครุณี, คุณมัทนา และนิสิตอีกเป็นร้อยที่มีใจชอบในศิลปะการร้องรำทำเพลง และมุ่ง
 หวังให้ มศว.สงขลา มีชื่อขึ้นไปอีกอย่างน้อยก็ในส่วนนี้ เวลาล่วงมา ผู้เขียนก็คิด “ระบำ
 ซ้อมข้าวเทพา” “ระบำตีบุกบ้านพรุ” และ “ระบำทำตาลบ้านระโนด” ซึ่งการแสดงชุดนี้
 เรียกรวมว่าเป็น ศิลปะปาชีฟสงขลา ได้อย่างดี ระบำชุดนี้เราเอาออกที่วิวก่อนทุกชุด เช่น

“ระบำตีบุกบ้านพรุ” ซึ่งออกรายการที่มีในวันที่ 24 ธันวาคม 2521 ดังที่ปรากฏอยู่ในหนังสือ
 พิมพ์ วิโรฒ ของฝ่ายประชาสัมพันธ์สโมสรอาจารย์ ฉบับที่ 4 มกราคม 2522 เป็นต้น ระบำ
 ชุดนี้เห็นอีกชุดหนึ่งที่เอามาแสดงในงานส่งเสริมศิลปะและวัฒนธรรมครั้งที่ 2 ของ มศว. ซึ่ง
 จัดขึ้น ณ มศว.สงขลา ดังตัวอย่างรูปนี้

“ระบำตึกบ้านพรุ” นั้น บางคนอาจจะนึกว่าเป็น “ระบำร้อนแร่” นั่นเอง ความจริงไม่ใช่ “ระบำร้อนแร่” นั่นคงเป็นแร่ตึก หาใช่พลวง ฯลฯ ไม่ บังเอิญอาชีพหนึ่งของสงขลาที่เราใคร่จะทำเป็นระบำก็คือ การร้อนแร่หาแร่ตึก ทั้งเราก็ไม่เคยเห็น “ระบำร้อนแร่” ด้วย ดังนั้น “ระบำตึกบ้านพรุ” จึงเกิดขึ้นและแตกต่างกับ “ระบำร้อนแร่” โดยสิ้นเชิง “บ้านพรุ” นั้นเป็นตำบลในอำเภอหาดใหญ่ ไม่ไกลจากมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์วิทยาเขตหาดใหญ่เท่าใดนัก เป็นตำบลที่อยู่ลึกออกไป จากถนนกาญจนาภิเษย์ หรือถนนสายสะเดา อาจารย์นิดา อาจารย์พุทธ และคุณครุณีต้องขอรถจี๊ปบุกเข้าไปดูการหาตึก แล้วจึงกลับมาประดิษฐ์ทำขึ้น เครื่องมืออย่างหนึ่งในการหาแร่ก็คือ “เรียง” มีลักษณะคล้ายกระทายแต่ทำด้วยไม้ การหาแร่ นั้นต้องใช้ทั้งมือและเท้า ใช้เท้าเกลี่ยดินไป ใช้มือกอบดินที่คาดว่ามีแร่ เอาน้ำมาล้าง ฯลฯ นับเป็นสิ่งแปลกตาพอสมควร

“ระบำซ่มข้าวเทพา” นั้นใช้ชื่ออำเภอเทพามาประกอบ การซ่มข้าวก็คือ การฝัดสีข้าวเปลือกให้เป็นข้าวสาร เราเริ่มตั้งแต่การเก็บ (ไม่ใช่เกี่ยว) ข้าวด้วย “แคะ” ซึ่งมีรูปเป็นใบมีดติดกับไม้มีความยาวขนาดมือ ใช้ตัดข้าวที่สระรวง ชาวภาคอื่น ๆ ที่ไม่เคยเห็นการกระทำอย่างนี้คงจะตื่นตาทีเดียว ระบำชุดนี้มี “ครกตำข้าว” ประกอบด้วย

ระบำชุดสุดท้ายในขณะนี้ของ “ระบำศิลปาสีพสงขลา” ก็คือ “ระบำท่าตาลบ้านระโนด” ใช้ชื่ออำเภอระโนดมาประกอบ นี่ยังชื่อ “ท่าตาล” ไปคล้ายกับ “ระบำท่าตาลเมืองเพชร” แต่ก็แตกต่างกัน (และเมื่อสักอาทิตย์หนึ่งมานี้เองผู้เขียนก็ได้ทราบว่า วิทยาลัยครูเพชรบุรีคิด “ระบำโดนด” ขึ้น ซึ่งทำให้ผู้เขียนพลอยดีใจไปด้วย เพราะได้เพื่อนเพิ่มขึ้นอีก) สำหรับปักษ์ใต้นั้นเขาใช้รำไม้ลำพูทำเป็นไม้กวนน้ำตาล เพราะมีน้ำหนักเบาและไม่ค่อยติดตั้ง เราจะเห็นหนุ่ม ๆ ขึ้นต้นตาล ปาดตาลใส่กระบอกลงมาด้วยความเหน็ดเหนื่อยพอสมควร แล้วเอามาให้สาว ๆ กวน แล้วตักใส่ภาชนะ ซึ่งในที่นี้ก็คือ กระจ่าง ฯลฯ ผู้ไม่เคยเห็นการทำน้ำตาลโดนดก็คงจะตั้งพอสมควรอีก

“ระบำศิลปราชพิงสงขลา” ได้แพร่ไปถึงกรุงเทพ ฯ จนในวันที่ 29 มิถุนายน 2522 อันเป็นวันครบรอบ 30 ปีของศรีนครินทร์วิโรฒ ทางคณะกรรมการจัดงานก็ได้ขอให้ผู้เขียนไปปาฐกถาเรื่องนี้ ผู้ฟังปาฐกถานั้นมีน้อย แต่ก็ล้วนเป็นผู้สนใจทั้งสิ้น ผู้เขียนใช้วิธีบรรยายไปแล้วก็สาธิตโดยให้นิสิตออกไปรำ ประกอบดนตรี มีอาจารย์พุทธธีและอาจารย์สายเป็นผู้ช่วย ก็รู้สึกว่าได้ผลอยู่บ้าง การไปกรุงเทพ ฯ คราวนั้นคณะเราไปด้วยรถมหาวิทยาลัย ได้มีโอกาสออกโทรทัศน์สองครั้ง ครั้งแรกแสดง “ทำตาลบ้านระโนด” ร่วมกับการแสดงชุดอื่น ๆ ของวิทยาเขตต่าง ๆ ณ สถานีโทรทัศน์ช่อง 9 บางลำภู ครั้งที่สองคุณดำรง พุดตาล โฆษกชื่อดังได้ขอให้เราไปออกรายการร่วมในรายการ “สุขสันต์วันเสาร์” ของคุณดำรงเอง เราก็เอา “ระบำประมงสงขลา” ออก นับว่าได้รับผลสำเร็จดี

ที่ยิ่งกว่านั้นก็คือ การที่คณะกรรมการเผยแพร่เอกลักษณ์ไทย กระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งมี พ.ต.หญิงมะอบ โปษะภฤณะ เป็นประธานกรรมการ ได้ติดต่อขอมายถ่ายทำภาพยนตร์สี่เรื่อง “ศิลปราชพิงสงขลา” นี้ ถ่ายทำกันอยู่ห้าวัน โดยช่างถ่ายภาพยนตร์ของกรมศิลปากร นี่เป็นในเดือนกุมภาพันธ์ 2522 พอถึงวันที่ 7 พฤศจิกายน 2522 คณะกรรมการเผยแพร่เอกลักษณ์ไทยก็ร่วมกับสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ ก็ได้จัดรายการ “อยู่อย่างไทย” ขึ้น โดยมีเลขาธิการคณะกรรมการ ฯ (อาจารย์พะยอม แก้วกำเนิด) เป็นผู้สัมภาษณ์ผู้เขียน ออกโทรทัศน์ ณ ช่อง 9 บางลำภู เอาภาพยนตร์ชุดนั้นออกฉาย ซึ่งถึงแม้จะไม่ได้หมดทุกชุดแต่ก็คงจะทำให้ผู้ชมได้รับทราบความเคลื่อนไหวของเรา และเห็นศิลปราชพิงต่าง ๆ ของสงขลาด้วย

จากนั้นผู้เขียนก็ออกจากราชการเป็นหัวหน้าฝ่ายศิลปวัฒนธรรมของ มศว. สงขลา คงเป็นแต่ที่ปรึกษา และไปรับตำแหน่งหัวหน้าโครงการเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมของ มศว. สงขลา โดยได้รับงบประมาณในปี 2523 นี้ เป็นเงิน 100,650 บาท ซึ่งถึงจะอย่างไรก็ตาม นับว่าเราได้หยั่งรากลงแล้ว ณ ที่นี้ ในปีการศึกษานี้เราเปลี่ยนแนวคิด (โดยที่ไม่ทิ้งของเดิม) มาเป็น “ระบำชุดประเพณี และการละเล่นของชาวใต้” โดยกำหนดให้มี “ระบำชกพระ” “ระบำกริช” “ระบำปาริชาติ” (นี่เป็นระบำประจำวิทยาเขตนี้) “ระบำชนไก่” และ “ระบำทับ” ระบำชุดหลังนี้ผู้ให้แนวความคิดคือ ผศ. ประหยัด ชาติตะพันธ์

โครงการเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมของภาคใต้นั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องร่วมงานใกล้ชิดกับฝ่ายศิลปวัฒนธรรม คือ เรามีเงินอยู่บ้างอย่างที่ว่ามาแล้ว มีความคิด ฝ่ายศิลปวัฒนธรรมมีฝีมือและกำลังคน ถ้าขาดอย่างใดอย่างหนึ่งงานก็มักจะไม่ได้เดิน ตกลงถึงตอนนี้ เราได้อาจารย์มาช่วยอีกคนหนึ่งคือ อาจารย์ชนะชัย เมธิกุล ซึ่งเชี่ยวชาญทางนาฏศิลป์ คุณครูผู้มีบทบาทสำคัญยิ่งใน “ระบำศิลปราชพิงสงขลา” ก็ถอนตัวออกไปเป็นที่ปรึกษา เพราะคุณครูมีกำลังศึกษาอยู่ในชั้นปีที่ 4 การเรียนก็หนักขึ้น ย่อมทำไม่ไหวเป็นธรรมดา

ระบำชุดประเพณีและการละเล่นของชาวใต้ชุดแรกที่น่าออกแสดงนั่นคือ “ระบำชั๊กพระ” ถึงวันออกพรรษา ภาคใต้จะมีประเพณีนำพระพุทธรูปสำคัญและนำออกมาได้ของวัดแต่ละวัดออกมาแห่แห่น ถ้าเป็นแถวสุราษฎร์ธานี ชุมพร ก็แห่ทางน้ำ ใต้กว่านั้นลงมาก็แห่ทางบก มีการประดับประดาพาหนะ ที่ใช้ในการแห่พระพุทธรูปนั้นอย่างสวยงาม ในระหว่างการแห่แห่นไปตามที่ต่าง ๆ นั้นก็มีการ “โยนต๋ม” หรือปาข้าวต๋มมัดใส่กัน คุณครูณีได้แสดงฝีมือเป็นครั้งสุดท้ายโดยประดิษฐ์ทำรำที่แปลกออกไป คือมีผู้รำสามกลุ่ม รำทำต่างกันในเวลาเดียวกัน ของที่สำคัญก็คือ “รถพระ” ซึ่งผลสุดท้ายเราก็สร้างขึ้นแบบ “เรือกอและ” ระบำชุดนี้ ครีกรินทร์ดี และได้ออกแสดงทางสถานีโทรทัศน์ช่อง 10 หาดใหญ่แล้วเช่นกัน

จากนั้นไประบำชุดอื่น ๆ ของ ประเพณีและการละเล่นของชาวภาคใต้ ก็กำลังฝึกซ้อมกันอยู่ บังเอิญในวันที่ 18-21 มกราคม 2523 นี้ คณะของเราจะต้องไปร่วมรายการถวายพระพรเนื่องในงานวันเฉลิมครบ 51 พรรษาของสุลด่านแห่งรัฐเคดะห์ (ซึ่งเคยเป็นพระราชาธิบดีของมาเลเซียมาแล้ว) ณ วังของท่านไนนครอลอร์สตาร์ รวมทั้งแสดงร่วมเพื่อเก็บเงินช่วยกิจการลูกเสือและสาธารณประโยชน์ของรัฐด้วย เรากะกันว่าจะเอา “ระบำชั๊กพระ” ออกด้วย นอกเหนือไปจาก “ศิลป์าชัพสงขลา” ส่วนระบำชุดอื่น ๆ ของ “ประเพณี ฯ” นั้น ถ้าเห็นว่าออกได้ก็จะออกเช่นกัน

“ระบำกริช” นั้น ได้รับอิทธิพลมานิด ๆ จาก “สืละ” ที่มีการใช้กริช ปกติสืละคือ ศิลปะการป้องกันตัวของชาวไทยภาคใต้สุด มักใช้มือเปล่า แต่ต่อมาก็มีการใช้กริชด้วย เรา เอาลีลาของเขามาแทรกเข้ากับศิลปะของอินโดนีเซียแล้ว “ทำ” ให้เป็นไทย “ระบำชนไก่” เป็นระบำที่มีลีลาของการชนไก่จริง โดยเฉพาะในแง่ของผู้ชนไก่ชน การชนไก่นั้นมีอยู่ทั่วไป ในเมืองไทย แต่รู้สึกจะมีมากเป็นพิเศษในภาคใต้ ส่วน “ระบำทับ” นั้น เอา “ทับ” อันเป็น กลองเล็กที่มีเฉพาะในภาคใต้ มาประดิษฐ์ให้สวยงาม มีการตีทับเป็นหมู่โดยมีลีลาต่าง ๆ กัน เสียงดนตรีก็คือเสียงทับนั่นเอง ถ้าจะมีอื่น ๆ บ้างก็เป็นแต่เครื่องประกอบเท่านั้น ระบำทั้งสาม ชุดนี้มี อาจารย์ธนะชัย เมธีกุล และอาจารย์พฤทธิ์ สุขเศรษฐศิริ ให้ความร่วมมือช่วยกัน ประดิษฐ์ทำรำ

ระบำชุดต่าง ๆ เหล่านี้ ยังมีโชคอีกที่จะได้นำออกแสดงในการแสดง Taksin Cultural Dance Show ซึ่ง ททท.ร่วมกับมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ (โดยมีมศว. สงขลา เป็นตัวแทน) จัดให้มีขึ้นสำหรับแขกชาวต่างประเทศได้ชม ทุกวันเสาร์ โดยจะเริ่มตั้งแต่วันที่ 16 กุมภาพันธ์ เป็นต้นไป นับเป็นโอกาสอันดีซึ่งจะได้เผยแพร่ชื่อเสียงของเราต่อไป

เท่าที่ได้บรรยายมาแล้วนั้นเป็นการเล่าถึงกำเนิดของระบำที่เราเรียกว่า เป็นแบบ ชาวบ้าน หากยังไม่มีใครคิดประดิษฐ์มาก่อน ขออ้ออีกครั้งหนึ่งว่า ระบำแบบนี้มีผู้คิดประดิษฐ์ ขึ้นมาบ้างแล้วในเมืองไทย แต่เป็นเพียงชุดสองชุด มศว.สงขลา ดูเหมือนจะเป็นแห่งเดียว ที่เอาใจใส่ประดิษฐ์ขึ้นมาอย่างจริงจังหลายต่อหลายชุด และคงจะกระทำต่อไปอีกถ้าไม่มีอะไร มาขัดขวางเสียก่อน แนวคิดการประดิษฐ์นั้นก็คงจะเปลี่ยนไปทุกปี ผู้ให้แนวคิดไม่จำเป็น จะต้องเป็นคนเดียวหรือสองคน ใครก็ได้ ถ้าคิดขึ้นมาแล้วปรึกษากันเห็นว่าพอจะทำเป็นระบำ ชาวบ้านแบบนี้ได้ ผู้เขียนฝันไปถึงว่า ถ้าแต่ละวิทยาเขตคิดระบำแบบนี้ขึ้นมา แล้วแลกเปลี่ยนกันและกัน หรือร่วมกันแสดงเป็นคณะเดียวไปทั่วเมืองไทย และหรือเมืองนอก ก็จะเป็นสิ่งที่ควรชมควรพิศวงเป็นอย่างยิ่ง ขณะนี้เรากำลังฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรมของเรากันอยู่ ถ้ากระไรนอกจากจะหัดระบำแบบแผนแล้วก็นำหันมาหัดระบำชาวบ้านแบบนี้บ้าง และ ควรจะถือได้ว่าป็นการสร้างสรรค์ศิลปวัฒนธรรมอย่างหนึ่งของชาติได้เหมือนกัน ปัญหาในการคิดสร้างสรรค์หรือร่วมกันแสดงนั้นต้องมีแน่ ๆ อาจจะมีมากและแต่ละปัญหาที่ใหญ่หลวง นี้เป็นไปได้ แต่ก็ยังน่าทดลองทำอยู่นั่นเอง ถ้าได้ดังนี้แล้ว ศิลปวัฒนธรรมไทยก็คงจะร่ำรวย ขึ้นอย่างมหาศาลเป็นมันคง

ชนโค

อำเภอ ศรีไทร

กีฬาชนโคนี้ เป็นประเพณีอย่างหนึ่งของทางภาคใต้ ซึ่งมีเกือบทุก ๆ จังหวัดของทางภาคใต้ การชนโคนี้มีมานานแล้วประมาณกว่า 100 ปีมาแล้ว และปัจจุบันนี้จะมีขึ้นทุก ๆ จังหวัดและยังนิยมการชนโคกันอยู่ และชาวใต้ถือเป็นประเพณีด้วย การชนโคนี้จะมีขึ้นในเทศกาลต่างๆ เช่น เทศกาลตรุษจีน สงกรานต์ หรืองานประจำอำเภอ ประจำจังหวัด ฯลฯ การชนโคยังมีการจัดให้ชนเป็นประจำทุกเดือน เดือนละหนึ่งครั้ง ครั้งละกี่วันแล้วแต่จังหวัดหรืออำเภอนั้น ๆ จะจัดให้มีขึ้น และทุกครั้งที่มีการชนโคขึ้นจะต้องมีนักพนันหรือมีการเล่นการพนันกัน และการชนโคทุกครั้งจะต้องขออนุญาตต่อทางอำเภอเสียก่อน

การชนโคนี้จะใช้เฉพาะโคตัวผู้เท่านั้น โคที่จะใช้ในการชนจะต้องมีอายุประมาณ 4 ปีขึ้นไป และจะต้องมีลักษณะรูปร่างแข็งแรงสมบูรณ์ โคจะมีอายุที่จะต่อสู้ภายในสังเวียนได้ประมาณ 10 กว่าปีเท่านั้น และโคทุกตัวนั้นจะเข้าทำการต่อสู้ต้องมีการฟิตซ้อมเสียก่อน

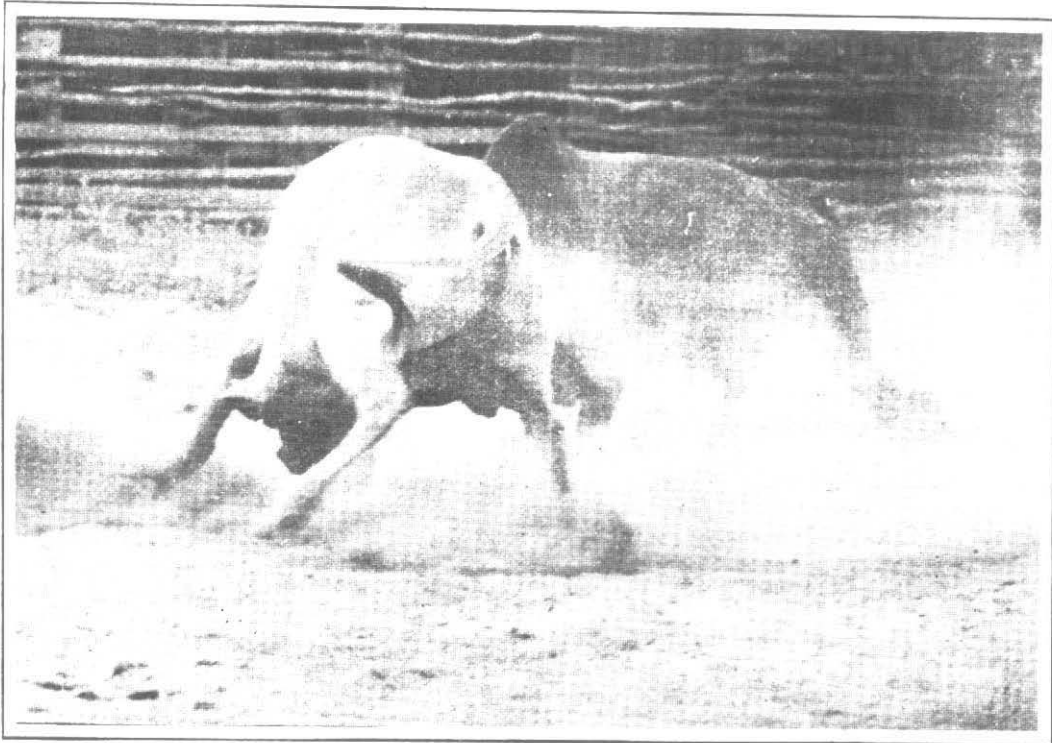
ลักษณะสีของโค โคทางภาคใต้มีสีที่เรียกผิดไปจากภาคอื่น ๆ คือ เรียกตามทาสีคล้ายสิ่งของต่าง ๆ เช่น สีดำ, สีขาว, สีแดง, สีโหนด (สีคล้ายลูกตาลแก่) สีดังสาด (สีคล้ายลูกดังสาด) สีกอดำ (ตรงคอของโคมีสีดำมาก)

และลักษณะของวัวที่ดีโดยทั่วไป คือ

1. มีกัวหนา
2. ตาเล็ก
3. หูเล็ก
4. ขนหนาสั้น
5. ฐานเขาใหญ่
6. คอใหญ่หนาสั้นและโหนดสั้น
7. ตัวยาวเรียวยาว
8. ฐานหางใหญ่
9. กีบเท้าชิดกัน
10. หลังหนาและแบน

การเลี้ยงหรือการฟิตซ้อมนั้น เจ้าของโคจะต้องเอาโคของตนออกฟิตซ้อมตอนเช้า ๆ โดยการเดินทางให้โคเหนื่อยให้มาก ๆ เดินให้ไกล ๆ โคจะได้แข็งแรง การฟิตซ้อมไม่นิยมการให้โควิ่งเพราะจะทำให้โคไม่สบายได้ คือป่วย เมื่อฟิตซ้อมเดินให้เหนื่อยเสร็จพักให้โคหายใจเหนื่อยแล้วนำโคไปอาบน้ำให้ตัวเย็น เสร็จแล้วทำการเช็ดตัวโคด้วยผ้าแห้งให้ตัวโคแห้งแล้วนำโคไปผูกไว้กลางแดด (เรียกว่าการตากแดดโค เพราะจะทำให้โคเวลาชนไม่เหนื่อยเมื่อถูกแดดร้อนจัด ๆ) แล้วเอาหญ้าให้โคกิน การตากแดดโคจะต้องตากแดดไว้ประมาณ 5-6 ชั่วโมง แล้วเอาพักในที่ร่ม ๆ และให้กินหญ้าพอประมาณและให้กินน้ำตอนเที่ยงด้วย โคบางตัวต้องป้อนหญ้าด้วย เพราะกินหญ้ายาก ประมาณ 3 โมงเย็น เจ้าของโคของตนออกไปเดินเล่น หรือเที่ยวไปเพื่อให้โคของตนได้เจอกับคู่ต่อสู้หรือโคตัวอื่น ๆ โดยจะพาโคไปเที่ยวบริเวณสนามชนโค จะทำให้โคมีความเคยชินกับสนามชนโค (สังเวียนชนโค) และจะทำให้โคได้ออกกำลังกาย โดยโคเมื่อเห็นคู่ต่อสู้หรือโคตัวอื่น ๆ โคจะทำการเอาเขาวิดดินเป็นการออกกำลังกายไปด้วย และประมาณ 5-6 โมงเย็น เจ้าของโคก็จะนำโคของตัวเองกลับบ้าน นำมาอาบน้ำอีกครั้งหนึ่ง โคจะอาบน้ำวันละ 2 ครั้ง เมื่ออาบน้ำเสร็จก็จะมีการลงขมิ้นฝนแล้วทาบริเวณลำตัวเพื่อให้โคท้องไม่ขึ้น (ท้องไม่อืด) และรักษาผิวหนังของโคด้วยขมิ้น และเอาขมิ้นฝนกับปูนทาบบริเวณเขาของโค จะทำให้โคเขาแข็งแรงเขาไม่หักเวลาชน การเลี้ยงจะทำแบบนี้ทุก ๆ วันจนกว่า จะมีการชนโคหรือถึงวันต่อสู้ ก่อนวันต่อสู้จะต้องพักเรื่องฟิตซ้อมประมาณ 4-5 วัน จะทำให้โคเต็มกำลังคือ แรงดีขึ้น และหลังจากชนแล้วก็จะพักผ่อนประมาณ 5 วัน จึงทำการฟิตซ้อมโคต่อไป โคทุก ๆ ตัวจะปฏิบัติแบบนี้ และก่อนที่โคทุก ๆ ตัวจะนำไปเปรียบหรือหากคู่ต่อสู้ต้องมีการซ้อมกันระหว่างโคด้วยกันคือ เจ้าของโคจะต้องนำโคของตนไปหาโค

ที่มีขนาดเท่า ๆ กันมาซุ่มกัน เหมือนชนกันจริง แต่โคทั้ง 2 ฝ่ายจะมีเชือกผูกติดอยู่ที่
จมูก และมีผู้คอยถือเชือกเพื่อเวลาโคฝ่ายไหนเสียหลักก็จะคอยดึงเชือกเอาไว้ และเขาทั้งสอง
ข้างของโคทั้งสองจะใช้ฝ่าปลาสเตอร์พันเขาเอาไว้ เพราะจะทำให้โคทั้ง 2 ฝ่ายไม่บาดเจ็บมาก
เวลาซุ่ม การซุ่มคู่แบบนี้จะซุ่มประมาณ 20-25 นาที หรือแล้วแต่ความแข็งแรงของโค
ตัวนั้น หรือคู่ไหน ๆ เมื่อฟัดซุ่มคู่เรียบร้อยแล้ว หากเจ้าของพอใจเห็นว่าโคของตนเองแข็งแรง
สมบูรณ์ดีแล้วก็จะทำการหาคู่ต่อสู้ให้โคของตนต่อไป

วิธีชนโค โคทุกตัวจะชนได้เดือนละ 1 ครั้งเท่านั้น หากไม่ได้คู่ต่อสู้เจ้าของโค
ก็จะทำการซุ่มคู่ทันที โคทุกตัวไม่ว่าแพหรือชนะจะทำการชนใหม่ก็ต้องเดือนต่อ ๆ ไป เมื่อ
โคทุก ๆ ตัวทำการฟัดซุ่มหรือซุ่มคู่มาเรียบร้อยแล้ว ทางสนามก็จะกำหนดวันเปรียบหาคู่
คือให้โคทุก ๆ ตัวนำมาที่สนาม และให้จัดหาคู่ชนกันแล้วแต่ว่าใครจะตกลงกันว่าโคตัวไหน
ชนกับตัวไหน เมื่อตกลงกันแล้วนายสนามจะเอาสัญญาการชนโคมาให้ทั้งสองฝ่ายลงชื่อโค
และชื่อเจ้าของโคไว้เป็นหลักฐาน และทั้งสองฝ่ายก็ต้องบอกถึงเงินที่จะพนันกันว่าฝ่ายละ
เท่าไร โดยลงไว้เป็นหลักฐานในสัญญานั้นด้วย เมื่อหาคู่ได้เรียบร้อยแล้วทางสนามก็จะนัด
วันชน โดยวันชนโคนั้นจะต้องกำหนดตายตัวไปเลยหรือก่อน-หลังได้ไม่เกิน 5 วัน ทางสนาม

จะออกใบประกาศและเรียงลำดับชื่อโคที่ได้คู่ไว้ว่า โคตัวไหนชนก่อนหลังเรียงตามลำดับชื่อเสียง ความเงินจัดสังเวียนของโคคู่ นั้น ๆ วันหนึ่ง ๆ มีโคชนได้ประมาณ 10-14 คู่ โดยแต่ละตัว จะชนได้ส่วนมากไม่เกิน 2 ชั่วโมง หรืออาจจะเร็วกว่านั้น บางคู่ชนประมาณ 1-2 นาทีก็มี เมื่อถึงกำหนดวันชนโคเจ้าของโคทุก ๆ ตัวจะนำโคมาไว้ใกล้ ๆ สนาม ทางสนามจะทำการ ตีกลองสัญญาณเรียกให้โคเข้าสู่ภายในสังเวียน และทางสนามจะทำการให้สัญญาณทำความเข้าใจของโคที่ต่างฝ่ายต่างก็แหลมมาทั้ง 2 ฝ่ายให้สะอาด เป็นการยุติธรรม เพื่อว่าบางคน เจ้าของโคเล่นไม่ซื่อต่อกัน เมื่อทำความสะอาดเรียบร้อยแล้ว ทางสนามให้สัญญาณตีกลอง ชนโคได้คือ ให้เจ้าของโคฝ่ายละ 2 คน ถือเชือกดึงโคเข้าหากัน โดยให้หน้าต่อหน้าชนกัน แล้วทั้งสองฝ่ายดึงเชือกออกโดยให้โคชนกันโดยไม่มีเชือก คือ ชนกันแบบมีเชือกร้อยที่มูกนิตเดียว เท่านั้น (เชือกร้อยจมูกโคทำเป็นวงกลมคล้ายแหวนเรียกว่า เทียนโค) ก่อนชนโค เจ้าของโคจะทำการอาบน้ำโคของตนให้เย็นให้มาก ๆ เพราะเวลาชนกลางแดดจะทำให้โคเหน็ดเหนื่อย เมื่อโค ทั้งสองต่อสู้กันนั้นจะมีนักพนันหรือเซียนพนัน เล่นพนันกันว่าฝ่ายไหนแพ้หรือฝ่ายไหนชนะ โคทุก ๆ ตัวจะชนไม่เหมือนกันและจะชนกันนาน หรือเร็วขึ้นอยู่กับความแข็งแรง หรือความ ฉลาดของโคตัวนั้น ๆ เมื่อโคที่เข้าชนฝ่ายไหนสู้ไม่ได้ก็จะวิ่งหนีอีกฝ่ายหนึ่งไล่ตามขวิด ทาง สนามก็จะให้สัญญาณตีกลอง 1 ครั้ง โดยให้เจ้าของโคแก้ตัวโดยการใช้ไม้ดันโคเข้าไปชนใหม่ (ไม้ดันโคเรียกว่า ไม้เกียดโค) และทางสนามจะกำหนดเวลาให้ฝ่ายที่หนีประมาณ 5-6 นาที การ กำหนดเวลาโดยใช้ธัน (ธันใช้ขวิดโหล และขันทองเหลืองเจาะรู โดยมีน้ำใส่ขวิดโหลประมาณครึ่งขวด กว่า แล้วใช้ขันล่อนน้ำในขวดประมาณ 5-6 นาที ขันนั้นจะจมน้ำ โคตัวที่หนีก็จะแพ้นที) เมื่อ อันหรือขันจมน้ำ ทางนายสนามจะเป่านกหวีดเป็นสัญญาณว่าฝ่ายที่สู้ไม่ได้แพ้ไป หรือบางครั้ง เจ้าของโคอาจจะยอมแพ้ก่อนที่อันจะจมน้ำ

โคที่นำเข้ามาต่อสู้ทางสนามจะจ่ายค่าหัว หรือค่าตัวให้ก็ตั้งแต่ 300 บาท จนถึง 20,000 บาท แล้วแต่ว่าโคตัวนั้น ๆ มีค่าตัวสูงเท่าไรเปรียบเหมือนนกมวย ทางจังหวัดสงขลา มีโคชนเกือบทุกอำเภอ ๆ ละ 1 วันต่อ 1 เดือน และจังหวัดต่าง ๆ ก็มีทุก ๆ เดือน บางแห่ง จะมีชนถึง 10 วัน โดยทางสนามจะเรียกโคจากต่างจังหวัดมาชนด้วย

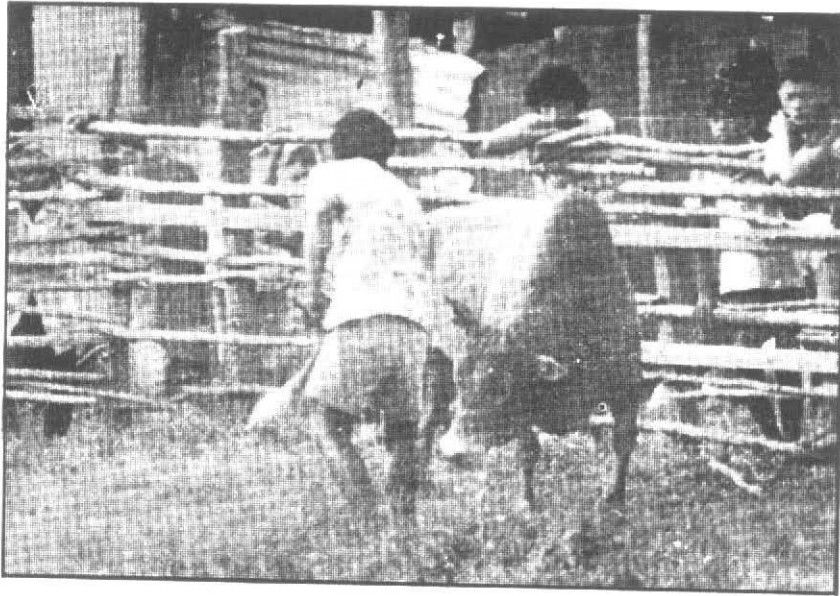
ฉะนั้นการชนโคจึงมีประชาชนแทบทุกหลังคาเรือนเลี้ยง และชอบการชนโค เพราะ การชนโคถือเป็นประเพณีและวัฒนธรรมอย่างหนึ่งของชาวใต้เกือบทุกจังหวัด

อุปกรณ์ที่ใช้ในสนามชนโคมี

1. กลอง ใช้สำหรับตีเรียกให้โคเข้าสนาม และให้สัญญาณการทำความสะอาด ของโคให้สัญญาณการต่อสู้ ให้สัญญาณการแก้ตัวหรือสัญญาณเสมอกัน กลองจะมีไม้ตีด้วย
2. อันจับเวลา โดยใช้ขวิดโหลใส่น้ำ และมีขันทองเหลืองเจาะรูล่อนในขวดเพื่อจับเวลา มุ่งหวังการรับเงินเดิมพันกัน เข้าทำนองการ “ล้มมวย” หรือ “โต้ปยา” ในลักษณะต่าง ๆ

3. ไม้ ใช้สำหรับดันให้โคเข้าทำการต่อสู้กัน และใช้จับโคได้ด้วย เวลาโคแพ้หรือชนะเพราะจะมีตะขอดักอยู่ที่ปลายไม้ข้างหนึ่ง ไม้จะทำจากไม้ไผ่เป็นส่วนมาก

5. นกหวีด นายสนามจะเป็นผู้เป่าในเวลาฝ่ายหนึ่งยอมแพ้หรือฝ่ายหนึ่งไม่สู้

การชนวัวนั้นมักฎเกณฑ์ตามขั้นตอน ดังนี้

1. กรรมการจะตรวจวัวก่อน หากทราบว่ามีการใช้ยาได้ป กรรมการก็จะยกเลิกการชน และกรรมการผู้ตัดสินจะปรับวัวของฝ่ายนั้นทันที

2. ห้ามใช้น้ำมันหรือสีผงทา แต่หากเป็นเครื่องสำอางของขลังก็ยอมให้ใช้ได้

3. เมื่อมีการตีกลอง 3 ครั้งแล้ว เจ้าของวัวต้องนำวัวลงสนามคนละข้างกัน

4. วัวจะต้องลงสู้สนามทั้ง 2 ฝ่าย และห้ามกระตุกเชือก ซึ่งจะทำให้วัวตื่นตกใจ

5. จะต้องชนกันตัวต่อตัวตามลำพัง

6. ในขณะที่ชนกันวัวตัวใดตัวหนึ่งล้มลง หรือวิ่งหนี จะต้องหวนกลับมาชนใหม่ไม่เกิน 5 นาที มิฉะนั้นจะถือว่าแพ้

7. หากเขาของวัวล็อกกันอยู่ และไม่สามารถจะแยกออกจากกันได้ภายใน 1 ชั่วโมง การต่อสู้จะต้องพิจารณาตัดสิน โดยการชักไม้สั้นไม้ยาว

8. ระหว่างการชนนั้นหากฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งพันออกไปนอกเชือก และอีกฝ่ายหนึ่งตามไปชนที่นอกเชือก กรรมการก็จะให้สัญญาณเรียกกลับ หากยังไม่กลับเข้ามาอีก กรรมการจะรื้อกลองอีก และถือว่าฝ่ายที่พันออกนอกเชือกเป็นฝ่ายแพ้

ปัจจุบัน การชนวัวที่มีเงินเดิมพันจำนวนมาก ๆ มักจะมีการโกงกันต่าง ๆ เพื่อมุ่งหวังการรับเงินเดิมพันกัน เข้าทำนองการ “ลั้มนวย” หรือ “โด่ปยา” ในลักษณะต่าง ๆ ดังตัวอย่าง เช่น

1. การใช้กัญชา หรือสิ่งเสพติดต่าง ๆ ให้วัวกิน หรือฉีดก่อนการแข่งขันเพื่อให้วัวมีเมฆา หมดแรงและไม่สามารถจะต่อสู้ได้เต็มที่
2. วิธีการใช้เข็มแหลมแอบติดไว้ที่ฐานของเขาวัว ซึ่งเมื่อเข้าทำการต่อสู้จะรู้สึกเจ็บ และไม่สามารถทนได้ เมื่อประสานเขาในการต่อสู้
3. วิธีการทำให้เกิดแผลตรงหน้าผากของวัวก่อนการต่อสู้ ซึ่งเมื่อประสานเขาในการต่อสู้ จะทำให้แผลเปิดกว้าง และมีเลือดไหล ซึ่งจะทำให้วัวขยาดไม่ยอมต่อสู้
4. วิธีการช้ยาเสพติดอย่างแรง ๆ แก้วัวติดต่อกัน ในระยะเวลาก่อนการแข่งขัน จะทำให้วัวอ่อนเปลี้ยไม่มีแรงที่จะทรงตัวอยู่

ลักษณะของวิธีการดังกล่าวเหล่านี้ บางครั้งอาจเป็นผลทำให้เจ้าของวัวรำรวยจากการเดิมพัน โดยที่ไม่มีใครจับได้ ในทางตรงกันข้าม วัวที่ได้รับการใช้วิธีเหล่านี้ อาจจะทำให้บ้ำระห้ำต่อสู้อย่างสุดัน ทำให้เจ้าของวัวที่ไปแอบเล่นเดิมพันฝ่ายตรงข้ามอาจจะ “พัง” หมดตัวไปก็มี ซึ่งเอาอะไรแน่อนไม่ได้กับสัตว์ 4 เท้า

เนื่องจากการเดิมพันสูงๆได้เข้าครอบงำประชาชนผู้ติดใจการเล่นเดิมพันก็พาวัวชนในปัจจุบันนี้ทางราชการก็ได้กำหนดทำการควบคุมไม่ให้มีการจัดการชนวัวบ่อยนัก โดยอนุญาตให้มีสนามได้เพียงอำเภอละ 1 สนามเท่านั้น และแต่ละสนามจะได้รับอนุญาตให้จัดการแข่งขันชนวัวได้เพียงเดือนละ 1 ครั้งเท่านั้น ซึ่งมักจะเป็นในวันเสาร์หรือวันอาทิตย์ สำหรับในจังหวัดสงขลานั้น มีรายการชนวัวตามหมายกำหนดการดังนี้

1. วันเสาร์วันอาทิตย์แรกของทุกเดือนชนที่สนามวัวหาดใหญ่ (ข้างโรงแรมโนราห์)
2. วันเสาร์-วันอาทิตย์ ที่สองของเดือน ชนที่สนามตำบลควนลัง
3. วันอาทิตย์ที่สามของทุกเดือน ชนที่สนามหัวเขาแดง (ห่างจากหัวเขาแดง ตามเส้นทางสงขลา-นคร ๖ กิโลเมตร)

สำหรับเวลาการแข่งขัน จะเริ่ม 10.30 น. ไปจนถึงจบรายการ ซึ่งแล้วแต่จำนวนคู่การแข่งขัน ถ้ามีหลายคู่อาจจะเลิกประมาณ 4-5 โมงเย็น

การชนวัวจึงเป็นกีฬาที่น่าสนใจอย่างหนึ่งของภาคใต้ ที่ให้ความสนุกสนานตื่นเต้นไม่แพ้กีฬาชกมวยทีเดียว

หนังตะลุงเป็นการละเล่นพื้นเมืองของภาคใต้ เมื่อชาวบ้านมีงานรื่นเริงที่สำคัญก็มักจะมีหนังตะลุงเป็นรายการภาคบันเทิง ถ้าเจ้าภาพไม่มีทุนทรัพย์ที่จะหาหนังตะลุงมาแสดงจริง ๆ ก็จะเปิดเตปับันทีกเสียงที่อัดการพากย์หนังตะลุงฟังกัน นับว่าหนังตะลุงมีอิทธิพลต่อชีวิตของชาวชนบทภาคใต้ การดูหนังตะลุงนอกจากจะได้รับความบันเทิง ความเพลิดเพลินใจ และตลกไปกษาแล้ว ยังมีแง่คิดต่าง ๆ ที่มักจะสอดแทรกอยู่ในบทพากย์ของหนังตะลุงอยู่เสมอ การอบรมศีลธรรม และคติธรรมสอนใจ หนังตะลุงมักจะสอดแทรกไว้ด้วย นอกจากนี้ถ้ามีเรื่องราวที่จัดว่าไม่เป็นธรรมต่อสังคม หนังตะลุงก็มักจะแทรกการเสียดสีสังคม เป็นการสะท้อนให้เห็นความไม่เป็นธรรมนั้น และการสอดแทรกสิ่งเหล่านี้ไว้ หนังตะลุงทำได้อย่างแนบเนียนออกมาในรูปของการสนทนาของตัวตลกบ้าง ในบทต่อว่าต่อขาน หรือการสอนโดยตรงบ้าง โดยสรุปแล้วผู้ชมหนังตะลุงมักจะได้อะไรมากกว่าความบันเทิง ซึ่งได้เป็นปกติธรรมดาอยู่เสมอ

หนังตะลุง อำไพ ศรีไธ

องค์ประกอบของหนังตะลุง

หนังตะลุงคณะหนึ่งเรียกว่า 1 โรง ในสมัยก่อนคณะหนังตะลุงมีประมาณ 12 คน เป็นนายหนังหรือนายโรง 1 คน ผู้ช่วยเซ็ดรูป 1 คน และผู้เซ็ดตัวตลกอีก 1 คน มีลูกคู่ครบตามเครื่องดนตรีคือ คนตีทับ 2 คน คนตีกลอง 1 คน คนตีฉิ่ง 1 คน คนตีกรับ 1 คน คนตีโหม่ง 1 คน คนเป่าปี่ 1 คน และมีหมอทางไสยศาสตร์ประจำคณะอีก 1 คน แต่ต่อมากคนตีทับเหลือเพียง 1 คน คนตีโหม่ง คนตีกรับ และคนตีฉิ่ง ก็ใช้แต่เพียงคนเดียว ปัจจุบันเครื่องดนตรีของหนังตะลุงก็มีเพิ่มขึ้น คือ นำเครื่องดนตรีสากลมาใช้ เช่น กลอง ฉาบ และบางคณะก็นำเครื่องดนตรีไทย เช่น ซอ มาประกอบ จึงทำให้จำนวนคนของคณะมีมากขึ้น นอกจากนี้บางคณะก็ยังมีเจ้าหน้าที่เครื่องขยายเสียง เจ้าหน้าที่ดูแลเครื่องกำเนิดไฟฟ้า และมีคนขับรถยนต์ด้วย จึงทำให้คณะหนังตะลุงมีคนมากขึ้นกว่าสมัยก่อน

เครื่องดนตรีหนังตะลุง

เครื่องดนตรีหนังตะลุงที่สำคัญมีดังนี้

1. กลอง 1 ลูก เป็นกลองขนาดเล็ก หน้ากลองเส้นผ่าศูนย์กลางขนาด 8-10 นิ้ว หัวท้ายเล็กกว่าตรงกลาง หุ้มด้วยหนังทั้งสองข้าง มีความยาวขนาด 10-12 นิ้ว ใช้ไม้ตี 2 อัน
2. โหม่ง 1 คู่ ตัวโหม่งทำด้วยทองเหลืองหรือทองแดง แฉวงขึงตึงขนาดกันในราวไม้รูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า
3. ทับ 1 คู่ ทำด้วยไม้กลึงและขัดผิวอย่างละเอียด เจาะข้างใน หุ้มด้วยหนังบาง ๆ เช่น หนังค่างทั้ง 2 ลูก และมีขนาดต่างกันเล็กน้อย เพื่อให้เสียงต่างกัน ใช้ตีด้วยปลายฝ่ามือ
4. ฉิ่ง 1 คู่
5. ปี่ 1 เล้า

ปัจจุบันหนังตะลุงบางคณะได้นำเอาเครื่องดนตรีสากล หรือดนตรีไทย เช่น ซอด้วง เข้าไปผสมด้วย จึงทำให้มีเครื่องดนตรีเพิ่มขึ้น

โรงหนังตะลุง

โรงหนังตะลุง ใช้เสา 4 ต้น ปลูกยกพื้นสูง 2 เมตร มีขนาดกว้างไม่น้อยกว่า 5 เมตร ยาวประมาณพอ ๆ กับหลังคา ส่วนหน้าสูงพอคนยืนได้สบาย หลังคาด้านหน้าหักตัวดักแตนขึ้นช้อยลงมาเป็นกันสาด ด้านหลังคาลาดลง แต่พื้นโรงสูงขึ้น เจ้าภาพจะเป็นผู้ปลูกโรงให้หนังตะลุง

จอหนังตะลุง

จอหนังตะลุงทำด้วยผ้าขาวบาง ยาวขนาด 8-9 สอก สูงประมาณ 4 สอก ทั้ง 4 ด้าน ขอบริมด้วยผ้าแดง ขนาดกว้างประมาณ 4 นิ้ว และรอบ ๆ มีเชือกสำหรับผูกด้วยรอบ สำหรับผูกตรึงกับไม้เพื่อให้จอตั้ง

โคมไฟ

โคมไฟใช้ส่องเพื่อให้เงาของรูปไปปรากฏในจอ โบราณใช้ตะเกียงน้ำมันไขสัตว์ เช่น ไขวัว ไขควาย หรือน้ำมันมะพร้าว ต่อมาใช้ตะเกียงกล้อง โดยใช้น้ำมันก๊าดเป็นเชื้อเพลิง ใช้ตะเกียงเจ้าพายุ แต่ในปัจจุบันใช้ไฟฟ้า และหนังบางคณะมีเครื่องกำเนิดไฟฟ้าเป็นของตนเอง และใช้เครื่องขยายเสียงด้วย

หยวกกล้วย ใช้หยวกกล้วยสด กิ่งต้นสำหรับปักรูป

รูปหนังตะลุง

รูปหนังตะลุงมักทำด้วยหนังวัว หนังควาย มีการแกะสลักลาย และลงสีอย่างสวยงาม ซึ่งขนาดสูงขนาด 1-2 ฟุต หนังตะลุงแต่ละคณะจะมีรูปไม่เท่ากัน โดยทั่วไปมีประมาณ 100-300 รูป ตามความจำเป็นจะต้องใช้ รูปเหล่านั้นประกอบด้วยรูป ฤาษี พระอินทร์ ตัวหน้าบาท เจ้าเมือง รูปพระ รูปนาง มนุษย์ ยักษ์ โจร ต้นไม้ ภูเขา เครื่องบิน รถไฟ เรือไฟ ปราสาท อวุธ สัตว์ป่า ทรูท หงส์ ช้าง ม้า เป็นต้น

เรื่องที่โชว์แสดง

หนังตะลุงโบราณนิยมแสดงเรื่องรามเกียรติ์ ต่อมาก็ใช้นิทานประโลมโลก หรือเรื่องจักร ๆ วงศ์ ๆ ซึ่งแต่งขึ้นเองบ้าง ดัดแปลงมาจากนวนิยาย หรือนิทานพื้นบ้าน หรือเรื่องชาดกบ้าง แต่ปัจจุบันโดยมากดัดแปลงมาจากนวนิยายหรือแต่งขึ้นเอง

อัตรากำลังในการแสดง

อัตรากำลังหนังตะลุงมาแสดงมากน้อยเพียงใด ขึ้นอยู่กับความมีชื่อเสียงของคณะหนังตะลุง ตั้งแต่คืนละ 500-600 บาท และถ้าเป็นโรงที่จะต้องประชันกัน ก็จะต้องเพิ่มอัตรามากยิ่งขึ้น เพราะถ้าแพ้อาจจะเสียชื่อเสียง

อัจฉริยภาพของนายหนัง

การเชิดและพากย์หนังตะลุงเป็นศิลปะอย่างมาก ถ้าหากดูเผิน ๆ แล้ว ก็อาจจะรู้สึกว่าเป็นการเล่นที่ให้ความเพลิดเพลินรื่นเริงตามธรรมดาแต่ถ้าดูอย่างพินิจพิเคราะห์แล้ว จะเห็นได้ว่าเป็นการเล่นที่นำทั้งที่เดียว เพราะนายโรงคนเดียวจะต้องเชิดหนังทุกครั้งต้องให้เหมาะสมกับบทบาท เมื่อเปลี่ยนรูปหนังรูปหนึ่งก็จะต้องเปลี่ยนวิธีเชิด และบทพากย์ทุกครั้ง

เพื่อให้สมบัติของรูปนั้น การเปลี่ยนแปลงก็เปลี่ยนอย่างฉับไว ดังนั้น นายโรงหรือผู้เซ็ด และพากย์หนังตะลุง จะต้องม้อัจฉริยะ ซึ่งพอสรุปได้ดังนี้

1. เสียง คนเซ็ดหนังตะลุงจะต้องเป็นคนที่มีเสียงดังฟังชัด มีเสียงทุ้มใสกังวาน ประสานกันเข้าสนิทกับเสียงโหม่ง เรียกว่าการเข้าโหม่ง หรือมีหนังตะลุงบางคณะ เช่น หนัง ปานซี้ซ้าง (หนังปานบอด) สามารถทำเสียงให้เข้ากับเสียงปี่ก็ได้ และคนเซ็ดหนังตะลุงจะต้อง สามารถทำเสียงได้หลายเสียง เพราะนายหนังคนเดียวจะต้องทำเสียงตามจำนวนรูปที่เซ็ด ต้องเปลี่ยนเสียงโต้ตอบสวนคำจำกัดคำให้ฉับพลันไม่ให้เสียงจังหวะ คนเซ็ดหนังตะลุงจึงต้องมีความสามารถพิเศษในการทำเสียง
2. ความรอบรู้ คนเซ็ดหนังตะลุง ต้องมีความรอบรู้ ในศาสตร์เกือบทุกสาขา เช่น วิชาเรื่องศิลปะ วรรณคดี ศาสนา ประเพณี กฎหมาย กามศาสตร์ และอักษรศาสตร์
3. การมีปฏิภาณไหวพริบ คนเซ็ดหนังตะลุงจะต้องมีปฏิภาณดีเด่น ไม่นานนั้นแล้วก็จะจับกลุ่มออกมาสด ๆ ไม่ได้ จะต้องกล่าวกลอนให้สอดคล้องกับเนื้อเรื่อง นิสัย และบทบาทของตัวละคร และต้องคิดแก้ไขเหตุการณ์เฉพาะหน้าได้ เช่น หนังกลิ้งเฒ่าจับกลอนตอนนางพลัดตกลงไปในบ่อว่า “นางพลัดตกลงไปในบ่อแล้วไม่ตาย” ทำให้คนสงสัยว่าทำไมจึงไม่ตาย เลยจับต่อไปว่า “เพราะนางจับรากไม้ไว้ไม่ตักช้ย” หรือหนังปานซี้ซ้าง (ปานบอด) เป็นหนังที่มีปฏิภาณเป็นเยี่ยม สามารถแก้ปัญหาเฉพาะหน้าได้อย่างฉับพลันทีเดียว เช่น มีเรื่องเล่าว่า เนื่องจากดาบอดลูกคู่ชอบหยอกล้อ ครั้งหนึ่งเมื่อถึงตอนจะเซ็ดรูปยักษ์ ลูกคู่แกล้งหยับรูปเต่าส่งให้หนังปานบอดเซ็ดรูปยักษ์ว่า “กล่าวถึงอสุราพญายักษ์” คนดูหัวเราะแล้วตะโกนว่ารูปเต่า หนังปานบอดเลยจับต่อไปว่า “ผู้ถือกำเนิดเกิดมาเป็นเต่า” คนเซ็ดหนังตะลุงจึงต้องมีปฏิภาณไหวพริบเป็นพิเศษเสมอ
4. มีอารมณ์ขัน คนเซ็ดหนังตะลุงจะต้องเป็นคนมีอารมณ์ขัน เพราะคนดูหนังตะลุงนั้น นอกจากฟังบทกลอน ฟังเรื่องที่สนุกมีคติแล้วยังจะต้องฟังบทตลก คนเซ็ดหนังตะลุงจึงจำเป็นต้องหามุขตลก สามารถพูดให้ตลกได้ทุกจังหวะ ยิ่งถ้าสามารถนำเอาเหตุการณ์ใกล้ตัวของผู้ดูมาตลกด้วย ก็ยิ่งเพิ่มความนิยมมากยิ่งขึ้น การตลกนั้นออกมาในรูปแบบของการสนทนาของตัวเสนาหรือตัวตลก หรือตลกออกมาเป็นบทกลอนของรูปยักษ์ หรือรูปเทวดา (พระอินทร์)
5. มีศิลปะในการเซ็ดรูป คนเซ็ดหนังตะลุง ต้องมีศิลปะในการเซ็ดคือทำให้รูปเคลื่อนไหวอย่างมีวิญญาณ และเมื่อจับบทกลอนออกมาก็จะต้องใส่อารมณ์นั้น เช่น เมื่อเซ็ดรูปยักษ์ก็จะทำให้รูปเดินนาด หยาบช้ำ ดึงดึง และเสียงนั้นก็แสดงอารมณ์ดุร้าย ถ้าเป็นรูปนางเอกพระเอกก็จะแสดงอารมณ์เชือกเย็น อ่อนหวาน การเดินและนาคก็อ่อนช้อยสวยงาม

ประวัติและลักษณะตัวตลก

รูปตัวตลกแต่ละตัว เชื่อกันว่ามีประวัติเพราะตัดทำขึ้นโดยเลียนมาจากคนจริง ซึ่งอาศัยอยู่ในละแวกบ้าน ที่หนังตะลุงคณะแรกตัดเลียนขึ้น แต่ประวัติของตัวตลกบางตัวสืบได้หลักฐานชัดเจนขึ้น ซึ่งอาจจะคลาดเคลื่อนจากความเป็นจริงก็ได้

นายสีแก้ว

ประวัติความเป็นมา เชื่อกันว่าเดิมเป็นคนจริง อยู่บ้านรัตปุระ ตำบลเชิงแส อำเภอรโนด จังหวัดสงขลา ชาวบ้านเรียกกันติดปากว่าลุงสีแก้ว เป็นคนมีตบะ โกรธใครก็ใช้มือตบ ไม่มีใครกล้าต่อสู้ เป็นคนพูดจริงทำจริง มีผู้คนนับถือมาก ทางราชการเคยตั้งให้เป็นนายด่านตรวจคนผ่านไประหว่างระโนด กับ บ่อหย่าง (สงขลา) มีความรอบรู้ทางไสยศาสตร์ มีเวทมนตร์คาถา และคงกระพันชาตรี

รูปร่างลักษณะ อ้วนเตี้ย เป็นมะขามข้อเดียว ผิวดำคล้ำ หัวล้าน และมีโหนกคอกลงพุง

การแต่งกาย นุ่งผ้าโจงกระเบน ด้วยผ้าลายตาหมากรุกสีดำขาว (เรียกว่า ผ้าลายลูกหมู) ไม่สวมเสื้อ มีผ้าขาวม้าพาดบ่า ไม่ถืออาวุธ

นิสัย เป็นคนซื่อสัตย์สุจริต มีธัมมะธัมโม พูดน้อย พูดจริง ทำจริง มีความกล้าหาญ เมื่อโกรธค่อนข้างบ้าบิ่น สู้ไม่ถอย เมื่อต่อสู้มักใช้หัวชนคู่ต่อสู้ พูดจากมกายมีเหตุมีผล ชอบอบรม สอนตัวตลกตัวอื่น ๆ ที่ประพฤติผิด

ลีลาการพูด พูดซ้ำ ๆ หนักแน่น ชัดถ้อยชัดคำ

นายยอดทอง

ประวัติความเป็นมา มีประวัติชัดเจนเช่นกัน บางคนว่าเดิมเป็นชาวนครศรีธรรมราช บางคนว่าเป็นชาวศรีวิชัย บางคนว่าเป็นชาวบ้านธรรมเจดีย์ ตำบลคลองรี อำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา แต่บางคนว่าเป็นชาวจังหวัดพัทลุง ลงความว่าต่างก็ดิ่งกันไปดิ่งกันมาตามแบบชาตินิยม

รูปร่างลักษณะ อ้วน ผิวดำ ลำสัน ก้นงอน ลงพุงจนพุงโร ผมหยิกเป็นลอน จมูกงอน หน้าลายคล้ายจระเข้

นิสัย เป็นคนชอบโอ้อวด คุยโว แต่ใจจริงขี้ลาด พูดจาเหลวไหล เจ้าชู้ ชอบอยู่ใกล้ผู้หญิงสวย ๆ ชอบไปไหนมาไหนกับสีแก้ว เพราะสีแก้วมักช่วยแนะนำดักเตือน และช่วยขอมมาแทนให้เสมอ ๆ ชอบขอดตนเอง และบ้ายอ ใครขอเป็นอาสาจนตัวตาย

ลีลาการพูด พูดเสียงดังโอหัง กระจุกกระจิก บำนำลาย ผ่อนตามได้ง่ายถ้าถูกขอพูดขัดคอคนเก่ง ชอบพูดสอดและเสือก พูดเอออไปกับเจ้านายเสมอ จนเกิดเป็นสำนวนว่า

“อ้ายขอดทองบ้านาย” เพราะชอบพูดแบบเหื่อนาย

นายเท่ง

ประวัติความเป็นมา เป็นชาวบ้านคูขุด อำเภอสตึงพระ จังหวัดสงขลา มีอาชีพทำน้ำตาลโตนด ทำหาวก (กระแซ่) และรุ้นกึ่งฝอยให้เมียขาย

รูปร่างลักษณะ ผอมบาง สูงโย่ง ท่อนบนยาวกว่าท่อนล่าง ฆิวดำ ปากกว้าง ตาขาว หัวเด็ก ผมงอหยิก หน้าตาพิกลน่าหัวเราะ หน้าคล้ายนกกระชัง นิ้วมือเป็นคุดทะราด มือข้างขวามีนิ้วเดียว นิ้วชี้ทุโต มือซ้ายนิ้วชี้กับหัวแม่มือองหงิกเป็นวงเข้าหากัน

การแต่งกาย นุ่งผ้าโสร่งลายดาหมากรุก เคียนพุงด้วยผ้าขาวม้า ไม่สวมเสื้อ ไม่มีอาวูธประจำตัว

นิสัย เป็นคนตลก คะนอง ขบขันง่าย มุทะลุไม่กลัวคน ชอบสนุก ชอบล้อเลียนเพื่อน ชอบเจ้านายที่มีนิสัยเยือกเย็น มีความฉลาดหลักแหลมในบางโอกาส แต่บางครั้งก็พูดพล่อย ๆ ทำดีที่เหลวเสียมากกว่า ชอบขู่ว่าทำกับเพื่อน แต่นิสัยไม่สู้คน ใครด่าว่าก็ไม่โกรธ และตัวเองก็ชอบด่าว่าเขาง่าย เป็นคู่หูกับนายหนูน้อย

ลีลาการพูด พูดซ้ำ ๆ แต่ไม่ซ้ำคำ เกือบติดอ่าง มีอารมณ์ขันอยู่ในที่ มักมีเสียงหัวเราะแทรก พูดแบบขวานผ่าซาก ไม่เกรงใจใคร จะด่าว่าใครไม่ยั้งคิด

นายหนูน้อย

ประวัติความเป็นมา ว่าเดิมเป็นคนวิกลจริตเดินเตร่อยู่ที่คลองขวาง ในตลาดเมืองสงขลา นายหนูน้อยเห็นรูปลักษณะก็เกิดอารมณ์ขัน นำลักษณะของชายคนนั้นมาตัดเป็นรูปหนังตะลุง คนจึงเรียกตัวตลกนี้ว่า นายหนูน้อย ตามชื่อนายหนังผู้ริเริ่มตัดรูปเปลี่ยนขึ้น

รูปร่างลักษณะ ฆิวดำ ลำเตี้ย ก้นเข็งงอน พุงยานโย้ คอตาย เดินคอแข็ง และคอตก ทรงผมเหมือนกับเส้มน้ำยาวปรกไปข้างหน้า หน้าตาคคล้ายวัว (มักจะถูกนายเท่งล้อว่า อ้ายลูกวัว) เดินน้ำลายหย้อยเหมือนวัว ปล่อยเครายาว

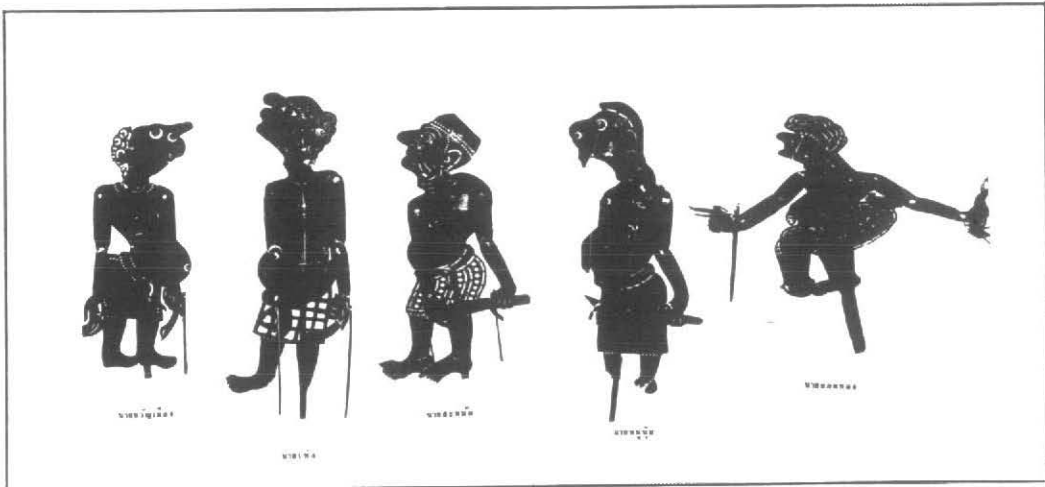
การแต่งกาย นุ่งผ้าโสร่งแบบคนโบราณ เป็นผ้าดำท่อนเดียว เคียนพุงด้วยเข็มขัดที่ทำด้วยหนังวัว ไม่สวมเสื้อ มือถือมีดกรรไกรเป็นอาวูธประจำตัว

นิสัย เป็นคนไม่เต็มเต็ง ไม่ครบบาท ไม่ค่อยเป็นตัวของตัวเอง ขอมลงคนง่าย ๆ มักแสดงความเบาปัญญาให้ปรากฏ อยู่ข้างจะบ้องตัน ฝึเข้าฝึออก บางครั้งก็บ้าบิ่น เป็นคู่หูของนายเท่ง

ลีลาการพูด พูดไม่ค่อยเป็น และพูดไม่ชัด พูดเสียงเบาหลงลูกคอ ชอบพูดคล้อยตามเพื่อน ถ้อยคำสื่อถึงความเบาปัญญา

หนังตะลุงเป็นการละเล่นพื้นเมือง ที่เป็นสื่อชาวบ้าน คือเข้าถึงชาวบ้านได้ดีกว่าการละเล่นอย่างอื่น ให้ความเพลิดเพลิน คติ ศิลปะและการสอนศีลธรรมแก่ชาวบ้านได้เป็นอย่างดี แต่ปัจจุบันนี้ศิลปะหนังตะลุงกำลังจะถูกอิทธิพลของตะวันตกมาทำลายให้สูญเอกลักษณ์ไป และกลายเป็นศิลปะสะเทินน้ำสะเทินบก เช่น การนำเอาเครื่องดนตรีสากลเข้ามาประกอบการนำเอาเพลงสากล เพลงไทยสากล หรือเพลงลูกทุ่งมาบรรเลงแทนเพลงไทย ซึ่งอาจจะทำให้เสียศิลปะไปก็ได้ ท่านผู้รู้ทั้งหลายได้วิตกถึงเรื่องนี้อยู่มาก คณะหนังตะลุงจึงควรรักษา สงวน ศิลปะให้คงเป็นศิลปะต่อไปเถิด

(เอกสารอ้างอิง หนังตะลุง ร.ศ.สุริวงค์ พงศ์ไพบุลย์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา ชมรมหนังตะลุง จังหวัดพัทลุง)

ห้าง นีรมล

2-4 ถ.เพชรคีรี อ.เมือง จ.สงขลา

โทร. 311123, 311772

ตัวแทน องค์การค้าของคุรุสภา, ทวพ., 3 M, OLYMPIA ฯลฯ
จำหน่าย สรรพสินค้าทางการศึกษา และทางราชการทุกชนิด
บริการ รับถ่ายและย่อเอกสาร, เคลือบบัตร, หุ้มปกผ้าสติก
 รับเงินเอ็นแรรค์ทุกชนิด

โมงครุ่ม

กฤตวิทย์ ดวงสร้อยทอง

โมงครุ่มเป็นชื่อของการเล่นของหลวงในสมัยโบราณ นิยมเล่นในงานหลวงที่สำคัญ ๆ เช่น งานพระราชพิธีโสกันต์ งานพระราชพิธีสมโภชช้างเผือก ฯลฯ

การเล่นโมงครุ่มจะมีมาตั้งแต่สมัยใดยังไม่สามารถสรุปได้แน่นอน แต่อาจกล่าวได้ว่าในสมัยสุโขทัยก็มีการเล่นโมงครุ่ม ดังปรากฏในหนังสือตำหรับนางนพมาศว่า “.....ในเดือนสามพระราชพิธีชานายเทาะห์ ขนข้าวเข้าลาน การมหรสพได้แก่ เล่นระเบ็งระบำ แทงเขน กระอู้แทงควาย หกคะเมนไต้ลวดลวดบ่วงรำแพน ในเดือนหกพระราชพิธีไพศาลจรดพระนังคัลแรกนา มีการมหรสพ ระเบ็งระบำ โมงครุ่ม หกคะเมน ไต้ลวด ลวดบ่วง รำแพน แทงวิไล ไต้ป่า ช้างหงส์ ฯลฯ

ในกฎมณเฑียรบาลกล่าวถึงพระราชพิธีครั้งกรุงศรีอยุธยาไว้ว่า พระราชพิธีออกสนามใหญ่ เดือนห้า ขึ้นห้าค่ำ มีการเล่นระบำรำซำชัวโมงครุ่ม ในพระราชพิธีอาศุขแข่งเรือพระที่นั่งเสด็จทวย เดือนสิบเอ็ด มีโมงครุ่มชัวชัวในพระราชพิธีจองเปรียงลอยพระประทีปเดือนสิบสอง มีเล่นหนังในพิธีเบาะพก (ช่อนหา) ว่าเมื่อตอนเลี้ยงลูกขุนมีโมงครุ่มชัวชัว ฯลฯ

ในหนังสือปฐมนิเทศน์ของพระมหานาค วัดท่าทราย กวีสมัยอยุธยาตอนปลาย กล่าวถึงมหรสพกลางวันสมโภชพระพุทธบาทว่า มีโมงครุ่มอยู่ด้วยดังนี้

“โมงครุ่มคณาชาย	กลเพลงพิณเสียง
ทับทรวงอิ่งแฉง	กัศวะกุดโกศำ
เทริดไลบไครยล	กัละสนและสวาทำ
กุมเส้าทวารำ	ศัพทร้องตำเนินวง”

จากหนังสือปฐมนิเทศน์พรณนาไว้วันนี้จะเห็นว่าผู้เล่นถือเส้ทั้งสองมือ ทำให้มีบางท่านสันนิษฐานว่า น่าจะเป็นกลุ่ดตีไม้ แต่บางท่านก็สันนิษฐานว่า เดิมคงถือเส้แล้วเปลี่ยนมาใช้ไม้กำพด (คล้าย ๆ ไม้ตะพดเป็นตระบองสั้น รูปร่างคล้าย ๆ ไม้ตีกลองทัด มีด้ามสำหรับถือ) การเล่นโมงครุ่มถือไม้กำพดคงมีในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ดังปรากฏในโคลงของกรมหมื่นศรีสุเรนทร์ ๆ ทรงพรรณนาการเล่นในงานสมโภชพระบรมอัฐิสมเด็จพระปฐมพระมหาชนกลในปี พ.ศ. 2339 ว่า

โมงครุ่มใส่เทริดกลำ	คุดหมี่
กำพดตีกลองตี	ปุมซ่อง
ระเบ็งอิ่งมยุรี	ผุกรำง
โอะละพ้อสำพองร้อง	รำยริ่งตลบคืน

การเล่นโมงครุ่มใช้ผู้ชายแสดงแต่งกายเหมือนกัน คือ สวมสนับเพลา นุ่งผ้าเกี้ยว สวมเสื้อคอตั้งแขนยาว มีผ้าคาดพุง ศีรษะสวดเทริด เหมือนกับการเล่นระเบ็ง สองมือถือไม้กำพด นอกจากจะมีผู้เล่นถือไม้กำพดแล้ว ยังมีผู้เล่นอีกคนหนึ่งคอยตีโหม่ง และบอกท่าทาง ให้ผู้เล่นทำตาม และต้องมีกลองโมงครุ่มซึ่งมีรูปร่างเหมือนกลองทัดแต่ใหญ่กว่า (มีหน้ากว้างประมาณ 55 ซม. หนึ่งเขียนลวดลายสิ่งงดงาม) จำนวน 2 ใบ กลองใบหนึ่งใช้ผู้เล่น 4 คน อยู่ด้านหน้ากลอง 2 คน หลังกลอง 2 คน

วิธีเล่น เริ่มด้วยผู้เล่นทั้ง 8 คน เดินออกมาอยู่ในตำแหน่งของกลองทั้ง 2 ใบ (ใบละ 4 คน) ผู้ตีโหม่งจะออกมาขึ้นข้างหน้า แล้วร้องบอกท่าทาง ซึ่งจะมีท่าที่สำคัญคือ บัวดุม บัวบาน ลมพัด มังกรฟาดหาง เมื่อผู้ตีโหม่งบอกว่า ท่าบัวดุม จะตีโหม่งเป็นจังหวะ 2 ที ผู้เล่นทั้งหมดจะทำท่าตามที่คนตีโหม่งบอก คือ ท่าแรกท่าบัวดุม (ดูรูปประกอบ) พร้อมกับร้องว่า “ถัดท่าถัด” แล้วชักเวยไปตามจังหวะที่ร้องสลับที่หมุนไปรอบ ๆ กลอง จนผู้ที่แสดงมาอยู่ในตำแหน่งเดิม คนตีโหม่งจะรัวโหม่งให้ผู้เล่นหยุดยืนอยู่กับที่แล้วคนตีโหม่งจะบอกว่า “โมงครุ่ม” พร้อมกับตีโหม่ง 2 ที ผู้เล่นทั้ง 4 คน ที่อยู่หน้ากลอง จะเอาไม้กำพดตีกลองสลับมือซ้ายทีหนึ่ง ขวาทีหนึ่ง พอดีโหม่งอีก 2 ที ผู้เล่นที่ยืนข้างหลังก็ตีอีกซ้ายทีขวาที แล้ว

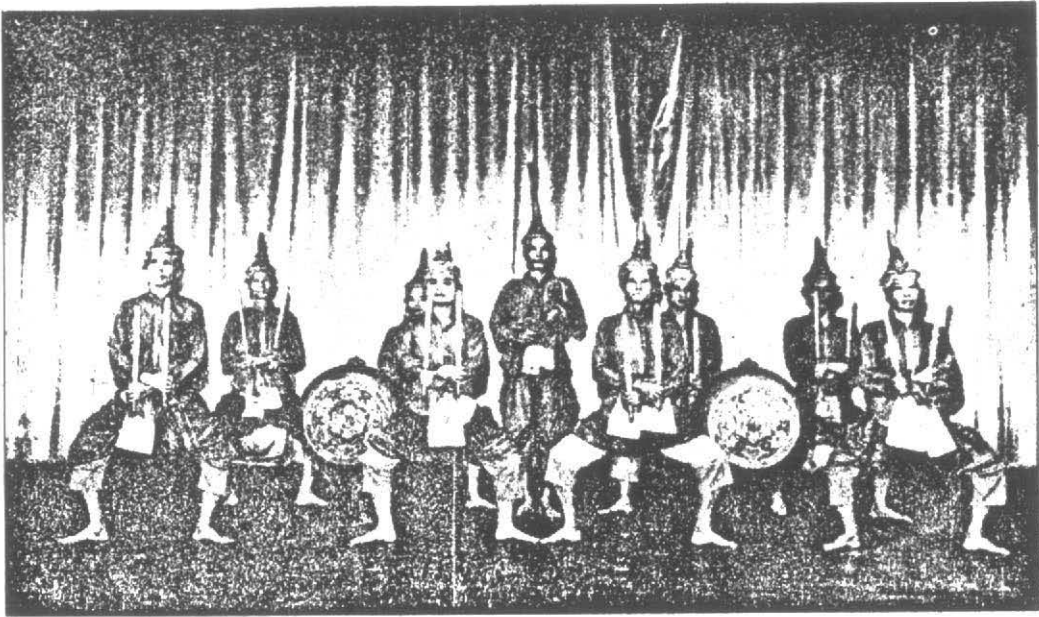
ผู้ตีโหม่งก็จะตีสัญญาณและบอกทำทำที่ ๒ ทำบัวบาน และบอกทำอื่น ๆ ต่าง ๆ ไปตามลำดับจนครบทุกทำ เหตุที่เรียกว่า โมงครุ่ม เข้าใจกันว่าคงจะเรียกตามเสียงโหม่ง และเสียงกลอง (ที่ตีโหม่ง และครุ่ม)

ทำรำของโมงครุ่มตามแบบโบราณมีชื่อแปลก ๆ มีบางทำที่พอสันนิษฐานได้ดังนี้

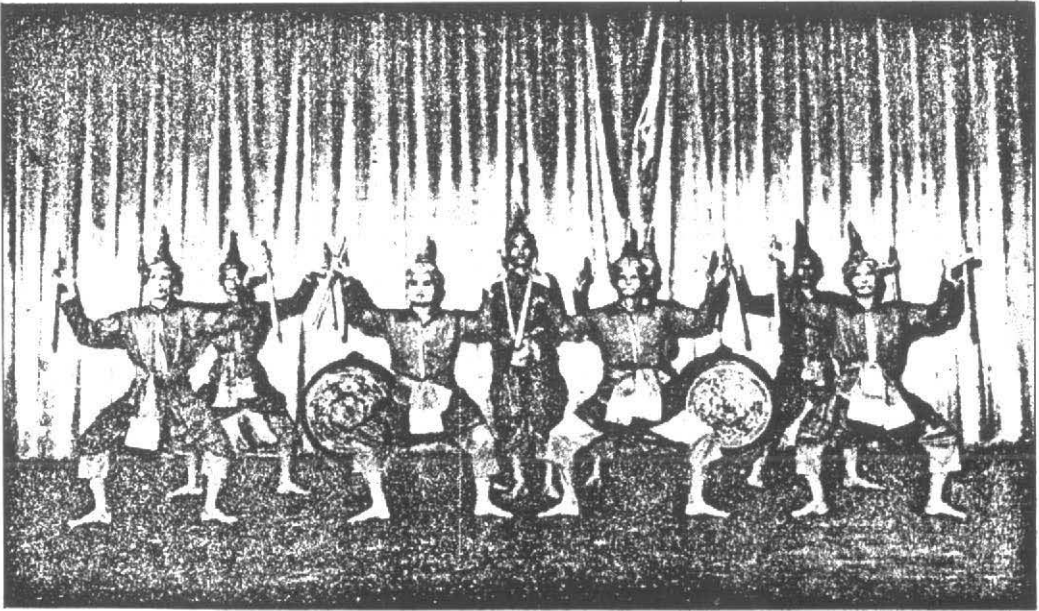
ทำโมงครุ่ม	สันนิษฐานว่าคือทำ
ประทุมทองวิมลมาศ	ทำบัวตูม
จงกลกาบผกากลิ่น	ทำบัวบาน
วายุพินิตลาร้อน	ทำลมพัด
จักรวรรดิงามงอนทรงเครื่อง	
มังกรเยื้องย้ายหาง	ทำมังกรพาดหาง
พระจันทร์ทศุมาร	ทำพระจันทร์ทรงกลด
เทพประณตประสมกร	ทำเทพนม
พระยาคุณุชรประสานงา	ทำช้างประสานงา
เมขลาเช่นวลาหก	ทำเมขลาล้อแก้ว
รามสุรยกอสูนี	ทำรามสุรขว้างขวาน
ไมยราพณ์อสูรวิราฤทธิ	ทำไมยราพณ์แสดงฤทธิ์
พระยาอินทรชิตแปลงกาย	ทำอินทรชิตแปลงกาย
องค์ศรีอนุชาเชิดชู	ทำพระลักษมณ์ชูศร
หน่อชมพูปานง้างศิลป์	ทำชมพูปานน้ำธนู
หน่ออินรินขจรแผลงผลาญ	
หนุมาณถวายเป็นแหวน	ทำหนุมาณถวายเป็นแหวน
รำแพนปลายพฤกษา	ทำนกยูงรำแพน
องค์อินทร์เข้าฟ้าเป่าสังข์	ทำพระอินทร์เป่าสังข์
เทพสังพระสุทศ	ทำเทวดาสั่งพระสุเมรุ

การเล่นโมงครุ่มจะนิยมเล่นพร้อม ๆ กับระเบ็ง กุลาตีไม้ แทงวิไล และกระอ้าว

แทงควาย

โมงครุ่ม (รูปที่ 1)
"บัวตุ้ม"

โมงครุ่ม (รูปที่ 2)
"บัวบาน"

มโนห์รา กฤตวิทย์ ดวงสร้อยทอง

มโนห์รา หรือ โนรา เป็นศิลปะการแสดงของชาวภาคใต้ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช กล่าวไว้ว่า มโนห์ราเป็นศิลปะการแสดงแบบศรีวิชัย โดยจะสังเกตได้จากเรื่องที่แสดงและท่าที่รำ

คำว่า โนรา ส่วนมากเข้าใจกันว่าเป็นการเรียกคำว่ามโนห์ราแบบของชาวใต้ที่นิยมเรียกสั้น ๆ หรือตัดคำ แต่บางท่านสันนิษฐานว่า เดิมการแสดงนี้อาจจะมีชื่อเรียกว่าโนรา โดยสันนิษฐานว่า คำว่าโนรา มาจากชื่อของกบชนิดหนึ่งของภาคใต้มีตัวใหญ่ นิยมนำเอาหนังมาทำเป็นกลอง เรียกว่ากลองโนรา การแสดงนี้เดิมคงใช้กลองโนราเป็นหลักในการเล่นดนตรี หรือคำว่าโนรา อาจจะมีหมายถึงผู้นำในการพ้อนรำ ภายหลังมานิยมเล่นเรื่องนางมโนห์รา จึงนิยมมาเขียนและเรียกชื่อเป็นมโนห์รา

จากคำไหว้ครูของมโนห์ราและละครชาตรี นับเป็นข้ออ้างได้ว่า ละครชาตรีต้องไปจากมโนห์ราและมโนห์ราเป็นของชาวปักษ์ใต้ เพราะคำไหว้ครูนั้นเป็นภาษาใต้ ดังขอยกตัวอย่างดังนี้

คำไหว้ครูของละครชาตรี (ของกรมศิลปากร)

ขานเอ
ขานมาซ้ำต้อง
เพลงกรวดญคิดขึ้นมา
เพลงแม่นวนสำลีไม้ลี้มน
ลมเอยรวย ๆ
หอมรสครูข้า
หอมมาสาเค้
หอมฟุ้งสุราลัย

ขานให้โนเนโนใน
ทำนองเหมือนวัวชักไถ
ทรหวนในหัวใจ
ถึงจะไปไม้ลี้มตัวแม่หนา
ยังหอมแต่รสแป้งทา
ส่งกลิ่นเข้ามาไร ๆ
ลูกเหลียวไปแลสาไกล
ไกลเข้าไปโรงเถิดแม่หนา ฯลฯ

จะสังเกตเห็นได้ว่า คำว่าโนเนโนใน ซ้ำต้อง สาเค้ สาไกล ภาษาภาคกลางจะไม่มี ความหมายอะไรแต่มีความหมายในภาษาถิ่นใต้ คำว่า โน = นั้น, โนน คำว่า เน = นี้, นี้ ซ้ำต้อง = ซาน้อง หมายถึงการขับกล่อม กล่อมน้องหรือกล่อมเด็ก สาเค้ = ไกล่ สาไกล = อยู่ไกล ฯลฯ

และประวัติของละครชาตรีก็น่าได้เกี่ยวข้องกับพ่อขุนศรีทธา แม่ศรีมาลา พระยาพราน มากเท่าใดนัก โดยเฉพาะหลวงสุทธิ หลวงเสน หลวงคง วังเวน ในละครชาตรีเกือบจะไม่มี ใครรู้จัก-แต่ชื่อดัง กล่าวมาเกี่ยวข้องกับการแสดงมโนราห์ของภาคใต้มาก ใครขอที่จะยก ตัวอย่างจากคำไหว้ครูละครชาตรีของกรมศิลปากรตอนที่ 2 มากล่าวดังนี้

คำเชิญครู 2

ฤกษ์งามยามดี
ชอบฤกษ์ครูข้า
จะข้ามเสี้ยก็ไม้ออด
แม่สีมาลาเป็นครูต้น
ถ้าพ่อสมคร รักลูกจริง
พ่อเทพสิงห์
เป็นเล่าเป็นหลั่น
ถัด ๆ เลื่อน ๆ เคลื่อนกันมา
นพคุณบุญปลูก
แหม้พระโอยฐ์โปรดปราน
ขุนพรานพระยาพราน
พรานบุญหน้าทอง

ปานนี้ชอบยามเวลา
แม่สีมาลาครูต้น
ลูกน้อยจะลอดก็ไม้อพัน
มารดาพ่อเทพสิงห์
พ่อมาสิงอวยพร
อ้อนวอนพ่อขุนศรีทธา
ตั้งแต่วันนั้นมาแลหนา
แม่สีมาลาเป็นประธาน
ได้เอ็นดูลูกเอ็นดูหลาน
ดำเนินเชิญท่านมาลงहुงตา
ดำเนินเชิญท่านมานั่งว่า
ลอยแล้วให้ล่องเข้ามา

พรานทิพพรานเทพ
หลวงสุทธิหลวงเสน
ร้องเชิญพ่อหลวงสุทธิ
จุดจากเมืองฟ้า
เล่นไหนรำไหนพ่อทรมปลอด
พระยาสายฟ้าฟาด
พระยามือเหล็กมือไฟ
ลูกชอแทนมา
แต่แรกพ่อเป็นนาย
คงกระชาปราจิต
อาบนํ้าทาแป้ง
ผัดด้วยสาวสนมกรมชาววัง
ไม่ทันจะสั่งลูก
รับสั่งผูกคอไปพันเสีย
ตายเจ็บตายไซ้
ริมฝั่งแม่น้ำย่านยาว
ถ้าพ่อตายข้างเหนือ
น้ำเน่าลูกจะละลายจันทน
กระดุกแข่งกระดุกขา
ดวงเนตรพ่อผมสอด
เที่ยง ๆ สาย ๆ
ทำเป็นไม้กัลป์ผม

พรานนอนพ่อขุนสัทธา
หลวงกงวังเวนครูของข้า
ตายเมื่อไปบุตม์เมืองไชยา
ชื่อเจ้าพระยาโถมน้ำ
ลูกไม่สู้ลอดไม่สู้ข้าม
ลูกน้อยจะร้องประกาศไป
ยอดในตาหลวงกงกอ
ชื่อจันกระหยาผมหอม
ใจท้าวพ่อร้ายเป็นพันคิด
ผัดด้วยสาวสนมกรมชาววัง
ตกแต่งไม่ทันจะผั้นหลัง
รับสั่งผูกคอไปพันเสีย
บุญปลุกไม่ทันจะสั่งเมีย
ริมฝั่งแม่น้ำย่านยาว
ลูกน้อยจะได้ถามข่าว
ชีวิตก็ม้วยมรณา
น้ำเน่าน้ำเหลืองให้ไหลลงมา
น้ำมันลูกจะละลายแป้งทา
ลูกยาจะทำไม้กัลป์ผม
ลูกน้อยจะทำปรอทอม
ลูกชายจะคายออกชม
ชมต่างพ่อร้อยชั่งเอ๋ย ๆ

เพลงไหว้ครูที่ 3

1. ครูเอยครุสอน

ปลดปลงลงมา
รำให้เป็นช่อ
แม่ลายกนก
ทำราหูจับจันทร
ปลดปลงลงมา
บัวบานบัวคลี่
รำทำบัวตูม

สอนให้ฉันรำสิบสองท่า
ให้รำเป็นท่าต่างกัน
รำให้เป็นชานชั้น
ยกให้เป็นเครือวัลย์
ให้เวียนแต่ซ้ายหาขวา
ให้รำเป็นท่าบัวตูม
บัวแ้มตะพุ่ม
แมลงมุ่มชกโย

รำทำพระยาหงส์ทอง
ล่องมาล่องไป
เชิญเจ้าร้อยช้าง
รำทำกินนรา
บ้างเก็บดอกไม้
นี้แหละครูสอน
พ่อขุนศรีทราแก้ว
รำวันละสิบสองท่า

2. ดึกสงัดเจียบเพรียบพง

แต่องค์ฉันทรงผ้าภูษา
ไหว่หวัดพระสัสดีข่อย่าให้มีภัย
ข้าไหว่เทพท้าวในด้าวดวง
บุญคุณครูมาอยู่บนเหนือเกล้า
ลูกแต่งตัวไอ้โง่ลงมาในโรงรำ
ราชครูของข้า
ฉันพากเพียรเรียนบทอยู่เกลื่อนกลอน

3. มือข้าตั้งเหนือเศียรรา

ไหว่คุณพระพุทธรูปคุณพระธรรม
ไหว่คุณพระพุทธรูปคุณพระธรรม

ลอยล่องในกลางสระใหญ่
ริมฝั่งแม่น้ำคงคา
รำข้างประสาธนา
ลงมาเล่นน้ำสาคร
มาร้อยเป็นเครื่องอาภรณ์
ทำนองพ่อขุนศรีทรา
กระแสน้ำไม่มีเสียเลยหนา
สอนไว้จำจิตจำใจ
น้ำค้ำตกลงตรงหลังคา
ลงมาในโรงบรรจง
ผิตปลั่งสิ่งใดช่วยบำรุง
กุ่มข้ามาลงในโรงรำ
รักษาข้าพเจ้าทุกเช้าค่ำ
ครูได้แนะนำคำบทกลอน
พ่อมารช่วยสั่งช่วยสอน
คุณครูได้สอนข้าพเจ้ามา
ข้าประนมไหว่
ไหว่คุณพระสงฆ์บำรุงอย่าให้หักด้า
ได้รักษาร่างกายฯ

ตำนาน โнора

ตำนานมโนราห์ของภาคใต้มีหลายสำนวนด้วยกัน สำนวนที่เกี่ยวข้องกับคำไหว่ครู มีอยู่ว่า

ท้าวโกสินทร์มีมเหสีชื่อ อินทรกรรมิ ครองเมืองอยู่ที่ท่าแค (ในจังหวัดพัทลุง) ที่ท่าแคมีครูโนราห์มีชื่อคือ นายทองอยู่ มีผู้เล่นในคณะได้แก่ นายสุทธิ นายเสน นายเวน เป็นต้น นางนวลสำลี ธิดาท้าวโกสินทร์ สนใจมาเรียนโนราห์ ต่อมาเกิดได้เสียกับนายทองอยู่ และตั้งท้องขึ้นมารวมทั้งพี่เลี้ยงนางนวลสำลีด้วย ท้าวโกสินทร์ทราบก็โกรธ และอับอายผู้คนแต่เห็นว่า เป็นลูก จึงเนรเทศนางนวลสำลีและพี่เลี้ยงลอยแพไปอยู่เกาะกะซัง (อยู่ในเขตพัทลุง) ส่วนนายทองอยู่ นายสุทธิ นายเสน นายคง และนายเวน (ซึ่งต่อมาเป็นครูสอนโนราห์ ได้รับการแต่งตั้งเป็นหลวง) ถูกประหารชีวิต นางนวลสำลีไปอยู่เกาะกะซังได้คลอดบุตรเป็นผู้ชาย บุตรชายของนางนวลสำลีได้ไปเห็นนางกินนราร่ำรำในสระอินดาตักน้ำทำรำได้ จึงได้มาประดิษฐ์ทำรำ

ตามนางกนิกร แล้วนำมาใส่ในการแสดงโนรา โดยสังเกตท่ารำจากเงาตัวเองในน้ำ จึงถือเอาแม่ศรีมาลา หรือศรีคงคาเป็นครูสอน ต่อมาได้ไปรำรำที่นครศรีธรรมราชจนถึงเมืองลือไปถึงพัทลุง ท้าวโกสินทร์ขอคู่ตัวจนในที่สุดก็รู้ว่าเป็นตาหลาน ท้าวโกสินทร์เห็นว่าหลานแต่งตัวไม่งาม จึงประทานเครื่องทรงให้ ตั้งแต่นั้นมาโนราจึงมีเครื่องแต่งกายแบบกษัตริย์ แต่ยังมีหางแบบนางกนิกรอยู่ เนื่องจากแต่งกายแบบกษัตริย์จึงมีผู้เรียกว่า “ฉัตร” และเพี้ยนเป็น “ชาตรี” ในปัจจุบันนี้ นอกจากตำนานนี้แล้ว ยังมีตำนานอื่น ๆ อีก ขอยกมาเปรียบเทียบกันดังนี้

ตำนานของโนรา วัดจันทร์เรือง อำเภอรโนด จังหวัดสงขลา

ที่เมืองปฎูจาเข้าสืบสายครองสมบัติต่อจากพระเจ้ามัทศิลป์ มีมเหสีชื่อนางศรีดอกไม้ มีพี่เลี้ยงหกคนชื่อ นายทอง นายเหม นายบุษย์ นายวงศ์ นายตัน นายทัน และได้รับแต่งตั้งเป็นพระยาหงษ์ทอง พระยาหงส์เหมราช ขุนพิจิตรบุษบา พระยาไกรวงศา พระยาหริตัน พระยาโกณทัตราชา ตามลำดับ ต่อมาเมื่อพระราชาชื่อนวลสำลี หาพี่เลี้ยงรักษา 4 คน ชื่อแม่แขนอ่อน แม่เกา แม่เมาคลิ้น แม่ยอดตอง ต่อมาพระอินทร์อยากจะให้มีการรำรำเกิดขึ้น จึงให้เทพบุตรลงมาจุติในครรภ์แม่ชื่อนวลสำลี แม่ชื่อนวลสำลีอยากกินดอกบัวเมื่อไปกินแล้วก็ตั้งท้อง พระยาสาขฟ้าฟ้าดอับอายชาวเมืองก็เกลียดชังแม่ชื่อนวลสำลีไปโนทะเล แม่ชื่อนวลสำลีได้คร่ำครวญประกาศขึ้นว่า

* น. แล้วและรัน	จะไหว้ นางธรมีผิงแผน
เอาหลังมาตั้งเป็นแท่น	รองบาทมบุษย์ทั้งหลาย
ชันกรอดและดินดำ	ถัดมาชะนำละอองทราย
นาคเจ้าเล่าและโนสาย**	ขานให้โนเนโนโน
ชาต้องทำนองเหมือนว้าวชักไถ	เพลงครวญคิดมาทรหวนหัวใจ
เพลงเหมือนไม้ลิ้มโน	ลูกไปไม้ลือแม่หนา
ลมได้พัดแล้วตั้งเมฆขึ้นมา	ลมว่าวดาราพัดได้โดยลมหวนออก
ลูกชักใบแล่น	สูงได้แต่เทียบลูกรอก
บ้ายหัวให้แพออก	ไว้ท้ายแก่ลมหลาน
ลูกชักใบแล่นกลางคืน	มาเป็นกลางวัน
ไกลคลั่งไกลฝั่ง	เอาเกาะกะซังเป็นเรือน
เพื่อนบ้านนับปี	แม่ชื่อนวลสำลีนับเดือน
เอาเกาะกะซังเป็นเรือน	เป็นแท่นที่นอนน้องหนา

แพแม่ชื่อนวลสำลีไปติดที่เกาะกะซังไปคลอดบุตรชื่ออจิตกุมาร ต่อมานางได้สอนลูกรำรำ และคอยดูแลตัวเองในน้ำจึงยกเอาแม่ศรีคงคาเป็นครูสอนด้วย ชาวเมืองเดินทางค้าขาย

* น. มาจาก โนม หมายถึง นมัสการ

** โนสาย หรือฤาษาย หมายถึง พระราชา

ได้พบเห็นกุมารร้ายรำก็ชอบใจ ลือไปถึงนครปัญจา พระยาสายฟ้าฟ้าดอยากเห็นก็ให้เอาเรือมารับมาถึงในวันพุธเวลาบ่าย (จึงถือกันว่าวันเข้าโรงครูจะต้องเป็นวันพุธ) เมื่อได้ร้ายรำให้พระยาสายฟ้าฟ้าดดูก็เป็นที่พอพระทัยสอบถามลูกก็รู้ว่าเป็นหลานก็ให้ไปรับนางนวลสำลีมา เปลี่ยนชื่อนางนวลสำลี เป็นศรีมาลา เปลี่ยนชื่อจิดกุมารเป็นเทพสิงสอน (เทพมาสิงสู่และสั่งสอนร้องรำให้) ต่อมาเมืองปัญจาเจ้าเมืองชื่อแสงอาทิตย์ มีบุตรชื่อศรีสุชนมีชายาชื่อนางกาหนม มีพรานประจำชื่อ บุญสิทธิ์ ต่อมาพรานบุญไปพบธิดาของท้าวทศพร 7 คน (ชื่อ จันทสุหรี ศรีสุรัต พิมพัก รัชดา วิมาลา และโนรา) ซึ่งมีปีกหางบินได้พรานบุญสิทธิ์จับนางโนราไปถวายพระสุชน ต่อมาพระยาจันทรย์กมาตีเมืองปัญจา ศรีสุชนออกศึก นางกาหนมคิดทำร้ายนางโนรา จนกระทั่งนางโนราหนีไป (เหมือนกับเรื่องมโนहरาโดยทั่วไป) ต่อมาพรานบุญเดินทางมาพบเทพสิงสอน ได้คบหากัน พรานบุญเลขได้เป็นนักรำไปด้วย

ของอุปถัมภ์นรกร (พุ่ม เทวา) ว่าพระยาสายฟ้าฟ้าด มีมเหสีชื่อพระนางศรีมาลา มีธิดาชื่อทองสำลี เทวดามาคลุใจให้เห็นท่ารำของพวกกนิษฐ (ซีหนอน) 12 ท่า เมื่อนางด้้นก็ยังจำได้ นางร้ายรำให้คนใช้ดูก็เป็นที่พอใจ นางได้ฝึกสอนให้คนใช้ได้ร้ายรำอยู่เป็นประจำ ต่อมานางนวลสำลีอยากเสวยดอกบัวในสระหน้าพระราชวัง เมื่อกินไปหมดก็ตั้งครมภ์ พระยาสายฟ้าฟ้าดพอทราบเรื่องก็อับอาย จึงรับสั่งให้ลอยแพไป แผลลอยไปติดที่เกาะกะซังได้อู่ที่เกาะจนกระทั่งคลอดออกมา ต่อมากุมารก็เรียนรำกับมารดาจนชำนาญ และได้ติดตามพ่อเข้าไปอยู่ที่เมืองศรีธรรมราช ได้ร่วมโนหราจนเป็นที่เลื่องลือ ว่าสวยงามจนกระทั่งพระยาสายฟ้าฟ้าดขอดูตัวและได้ทราบว่าเป็นหลานก็ทรงโปรด ขนาดประทานเครื่องทรงให้พระกุมารร้ายรำมโนहरา แล้วให้เรือไปรับนางนวลสำลีทองสำลีมา ครั้งแรกนางไม่ยอมมา พระยาสายฟ้าฟ้าดสั่งให้มัดเอาตัวมา (ท่าจับนางนวลทองสำลีในภายหลังเรียกกันว่า คล้องหงส์มีทางดงามมาก) เรือมาถึงปากน้ำมีจรเข้ขวางทางจึงต้องมีพิธีปราบจรเข้ (ท่ารำตอนนี้เรียกว่าแทงเข้) เท้าที่เคยพบเป็นท่ารำแทงหยวกกล้วยงานศพเป็นรูปต่าง ๆ รูปสำคัญคือรูปจรเข้ ต้องมีฝีมือแทงหยวก และมีฝีมือทางรำด้วยจึงทำได้ แล้วจึงให้เข้าเฝ้าพระยาสายฟ้าฟ้าด กุมารนั้นได้ชื่อต่อมาว่า “ขุนศรีครัทธา”

วิธีการแสดง การแสดงมโนहरา อาจจะแบ่งเป็น 2 ชนิดด้วยกัน คือ

1. มโนहरาโรงแข่ง และมโนहरาโรงครู
2. มโนहरาแสดงปกติ

มโนहरาโรงแข่ง หรือมโนहरาประชันโรง จะแข่งขันกันในการรำว่าใครจะรำสวยกว่ากัน ว่า บุตโต (กลอนสด) เก่งกว่ากัน จะมีพิธีการและท่ารำมากกว่าเล่นปกติ เริ่มตั้งแต่บทไหว้ครู เชิญครู เชี่ยนพราย ถีบลูกนาว ขอเทริด คล้องหงส์ แทงเข้ ฯลฯ ซึ่งการรำแต่ละชนิดจะมีตัวนายโรงเป็นผู้รำอวดท่ารำเป็นพิเศษ ท่าคล้องหงส์เป็นท่าที่ได้มาจากการจับนางนวลสำลีกลับมาพัวหลุง มากกลางทางมีจรเข้ขวางทาง จึงมีท่ารำแทงเข้ซึ่งเป็นที่รำชั้นครูหาผู้รำได้ยากในปัจจุบัน

มโนहरาแสดงปกติ มโนहरาที่แสดงในปัจจุบันละทิ้งความนิยมของเก่าไปเกือบหมดแล้ว คือเป็นการแสดงจำพวกประกอบดนตรี แทนจะเป็นมโนहरาแท้ ๆ เหมือนของเดิม เมื่อเริ่มแสดงส่วนใหญ่จะเริ่มด้วยการโหมโรงแล้วเชญครุ แล้วจะรำครุสอน หรือทำปฐุม ดังมีบทร้องซึ่งผู้รำจะต้องรำตามเนื้อดังนี้

ทำครุสอน

ครุเอ๋ยครุสอน

ครุสอนให้โพกผ้า

สอนครอบเทริดน้อย

สอนทรงกำไล

เสด็จเอื้องข้างซ้าย

เสด็จเอื้องข้างขวา

หาไหนให้ได้เสมือนน้อง

เสด็จกรต่อง่า

สอนให้ข้าทรงกำไล

แล้วจับสร้อยพวงมาลัย

สอดใส่ซ้ายใส่ขวา

ตีค่าได้หัวพารา

ตีค่าได้หัวตำลึงทอง

ทำนองพระเทวดา

ทำสอนรำ

สอนเอยสอนรำ

ปลดปลงลงมา

วาดไว้ฝ้ายอก

ยกขึ้นเสมอหน้า

ปลดปลงลงมาได้

กระหนกรูปวาด

กระหนกโคมเวียน

ฉนั้นเสวยนุช

ฉนั้นนงคราญ

ครุให้ข้ารำเทียมบำ

ครุให้ข้ารำเทียมพก

ให้ยกเป็นแผ่นผาหลา

เรียกข้อระย้าพวงดอกไม้

ครุให้ข้ารำโคมเวียน

วาดไว้เหมือนรูปเขียน

รำทำกระเสี้ยนปาดตาล

พระพุทเจ้าห้ามมาร

พระรามจะข้ามสมุทร

ทำปฐุม

ตั้งต้นให้ปฐุม

รำเป็นท่าสอดสร้อย

รำเป็นท่าผาหลาซัดลงมาเพียงไหล่

รำทำต่างกันให้หันเป็นมอน

ท่ากระต่ายชมจันทร์ พระจันทร์ ธ. มาทรงกลด

ชูชายนาดกลายจะเข้าวังแล้วนั่งหมอบท่า

ถัดพระพรหม (แก้วข้าเอย) สี่หน้า

ห้อยเป็นพวงมาลา เวโหยนโยนซ้ำ

(แก้วข้าเอย) ใหนักงอน

พิสสมัยร่วมเรียง (แก้วข้าเอย) เกียงหมอน

ยังมรคาแขกเต้า (แก้วข้าเอย) บินเข้ารัง

รำทำพระรถทิ้งสาส์น (แก้วข้าเอย)

มารกลับหลัง

(แก้วข้าเอย) เจ้านครินทร์

ข้าหนอร่อนรำ รำมาเปรียบท่า
มัจฉาสากร่องเข้าไปในวารินทร
ท่ากะโตะเล่นหางกวางมาโยนตัว
หงส์ทองลอยล่องว่ายน้ำมา
ท่าโตะเล่นหางกวางมาเดินดง
ช้างสารหว่านหญ้าคูสาน่ารัก
ข้าหนอร่อนฟ้อนฝูงนกยูงพ้อนหาง
วัดขันให้เป็นวงนั่งลงให้ได้ที
รำท่ากระบี่ตีท่า จินมาสาวไผ่
เมฆขลาถ่อแก้ว ถ่อแล้วชักดำน้ำ

คือพระรามรามมา (แก้วข้าเอ๋ย) น้าวศิลป์
หลงไหลไปสิ้น (แก้วข้าเอ๋ย) งามโสภา
รำยัวเอาเบ็ง (แก้วข้าเอ๋ย) มาผัดหน้า
พวกเหราเล่นน้ำ (แก้วข้าเอ๋ย) สำราญนัก
รำเป็นท่าพระสุริยวงศ์ (แก้วข้าเอ๋ย) ผู้ทรงศักดิ์
รำท่าพระลักษณณ์แสงศร (แก้วข้าเอ๋ย) จรลี
จัดจางหยางให้นางรำ (แก้วข้าเอ๋ย) ทั้งสองศรี
สี่ซอสามสาย (แก้วข้าเอ๋ย) ย้ายเพลงรำ
รำท่าชะนีรำไผ่ (แก้วข้าเอ๋ย) งามเฉื่อยฉ่ำ
เพลงรำแต่ก่อน (แก้วข้าเอ๋ย) ครูสอนมา

เมื่อรำบทครูสอนหรือบทปฐม (หรือรำทั้งสองชนิดเลยก็เคยมี) จะเป็นการว่ากลอน
“สี่โต” หรือบทฉันทนาทำท่า รำบทต่าง ๆ ตามบทร้อง ส่วนใหญ่เป็นเรื่องตลก รำตีบท
บางคณะก็อาจจะรำอวดท่าเช่น บทชมพระธาตุนครศรีธรรมราชของขุนอุปถัมภ์นรากร รำบท
เพลงปี่ รำบทเพลงทับเพลงโทน ฯลฯ หรือบางคณะรำท่า 12 คือ จับเรื่องต่าง ๆ 12 เรื่องอย่าง
สั้น ๆ (ซึ่งหากดูยาก เพราะผู้รำไม่มีความสามารถพอ) ต่อจากนั้นจะมีการออกพราน พรานจะเป็นผู้
ออกมากล่าวบอกเรื่องกับคนดูว่าแสดงในโอกาสใด เล่นเรื่องใด พรานจะเป็นตัวตลกของ
มโนहरา เดิมเรื่องที่นิยมแสดงคือเรื่องนางมโนहरา ต่อมาก็เล่นเรื่อง 12 จากท่ารำ 12 ต่อมา
ก็เล่นเป็นนิยาย นางเอกเป็นสาวกรุงกัม ๗๗

การแสดงมโนहरานับเป็นศิลปะระดับแบบฉบับ (Classic) ซึ่งหากผู้รำชำนาญ
จะรำอย่างสวยงาม ท่ารำจะสังเกตเห็นได้จากดัดแปลงจากนางกิริจรีจริง ๆ การเดินการเคลื่อนที่
จะแตกต่างไปจากการแสดงละครโดยทั่ว ๆ ไป แต่เป็นที่น่าเสียดายว่าคนปัจจุบันไม่มีเวลา
เพียงพอที่จะไปดูศิลปะการรำมโนहरาแบบโบราณ ซึ่งใช้เวลารำแต่ละครั้งเป็นเวลานาน ๆ
คนดูจะมุ่งเอาเรื่องที่เล่น (อาจเป็นนิยายหรือนิทาน) ไม่มุ่งดูความงดงามของท่ารำ เมื่อรำแบบ
โบราณไม่มีใครดู ตัวมโนहरาเองก็เลยต้องเล่นประยุกต์เพื่อเอาใจคนดู ปัจจุบันคนดูนิยมลูกทุ่ง
มาก มโนहरาก็เลยกลายเป็นลูกทุ่งไปโดยปริยาย ซึ่งเป็นเรื่องที่น่าเสียดาย หากคนดูไม่ช่วยกัน
ดูมโนहरา ตัวมโนहरาไม่รำ มโนहरาก็จะไม่มีให้ลูกหลานเราดู

ลิเกป่า

จำเริญ แสงดวงแข
ครั้น มณีโชติ

ดินแดนภาคใต้ทางฝั่งทะเลตะวันตก
ก็มีการละเล่น "ลิเก" ของท้องถิ่นอยู่

แต่ลิเกที่แสดงกันอยู่ในท้องถิ่นนั้น
มีลักษณะแตกต่างจากลิเกของภาคกลาง

ดังนั้น ผู้คนบางส่วนในท้องถิ่น
จังหวัดกระบี่ ตรัง และพังงา จึงเรียกลิเกของ
ภาคกลางว่า "ลิเกเมือง" และเรียกลิเกท้องถิ่น
ของตนเองว่า "ลิเกป่า"

ลิเกป่า ยังมีชื่อเรียกอีกหลายชื่อ คือ

ลิเกรำมะนา ชื่อนี้คงเรียกตามเครื่อง
ดนตรีหลักที่ใช้ประกอบการแสดง เพราะ
ใช้กลองรำมะนาเป็นหลัก และ "รำมะนา"
นั้น คงมาจากชื่อกลอง "ระบานา" ในภาษา
มลายู

ลิเกบก ชื่อนี้แถวสงขลาเขาใช้เรียกกัน
และในภาษาสงขลานั้น "บก" ความหมาย
หนึ่งหมายถึงสภาพล้าหลัง ชื่อลิเกบกจึงพอจะ
วัดความรู้สึกของคนสงขลาที่มีต่อการแสดง
ชนิดนี้ได้บ้าง

แขกแดง ชื่อนี้เรียกตามธรรมเนียมการออกแขก ลีเกปาก็มีการออกแขกเหมือนกับ ลีเกเมือง

ดนตรีที่ใช้ในการแสดงลีเกปามีรำมะนาหรือโทน 3 ใบ ขนาดใหญ่ 2 ใบ เล็ก 1 ใบ โหม่ง 1 คู่ ฉิ่ง 1 คู่ ขลุ่ยหรือปี่โดน 1 เล้า และบางครั้งก็อาจจะมีกรับด้วย

ลีเกปาคณะหนึ่ง ๆ จะมีประมาณ 13-18 คน เป็นตัวแสดง 7-10 คน ลูกคู่ 6-8 คน ตัวละครหลัก มีแขกแดง ยาหยี เสนา และเจ้าเมือง ส่วนที่เหลือเป็นตัวละครตาม นิยายที่แต่ละคณะหยิบยกขึ้นมาแสดง

ลีเกปาก็จะเริ่มแสดงโดยการ ลงโรง หรือ โหมโรง เป็นการแสดงดนตรีล้วน ๆ

ต่อมาจะเป็นการ ว่าตอก โดยผู้แสดงนั่งล้อมวง ช่วยกันบรรเลงดนตรี และว่าเพลง ไปทีละคนตามลำดับ โดยขณะที่คนหนึ่งว่า คนอื่น ๆ ที่อยู่ในช่วงก็ทำหน้าที่เป็นลูกคู่

จากนั้นจะเป็นการไหว้ครู โดยกล่าวการะบิดามารดาครูอาจารย์และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ พร้อมทั้งขอให้สิ่งเหล่านั้นมาคุ้มครองคณะลีเกป่า

เมื่อไหว้ครูแล้ว ก็จะบอกเรื่องที่จะแสดงว่าเป็นเรื่องอะไร

ก่อนเริ่มแสดงเรื่องจะมีการ ออกแขกแดง ซึ่งแสดงเหมือนกันทุกคณะ คือ เข้าตรู วันหนึ่ง แขกแดงนำเรือเข้าเทียบท่า ได้พบกับเสนา พูตกันไม่รู้เรื่อง เสนาจึงนำความไปบอก เจ้าเมือง แขกแดงไปหา ยาหยีสาวไทยซึ่งเป็นภรรยาของตน ซวนกันไปอยู่เมืองแขก นางไม่ยอม แต่แขกแดงตัดพ้ออ่อนวอนจนกระทั่งนางตกลง จึงไปลาพ่อแม่ แขกแดงบอกเจ้าเมืองจะขอ ลูกเรือไปด้วย 1 คน เจ้าเมืองให้เสนาไปกับแขก แขกแดงจึงพายาหยีและเสนาลงเรือ ตอน เรืออยู่กลางทะเล แขกได้ชมธรรมชาติ ชมปลา ชมเกาะ ชมดาว ให้นางฟังจนถึงเมือง

การว่าบทของแขกแดงนั้น ผู้แสดงพยายามทำเสียงเลียนภาษาแขก ด้อยคำมีความหมายบ้าง ไม่มีความหมายบ้าง

ส่วนบทเสนา ยาหยี เจ้าเมือง และพ่อแม่ของยาหยีนั้น ร้องเป็นคำไทยล้วน ๆ คำรับอาจแทรกเป็นสำเนียงแขกบ้าง

การบอกเรื่องนิยมใช้ตัวละครบอกเรื่องเช่นเดียวกับการแสดงโนรา หนังตะลุง เรื่องที่ แสดงมักเป็นนิยายจักร ๆ วงศ์ ๆ เช่น โศภิต จันทโรจรัถย์ ลักษณะวงศ์ เป็นต้น หรือคิดแต่ง ขึ้นเองก็มี

หลังจากบอกเรื่อง ก็แสดงไปจนกระทั่งเลิก ตอนแสดงใช้ทำนองเพลงต่าง ๆ กัน โดยมีเสียงลูกคู่ หรือดนตรีรับ แทรกบทเจรจาบางตอน ทำนองเพลงเป็นไปตามเหตุการณ์ และบทบาทของตัวแสดง เช่น

เพลงลมพัดชายเขา เพลงเลื่อนลอย เพลงนกเขาคัน ไร่ดอนชมนกชมไม้
เพลงตะลุมโปง ไร่ดอนเดินป่า
เพลงดำเนิน ไร่ดอนเดินทางอย่างเร่ร่อน
เพลงดอกดิน ไร่ดอนเกี่ยวพาราตี
เพลงชนะกันแสง หรือธรรม์กันแสง ไร่ดอนโศกเศร้า
เพลงสร้อยสน ไร่ดอนแสดงความเมตตาสงสาร เป็นต้น

การแสดงลิเกป่าก็เช่นเดียวกับโนราและหนังตะลุง คือ แสดงในงานทั่ว ๆ ไป หรือ
แสดงแก้บน และอาจแสดงประชันกันก็ได้

สมัยก่อน การแสดงลิเกป่า ได้รับความนิยมแพร่หลายจากทะเลฝั่งทะเลตะวันตก
ในจังหวัดตรัง กระบี่ และพังงา ไปสู่แหล่งชุมชนฝั่งทะเลตะวันออกแถบพัทลุง สงขลา และ
นครศรีธรรมราช แต่ปัจจุบันนี้ ความนิยมได้ลดน้อยลงไป คนได้รู้ใหม่จำนวนมากไม่ทราบว่า
ลิเกป่าคืออะไร หรือบางคนก็ไม่รู้จักแม้ชื่อของการแสดงชนิดนี้

ซึ่งก็เป็นธรรมดาของศิลปท้องถิ่นของประเทศสยาม ในยามศิลปต่างชาติดำรงเฟื่อง
การแสดงชนิดนี้ แม้ยากจะฟื้นฟูได้ แต่ถ้าเราจะสนใจศึกษาในฐานะเป็น “ของเก่า” ขึ้นหนึ่ง
ก็คงจะช่วยให้แลเห็นอดีตบางส่วนของเราได้ ซึ่งอาจจะส่งผลให้เรารู้จักตัวเราในปัจจุบันได้ดีขึ้นบ้าง ไม่มากก็น้อย

สัญลักษณ์

สนใจ ศรีนวล

มนุษย์นั้นได้ชื่อว่าเป็นสัตว์สังคม เพราะจะต้องติดต่อ คบค้าสมาคมกับบุคคลอื่น ๆ กลุ่มอื่น ๆ จึงจำเป็นจะต้องมีการสื่อสารที่ดี มีประสิทธิภาพ ที่จะอำนวยความสะดวกให้สมบูรณ์ได้ ประกอบกับมนุษย์มีมันสมองที่ประเสริฐในการนึกคิด และสร้างสรรค์วัตถุเพื่อการดำรงอยู่ที่ดี การวิวัฒนาการทางความคิดจากอดีตถึงปัจจุบัน และจะมีผลไปถึงอนาคตก็ก้าวไปอย่างไม่หยุดยั้ง ไม่ว่าจะเป็นด้านการคมนาคม, การศึกษา, การสื่อสารสื่อความหมาย แทนที่จะต้องอธิบายกันอย่างยืดยาวก็ค้นหาวิธีที่จะอำนวยความสะดวกให้ได้มากขึ้น โดยใช้เวลาน้อยที่สุด แต่ให้ได้ความหมายและความเข้าใจได้ดีที่สุด จึงได้คิดสิ่งที่แทนความหมายขึ้นมา สิ่งนั้นเรียกกันว่า สัญลักษณ์

สัญลักษณ์ หมายถึง ลักษณะของสิ่งใด ๆ ที่กำหนดนิยมกันขึ้นเอง ให้ใช้ความหมายแทนอีกสิ่งหนึ่งตรงกับภาษาอังกฤษว่า Symbol ซึ่งมาจากภาษากรีกว่า Symbolon หมายถึง เครื่องหมาย สิ่งที่ปรุงแต่ง ในทางวิชาการ คำว่า สัญลักษณ์ถูกนำมาใช้ในสองความหมายคือ สัญลักษณ์แท้ และสัญลักษณ์เทียม สัญลักษณ์แท้ให้ความหมายที่สามารถเข้าใจได้ทันที เช่น เครื่องหมายการจราจร, เครื่องหมายสถานี สัญลักษณ์เทียม ให้ความหมายที่จะต้องศึกษา หรือจะต้องคิดจึงจะเข้าใจได้ เช่น K, Na, O, ในทางวิทยาศาสตร์ สัญลักษณ์ใช้หมายถึงตัวอักษรที่ใช้แทนธาตุต่างๆ มีความหมายแทน 1 อะตอมของธาตุ $+ - \times \div$ ในทางคณิตศาสตร์ ใช้หมายถึงการเพิ่ม-การลดของจำนวน

แต่ในทางศิลปะโบราณคดี สัญลักษณ์ให้ความหมายที่กว้างกว่าวิชาอื่น ๆ ที่อ้างถึง เพราะแสดงถึงปรัชญา และศิลปะสะท้อนให้เห็นถึงอิทธิพลที่ได้รับ แนวความคิด และทักษะรู้กันทั่วไปในความหมายรวมว่า ปรัชญาธรรมวัตถุ (Iconography)

ประวัติสัญลักษณ์

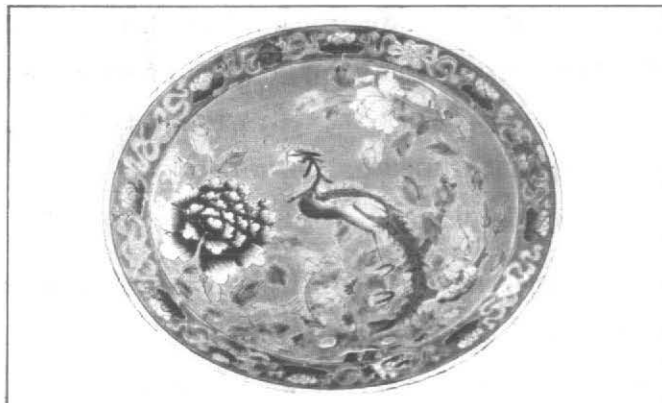
มนุษย์ก่อนประวัติศาสตร์เป็นยุคแรกที่เริ่มใช้สัญลักษณ์ โดยใช้แสดงถึงอันตราย ผลที่ได้รับ การยึดครองและอื่น ๆ เราสามารถจะทราบได้ทางจิตรกรรมฝาผนัง (Mural Painting) ที่ปรากฏตามถ้ำ ตามเพิงผา เช่นที่ ถ้ำผีหัวโต จังหวัดกระบี่ ถ้ำศิลป์ จังหวัดยะลา ถ้ำพังงา จังหวัดพังงา เมื่อมนุษย์มีการพัฒนาทางความคิดมากยิ่งขึ้น สัญลักษณ์ก็ได้พัฒนาไปด้วยในยุคประวัติศาสตร์ พระเจ้าอโศกมหาราช (พ.ศ. 270-311) ของอินเดีย ได้นำเอาต้นโพธิมาเป็นสัญลักษณ์แทนพระพุทธเจ้า แต่สัญลักษณ์ได้เริ่มมีใช้แพร่หลายประมาณปี พ.ศ. 2428 (ค.ศ. 1885) เมื่อนักจิตรกร นักประพันธ์ นักดนตรี ได้นำเอาสัญลักษณ์มาใช้ในวิชาอาชีพของตน ลัทธิสัญลักษณ์ หรือคติสัญลักษณ์ (Symbolism) ก็อุบัติขึ้น

สัญลักษณ์กับความหมาย

ยุคก่อนประวัติศาสตร์ มนุษย์ใช้ฝ่ามือเป็นสัญลักษณ์แสดงถึงความหมายของการยึดครองพื้นที่ ใช้รูปสัตว์เป็นสัญลักษณ์เช่น เสือ หมี ช้าง แรด แสดงถึงอันตราย ใช้ วัว ควาย แสดงถึงผลประโยชน์ ทั้งนี้เพราะเข้าใจง่าย และเป็นคำเตือนได้ดี ยุคประวัติศาสตร์ มนุษย์ที่มีความเชื่อเรื่องวิญญาณ ไสยศาสตร์ โหราศาสตร์ สัญลักษณ์ถูกนำมาใช้มากยิ่งขึ้น อียิปต์โบราณ ใช้สัตว์เป็นสัญลักษณ์แทนเทพเจ้าประจำเผ่าของเขา ใช้งูเป็นสัญลักษณ์แทนเทพเจ้าแห่งความตาย ใช้พระอาทิตย์แทนสวรรค์ ใช้ปลาแทนนรก

สำหรับเมืองไทยเราได้รับอิทธิพลทางด้านนี้จากประเทศจีน และอินเดีย มากที่สุด จะเห็นได้ว่า ภาพประติมากรรม เครื่องใช้จำพวกเครื่องลายคราม ก็มักจะมีสัญลักษณ์ให้เรา ได้พบเห็นกันอยู่บ่อย ขอนำมากล่าวไว้ในที่นี้เฉพาะเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการสนใจ

ประเภทสัตว์ มังกร เป็นสัตว์ตามจินตนิยายที่พบมากที่สุด บนภาชนะเครื่องถ้วย ประเภทเครื่องลายคราม มักจะพบพร้อมกับภาพก้อนเมฆและเปลวไฟ

มังกรนั้นชาวจีนถือว่าเป็นสัตว์ที่มีคุณ เป็นสัญลักษณ์ของความรุ่งเรืองอำนาจ
รูปมังกรถือว่าเป็นสิริมงคล เป็นที่นิยมกันมาก ลวดลายเครื่องลายครามจึงขาดเสียมิได้

มังกร เป็นสัตว์โบราณ ที่มีส่วนประกอบด้วยลักษณะของสัตว์หลายชนิดรวมกัน
คือ มีเกล็ดเหมือนปลา มีหัวเหมือนสิงโต (และสัตว์อื่นตามยุคสมัย) มีตัวยาวเหมือนงู มีเขาเหมือน
กวาง มี 3 ขาข้าง 4 ขาข้าง 5 ขาข้าง ตามยุคสมัย เพราะฉะนั้นมังกรจึงเป็นสัตว์สะเทินน้ำ

สะเทินบก และสะเทินอากาศ อยู่ในน้ำสามารถแหวกว่ายน้ำได้อยู่บนบกสามารถเดินได้ และ
ในอากาศสามารถเหาะเหินได้โดยไม่ต้องมีปีก เทพนิยายจีนบอกว่ามังกรมี 5 จำพวก คือ

1. มังกรฟ้า มีหน้าที่พิทักษ์รักษาปราสาทของเทวดา
2. มังกรเจ้า มีหน้าที่บังคับลมและฝน
3. มังกรดิน มีหน้าที่รักษาแม่น้ำและท้องทะเล ทำงานรวมกันกับมังกรเจ้า มี
หน้าที่หอบน้ำทะเลขึ้นไปบนฟ้า แล้วกระจายลงมาเป็นน้ำฝนตามฤดูกาล นอก
จากจะมีคำสั่งเปลี่ยนแปลงจากเมืองบน ทำหน้าที่คล้ายพญานาคของไทยเรา

4. มังกรเผ้าทrophy มีหน้าท่รึกษาวังแ้วในเมืองบาดาล ซึ่เป็นท่เก็บสมบัติของกษัตริย์
5. มังกรกษัตริย์ คือ ผู้ท่เป็นฮ่องเต้ มีเล็บ 5 เล็บ เป็นสัญลักษณ์ แต่มังกรอื่น ๆ มี 4 เล็บ

มังกรดังกล่าวถือว่าเป็นเทพารักษ์ทั้งนั้น มีส่วนคล้ายกับท้าวจตุโลกบาล¹ ของอินเดีย ซึ่เป็นเทพเจ้าประจำทิศ

นอกจากลายมังกรจะเป็นสัญลักษณ์ แล้วยังบอกให้เราทราบถึงยุคสมัยได้จากจุดท่แตกต่างกัน คือ

- ราชวงศ์ถัง ขาของมังกรจะมี 3 นิ้ว ปากแหลม
- ราชวงศ์ซ้อง ขาของมังกรจะมี 3 นิ้ว จมูกเหมือนวัว
- ราชวงศ์เหม็ง ขาของมังกรจะมี 3 นิ้ว และ 5 นิ้ว จมูกเหมือนสิงโต
- ราชวงศ์เซ็ง ขาของมังกรไม่จำกัด อาจจะมีถึง 5-6 นิ้ว
- ราชวงศ์โจว ขาของมังกรไม่มี แต่มีเกล็ดตามลำตัวคล้ายกับพญานาคของไทย

มังกรนอกจากจะเป็นลวดลายบนเครื่องลายครามแล้ว ยังทำเป็นรูปไว้เฝ้าอาคารสถานที่เช่น หน้าศาลเจ้า พระราชวัง หน้าของมังกรจะเป็นรูปกลม หมายถึงไข่มุก อันเป็นสัญลักษณ์ท่บ่งถึงสมบัติของกษัตริย์ ท่บานประตูท่นิยมทำเป็นแผ่นทองเหลืองกลมใหญ่ เป็นหน้ามังกร และมีท่วงทองเหลืองติดไว้ สำหรับตั้งเปิดประตู ซึ่หมายถึง ผู้เฝ้าประตูป้องกันภูติผีปีศาจ

สิงโต

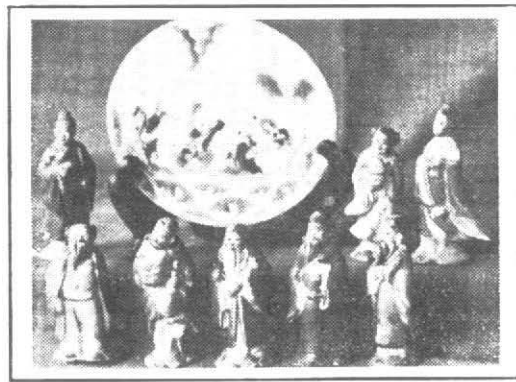
¹ 1. ท้าวธศรัวี จอมภูค อยู่ทางทิศตะวันออก 2. ท้าววิรุพทก จอมเทวดา อยู่ทิศใต้
3. ท้าวจิรปักษ์ จอมนาค อยู่ทางทิศตะวันตก 4. ท้าวภูเวร จอมยักษ์ อยู่ทางทิศเหนือ

ตามหน้าอุโบสถวิหารเสมอ ก็คือ ภาพของสิงโต สิงโตนั้นได้กลายมาเป็นสัญลักษณ์ของความโชคดี เป็นสิริมงคล ทั้งที่เมืองจีนและเมืองไทยเองก็ไม่มีสิงโต แต่เพราะเรามีความเชื่อตามเทพนิยาย สาเหตุเพราะความเชื่อรูปปั้นเคลือบสิงโต และลายสิงโต ก็ยอมรับที่นิยมกัน รูปสิงโตที่นิยมกันคือ รูปสิงโตเล่นลูกบอล ในราชวงศ์หมิงของจีนนับว่า สิงโตแพร่หลายมาก แม้ในเมืองไทยก็ได้รับอิทธิพล สมัยนี้ตัวสิงโตก็เห็นเป็นรูปชัดเจน หัวสิงก็ชัดเจน สมัยต่อมาก็นิยมเขียนลายสิงโตบนภาชนะ นักปราชญ์บางท่านให้ความเห็นว่า สิงโตนั้นน่าจะได้รับอิทธิพลมาจากพุทธศาสนา เป็นสัญลักษณ์แทนพระพุทธเจ้า และเรียกนามพระพุทธเจ้าว่า ศากยะสิงห์ แปลว่า สิงห์แห่งศากยะตระกูล

ประเภทคน

รูปปั้นอีกอย่างหนึ่งของจีนที่นิยมกันมากก็คือ รูปปั้นกังไส ซึ่งมักจะทำเป็นรูปสามเซียน หรือเทวดา 3 องค์ ซึ่งใช้สัญลักษณ์แทนคำว่า ฮก ลก ชิว หมายถึง อำนาจ ความสำเร็จ และความมีอายุยืนนาน ชุดสามเซียนชาวจีนนิยมให้เป็นของขวัญแก่ผู้ที่เคารพนับถือ ชุด 3 เซียนนี้ สมัยต่อมาใช้ค้ำคาว กวางคาว นกดำ เป็นลวดลายบนภาชนะลายคราม แทน ลก ฮก และชิว และใช้พระอาทิตย์ พระจันทร์ และดาวเป็นสัญลักษณ์ หมายถึง ความมีอำนาจ อานุภาพ ความแจ่มใส และความไม่ขึ้นลง ความมีอยู่นิรันดร์

นอกจากชุด 3 เซียนแล้ว ยังมีชุดโปิยเซียนคือ แปดเทวดา เป็นรูปปั้น และเป็นลวดลายบนเครื่องลายคราม

อีกประเทศหนึ่งที่ประเทศไทยได้รับอิทธิพลทางปรัชญาธรรมวัตถุ คือ ประเทศอินเดีย และเป็นประเทศที่เราได้รับมากที่สุด ไม่ว่าจะเป็นด้านสถาปัตยกรรม ประติมากรรม และจิตรกรรม ทั้งนี้ก็คงจะมาพร้อมกันกับพระพุทธศาสนา ทั้งนิกายหินยาน และมหายาน มีประจักษ์พยานที่สำคัญคือ ศิลปและวัฒนธรรม มิใช่ที่เราจะไม่สนใจใยดี ก็หาพินิจจากชีวิต

ความเป็นอยู่ของเราแม้แต่น้อย ปรัชญาธรรมวัตถุโดยส่วนใหญ่ก็เป็นปรัชญาทางพุทธศาสนา
ที่เข้ามาเมืองไทย มียุคที่สำคัญ 2 ยุคคือ ยุคพระเจ้าอโศกมหาราช (พ.ศ. 270—311) และยุค
พระเจ้ากนิษกะ (663 — 705)

สัญลักษณ์ซึ่งใช้แสดงถึงปรัชญาในทางพระพุทธศาสนา สมัยพระเจ้าอโศก คือ
สัญลักษณ์ของสังเวชนียสถานทั้ง 4 โดยใช้รอยพระบาทเป็นสัญลักษณ์ แสดงถึงสถานที่
ประสูติ ใช้นันโทธิ์แสดงถึงสถานที่ตรัสรู้ ใช้นวมธรรมจักรแสดงถึงการแสดงปฐมเทศนา
และพระสถูปแสดงถึงสถานที่ปรินิพพาน เจดีย์ก็ได้รับอิทธิพลและแนวความคิดจากพระสถูป
นี้ด้วย

ในสมัยพระเจ้ากนิษกะ¹ อิทธิพลทางสัญลักษณ์ที่ได้รับก็คือ พระพิมพ์ Votive Ta-
blet โดยเฉพาะทางใต้ก็สมัยศรีวิชัย (พุทธศตวรรษที่ 13—18) พระพิมพ์จะมีรูปพระพุทธรูป
3 องค์ อันหมายถึง พระอาทิตย์พุทธ พระอวโลกิตศวรร และพระนางปัญญาบารมี ซึ่งเป็น
แนวความคิดที่ได้รับจากศาสนาฮินดู พระเจดีย์ สมัยนี้ก็มีลักษณะเป็นรูปทรงมณฑปหรือไม่ก็
เป็นเจดีย์ 3 องค์เรียงกัน ซึ่งเป็นปรัชญาธรรมวัตถุ ของฝ่ายนิกายมหายาน แต่เมื่อพุทธศาสนา
ในประเทศลังกา (หินยาน) เจริญมาถึงทางใต้ของไทย ปรัชญาธรรมทางวัตถุ ฝ่ายมหายาน
ก็เปลี่ยนรูปไปเช่น เจดีย์วัดพระมหาธาตุ จังหวัดนครศรีธรรมราช

อย่างไรก็ตามพุทธศาสนานั้นได้ใช้สัญลักษณ์กันแพร่หลายและลึกซึ้ง อย่างเช่น
สมัยต่อมาใช้สถาปัตยกรรมแทนพระพุทธเจ้า และพระธรรมเจ้า เช่น เจดีย์วัดเจดีย์งาม
ใช้เจดีย์บริวารแปดองค์ข้างล่างหมายถึง มรรค 8 เจดีย์ 4 องค์ข้างบนเป็นบริวารหมายถึง
อริยสัจ 4 และองค์กลาง องค์ใหญ่หมายถึง พุทธะ ใช้ปฏิมากรรมแทนพระสงฆ์ เช่น พระ
พิมพ์ ที่พบที่ถ้ำศิลาปี จังหวัดยะลา ใช้หมายถึง พระสงฆ์องค์ที่เคารพนับถือ

จึงเห็นได้ว่า สัญลักษณ์นั้น โลกยิ่งเจริญขึ้นสัญลักษณ์ก็ยิ่งมากขึ้น ทั้งนี้เพราะ
มนุษย์นั้นมีความคิดสร้างสรรค์

หนังสืออ้างอิง

1. ชิน อยู่ดี สมัยก่อนประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร 2510
2. ป. เหมชะญาติ วิธิดูอายุ ลายคราม—เบญจรงค์ โรงพิมพ์อักษรสมัย
3. ยอร์ช เซเดส์ ศจ. ตำนานพระพิมพ์ องค์การคำครุสภา 2507
4. เมืองโบราณ วารสารเมืองโบราณ
5. ERNST LEHNER, SYMBOIS SIGNS AND SIGNETS.
DOVER PUBLICATIONS. INC, NEW YORK. 1950
6. HENRY DREYFUSS, SYMBOL SOURCEBOOK.
McGRAW-HILL BOOK COMPANY, NEW YORK.

¹ ลัทธิมหายาน เริ่มเจริญรุ่งเรืองตั้งแต่สมัยนี้เป็นต้นมา

วรรณกรรมแหล่งทำขวัญภาคใต้

ผศ. อุดม หนูทอง

บทแหล่งทำขวัญภาคอาจสงเคราะห์เข้าไว้ฝ่ายวรรณกรรมประเพณีและวรรณกรรมคำสอน ทั้งนี้เพราะวรรณกรรมดังกล่าวจะใช้สวดเสกในพิธีกรรมทำขวัญภาค ซึ่งเกี่ยวเนื่องอยู่ในประเพณีการบวช โดยถือคติว่า มนุษย์ทุกคนมีขวัญประจำตัว ถ้าขวัญดีย่อมอยู่เป็นสุข จึงถือเอาวันสุกดิบ คือก่อนวันพิธีบวชวันหนึ่งเป็นวันทำขวัญ โดยเชิญขวัญมาสู่เจ้านาค ทั้งนี้เพื่อความสุขสวัสดิ์ จะได้มีกำลังกายและกำลังใจปฏิบัติสมณกิจตามอุดมคติของการบวช นอกจากนี้ ถ้าพิจารณาเนื้อหาของบทแหล่งทำขวัญจะเห็นว่า แทรกคติคำสอนเอาไว้เป็นหลักใหญ่ จึงสงเคราะห์เข้าไว้เป็นวรรณกรรมคำสอนดังกล่าวแล้วส่วนหนึ่ง

บทแหล่งทำขวัญภาคที่เป็นของภาคใต้ดั้งเดิมแท้ ๆ นั้น ผู้เขียนเชื่อว่าน่าจะมีรูปแบบเป็นกาพย์ เพราะกาพย์อยู่ในความนิยมของกวีภาคใต้มาแต่โบราณกาล ดังจะเห็นได้จากวรรณกรรมทั่ว ๆ ไปที่จารึกไว้ในรูปของหนังสือ “บุด” ส่วนรูปแบบอย่างอื่น เช่น กลอน โคลง ฉันท์และร่าย เป็นการรับอิทธิพลจากวรรณคดีแบบฉบับของภาคกลางมาในชั้นหลัง แม้ระยะหลังกลอนจะค่อยเฟื่องฟูขึ้นแต่ก็เทียบกับกาพย์ไม่ได้

กาพย์ที่ใช้ในบทแหล่งทำขวัญภาคซึ่งนำมาศึกษาในครั้งนี้ พบว่ามีแต่กาพย์ยานี 11 และกาพย์สุรางคนางค์ 28 หรือ “ราบ” เท่านั้น ส่วนกาพย์ฉับัง 16 ไม่ปรากฏ เหตุที่กาพย์อยู่ในความนิยม อาจเนื่องมาจากกาพย์มีลีลา ท่วงทำนองกระชับแน่นอนตายตัว เวลาสวด (แหล่ง) ลีลาของเสียงและจังหวะก็เป็นไปอย่างสม่ำเสมอ ทั้งเหมาะกับภาษาถิ่นใต้ที่นิยมตัดคำให้สั้นกระชับ อนึ่ง สำหรับบทแหล่งที่แต่งด้วยกาพย์จะพบว่า เนื้อหาเป็นของกวีปักษ์ใต้โดยเฉพาะ ผิดกับสำนวนที่แต่งโดยใช้ร่ายซึ่งมีบางบทบางตอนคัดลอกหรือจดจำมาจากบทแหล่งทำขวัญภาคพระนิพนธ์ในพระมหาสมณเจ้ากรมพระปรมานุชิตชิโนรส และบทนิพนธ์ของท่านวัดถนน แทรกอยู่ด้วยเสมอ ซึ่งข้อนี้แสดงว่า จริง ๆ แล้วภาคใต้ไม่นิยมและไม่สันทัดในเชิงร่ายเท่าใดนัก แต่ด้วยความประทับใจในบทแหล่งของกวีภาคกลางที่กล่าวมา จึงต้องร้อยกรองบทแหล่งขึ้นเป็นร่ายด้วย เพื่อจะสอดแทรกเอาบางบทบางตอนซึ่งเป็นบทพระนิพนธ์และบทนิพนธ์ของท่านทั้งสองลงไว้ เหตุนี้ผู้เขียนจึงเห็นว่า บทแหล่งที่รจนาขึ้นเป็นร่าย เป็นวิวัฒนาการของบทแหล่งในยุคหลัง มิใช่เอกลักษณ์ดั้งเดิมของท้องถิ่นภาคใต้แท้ ๆ

ด้วยเหตุที่บทเหล่าทำขวัญนาคนั้นเป็นวรรณกรรมที่ใช้ในพิธีกรรมทำขวัญนาคนั้น จึงขอ
สังเขปพิธีกรรมลงไปเพื่อให้เห็นความเชื่อมโยงกันดังนี้

ในวันสุกดิบ หมอทำขวัญจะเตรียมอุปกรณ์ไว้พร้อม อุปกรณ์ที่สำคัญที่สุดคือ บายศรี
ซึ่งทำด้วยใบตองมี 3 ชั้น 5 ชั้น 7 ชั้น หรือ 9 ชั้น ตามความประสงค์ของเจ้าภาพ ในบายศรี
ใส่ขนมต้มแดง ขนมต้มขาว กล้วย อ้อย ถั่ว งา บนยอดสุดของถ้วยขวัญใส่ข้าวสุกเรียกว่า
“ข้าวขวัญ” มีกรวยใบตองครอบด้วยข้าวขวัญอีกทีหนึ่ง บนยอดบายศรีเสียบไข่มุก เรียกว่า
“ไขขวัญ” และปักเทียนชัยแอบไขไว้ นอกจากนี้ก็มีผ้าไตร บาตร จีวร เครื่องอัฐบริวาร
แวนเวียนเทียน 3 อันสำหรับติดเทียนโบกควันให้เจ้านาคเวลาเวียนเทียน มะพร้าวอ่อน 1 ผล
สำหรับให้เจ้านาคดื่มกินต่างน้ำนมมารดา พลู 9 ใบ แป้งเจิมหน้า เทียนติดแวนเวียนเทียน
9 เล่ม ขันใส่ข้าวสารสำหรับปักแวนเวียนเทียน ขันน้ำมนตร์สำหรับประพรมบายศรี และมี
พานครุ 1 พาน ใส่หมากพลู เทียน และเงินยกครุ

ตอนทำพิธีกรรม เจ้านาคนั่งด้านหน้าของบายศรี หมอทำขวัญประพรมน้ำมนตร์
ให้เจ้านาค บายศรีและญาติมิตรที่เข้าร่วมพิธี หลังจากจุดเทียนพานครุแล้ว หมอจะเริ่มเหล่า
ทำขวัญ โดยเหล่าจบไปเป็นตอน ๆ เหล่าจบตอนหนึ่ง ๆ ซึ่งเรียกว่า “ลาหนึ่ง” ก็ให้ลั่นฆ้อง
โห่เอาชัยขึ้น 3 ที เหล่าทำขวัญจบแล้วจะมีการเวียนเทียน โดยญาติมิตรซึ่งนั่งล้อมเจ้านาค
จะส่งเทียนโบกควันให้ต้องควเจ้านาคต่อ ๆ กันไปจนครบ 3 รอบ แล้วหมอจะเจิมหน้า ตักน้ำ
มะพร้าวอ่อนให้เจ้านาคดื่ม เป็นเสร็จพิธี⁽¹⁾ หลังจากนั้นอาจมีการเหล่าสนุก ๆ กันอีกก็ได้

สำหรับบทเหล่าทำขวัญที่ใช้เหล่าในพิธีส่วนใหญ่มีการจดจำสืบทอด ๆ กันมามากกว่า
ที่จะคิดแต่งขึ้นใหม่ จึงจัดเป็นวรรณกรรมมุขปาฐะที่น่าสนใจยิ่ง เพราะการสืบทอดกันมาเช่นนั้น
ย่อมแสดงถึงอิทธิพลและการยอมรับในสิ่งที่เข้าแบบเจ้าแผ่นดินแล้วมากกว่าที่แต่ละคนจะกำหนด
อะไรขึ้นเป็นเฉพาะตน

เนื้อหาของบทเหล่าทำขวัญนาคนั้นจำแนกได้เป็นตอน ๆ ดังนี้

ตอนที่ 1 ชุมนุมเทวดา

ตอนที่ 2 ว่าด้วยสักการคุณ

ตอนที่ 3 ว่าด้วยนามนาคน

ตอนที่ 4 ว่าด้วยปฏิสนธิและกำเนิดกุมาร

ตอนที่ 5 ว่าด้วยการสอนนาคน

ตอนที่ 6 ว่าด้วยระเบียบของบายศรีและเบ็บบายศรี

ตอนที่ 7 ว่าด้วยเชิญขวัญเจ้านาค

¹ สัมภาษณ์นายเพิ่ม พุ่มวิเศษ ต.บางหมาก อ.เมือง จ.ชุมพร

เลื่อนขยับเอาทำนอง หัวเรือกก็บายทำยก็กางเจียนจะคว่ำ เห็นต้นตะไคร่น้ำเอามืออุด ใบกก็ลาด
ขาดหลุดออกจากต้น” ด้วยกรรมอันนี้เอง เมื่อภิกษุรูปนี้มรณภาพลง ต้องไปเกิดเป็นสัตว์
เดรัจฉานอยู่หลายชาติ จนเป็นพญานาคในที่สุด และพระพุทธองค์ยังตรัสต่อไปว่า พญานาค
จะพ้นกรรมก็ต่อเมื่อพระศรีอริยเมตไตรมาโปรด เมื่อพญานาคไม่สามารถบวชได้จึงทูลฝาก
ชื่อไว้ในพุทธศาสนา โดยให้เรียกมาณพที่จะบวชใหม่ว่า “นาค” แต่นั้นมา

กระแสที่ 2 กล่าวว่า เมื่อพญานาคซึ่งแปลงตนเป็นมนุษย์พบกับพระเถระรูปหนึ่ง
พระเถระได้นำไปเฝ้าพระพุทธองค์ เมื่อพระพุทธองค์ทรงทราบความประสงค์ก็ส่งพญานาคไป
ให้พระเจ้าพิมพิสาร เพื่อให้เป็นเจ้าการ (เจ้าภาพ) จัดทำพิธีทำขวัญนาคขึ้น ตอนถึงพิธีบวช
ก็ทำกันอย่างปัจจุบัน คือ

“ทำการทักษิณา จากซ้ายไปขวา ครบงามสามหน
พระเจ้าพิมพิสาร จัดการชอบกล ลงจากข้างต้น จุงกรนาคา
ทำการบังคม บรมศาสคา พระพุทธเจ้าบรรพชา ให้พระอานนท์
อนุศาสนจารย์ เป็นการสอนตน อนุชาอานนท์ ช้องสาธุการ
พระกรรมวาจา ตามพุทธฎีกา แก่พระโมคคัลลาน
พระตถาคต ผู้เป็นประธาน หมายเหมือนสมภาร ทำการบรรพชา”

ในขณะที่ทำพิธีขนานนาคอยู่นั้นเอง รูปนาคก็ปรากฏขึ้น ดังบทเหล่านี้

“เหตุด้วยเดรัจฉาน บันดาลเห็นตา ชนชาวโลกา เห็นกันทันที
กลีบกลายดุจซี่ คลี่คลายกลายองค์ ใหญ่หลวงพวงพี
ลายพร้าวยาวมาก กว่านาคเมืองนี้ มากมายขยายคลี่ เป็นที่จุฑพล”

เมื่อพญานาคไม่สามารถบวชได้ ก็ได้ตั้งสัตย์อธิษฐานทูลขอต่อพระพุทธองค์ว่า

“ถ้าว่าผู้ใด เข้าบวชต่อไป ในพระศาสนา
ให้เรียกว่านาค ความชื่ออาตมา สมความปรารถนา ถ้วนทุกประการ
พึงค่านาคา มีพุทธฎีกา ครัสไปไม่นาน
ทราบกันทั่วจบ พิภพสถาน หงอนนาคบาตาล สวมใส่เศียรรา
ผู้สกัดสายบาตร ลายเกล็ดนาคราช ตามพุทธบัญญัติ
ให้ชื่อน่านาค ตั้งแต่บัดนั้นมา ตามนาคาขอร้อง ประโคมฆ้อง
ร้องอวยชัยมงคล”⁽⁴⁾

⁴ สำนวนนายจ้ำรัส จันทมนี อ.ทุ่งสง จ.นครศรีธรรมราช

ตำนานในกระแสที่ 2 นี้จะเป็นของใหม่ เพราะมีลักษณะลากเข้าความ แต่ก็เข้ากันได้สนิทกับพิธีกรรมการบวชในยุคหลัง

ตอนที่ 4 ว่าด้วยการปฏิสนธิและกำเนิดกุมาร กล่าวตั้งแต่มารดาเริ่มตั้งครรภ์ ประคองครรภ์ กำเนิดกุมารและการอบรมเลี้ยงดู บทเหล่านี้ก็นับว่าจับใจมาก เพราะได้เตือนสำนึกให้กุลบุตรได้ระลึกถึงคุณบิดามารดา

ความรู้ในเรื่องปฏิสนธิจากบทเหล่านี้ไปทำนองเดียวกัน โดยเริ่มกล่าวตั้งแต่ปฏิสนธิแล้วก่อนเป็นเนื้อเป็นตัวว่า

“ท่านกล่าวถึงปฏิสนธิในครรภ์ปริมณฑลแห่งพระชนนี ประดุจขนทรายจามรีอันเช็ดซุบน้ำมันสลัดเสร็จเสียเจ็ดหน น้ำมันนั้นที่เหลืติดอยู่ที่ปลายขนแห่งฝูงสัตว์ พระบาลีท่านกล่าวชัดอีกเจ็ดทิวา เป็นแก้มูลโลหิตานั้นขึ้นก่อน ต่ออีกเจ็ดวันจึงผันผอนเป็นเปลือกสาย ถ้าแม่จะเกิดเป็นชายแล้วเวียนขวา เป็นสตรีเวียนมาทางเบื้องซ้าย ตั้งแต่นั้นอันตรายก็ย่อหย่อน ต่ออีกเจ็ดวันจึงผันผอนวัฒนา แล้วจึงก่อก้อนมั่งสาตั้งหน้าผากก่อน พอเห็นเหตุดวงเนตรเหมือนฟองไข่ แล้วก็แตกออกไปเป็นปัญจสาขา มีหูตาแลเล็บผม มีมือถือสายรกอมต่างคำข้าว นึ่งทับอาหารเก่ากองอากุล ศีรษะทูนอาหารใหม่ กู้เข้าเข้าหนุคางไว้ทั้งสอง ผินหลังเข้าอิงพิงหนังท้องพระมารดาประคองหนึ่งว่าววนรหนาวที่หนีฝน เข้าซ่อนตนอยู่ในโพรงพฤษภา”

การบรรยายปฏิสนธิคงเป็นความรู้ที่ได้รับอิทธิพลมาจากไตรภูมิพระร่วง เพราะในไตรภูมิก็แสดงข้อความรู้ไว้ในทำนองเดียวกันว่า

“เมื่อแรกก่อเป็นนั้นน้อยหนักหนาเรียกชื่อว่ากัลลสะหัวปีมีเท่านี้ เอาผมคนใหม่ในแผ่นดินเราอยู่นี้มาผ่าออกเป็น 8 คาบ เอาแต่คาบเดียวมาเปรียบเท่าผมคนในแผ่นดินอันชื่อว่าอุตรกูรุษั้น แลเอาเส้นผมของชาวอุตรกูรุษั้นแต่เส้นหนึ่งซุบน้ำมันงาอันใสงามนั้นเอามาสลัดเสียได้ 7 คาบแล้วจึงถืออยู่ น้ำมันนั้นย้อยลงมาปลายผมนั้น ท่านว่ายิ่งใหญ่กว่ากัลลสะนั้นเลย ฯ ทรายอันชื่อชาคิอุณาโลมอันอยู่ในดินเขาพระหิมพานต์ แลเส้นขนนั้นยังน้อยกว่าเส้นผมชาวอุตรกูรุษั้นเสีย ให้เอาขนทรายอันชื่อชาคิอุณาโลมเส้นหนึ่งซุบน้ำมันงาอันใสงามเอาออกมาสลัดเสียได้ 7 คาบแล้วจึงถืออยู่ น้ำมันนั้นย้อยลงมาในปลายขนทรายนั้น จึงเท่ากัลลสะนั้นเสีย... เบื้องหลังกุมารนั้นคือหลังท้องแม่แลหน้าของอยู่ในท้องแม่แลกำมือทั้งสอง คู่ตัวต่อหัวเข้าทั้งสองเอาหัวไว้เหนือหัวเข้า เมื่อนั่งอยู่คั้งนั้นเลือดแลน้ำเหลืองย้อยลงเต็มคนหดยทุกเมื่อแลทุกเมื่อและคุดคังสิงเมื่อฝนตกแลนั่งกำมือเขาเจ้าอยู่ในโพรงไม้ั้นแล”⁽⁵⁾

⁵ พระญาติไทย ไตรภูมิพระร่วง บรรณาการ 2515 หน้า 70-74.

ในบางสำนวนได้สอดแทรกความเชื่อเรื่องผีเข้าท้องเอาไว้ด้วย โดยเชื่อว่า เมื่อดวงวิญญาณมาจุติลงในครรภ์ ผู้เป็นมารดาจะฝัน และความฝันนี้ถือว่ามีค่ามากกว่าดวงชะตาราศี สำคัญกว่านาฬิกาฬิกา ชีวิตจะดีหรือร้ายขึ้นอยู่กับผีเข้าท้องมากที่สุด

ตัวอย่างความฝันจากบางสำนวน

“ลืมหลับกลับฝัน ว่ามีพญา มาที่ไผ่ยา ชราครามครัน
นุ่งห่มผ้าขาว หนวดเครายาวยาว สวมสังวาลย์วิชัย
ถือไม้เท้ากร รับผ่อนจรรจรัล ยกย่างวางผัน มาในไผ่ยา
ยื่นคอกปทุมเมศ ให้กับดวงเนตร ท่านผู้มารดา
นางรับสัคนุช งามสุดโสภา แล้วพราหมณ์พญา กลับกลายหายไป
ว่าบุษบงกช รวยรินกลิ่นรส สุกแสงแจ่มใส
หอมตรลบจบห้อง งามต้องติดใจ กลับฟื้นตื่นใจ วุ่นหน้าบุษบา
เห็นผิดสำคัญ คิดได้ว่าฝัน จาบัลย์พร้อมจา
ปลุกท่านผู้ฝัน ทูนหัวนิทรธา ผันไต่บุษบา พญาให้ป็น
ท่านผู้บิดา ทายตามลักษณะ ในตามนิมิตฝัน
รู้ว่าจะได้บุตร ผ่องผุดผิวพรรณ บอกกล่าวเล่ากัน สำคัญหมายจา”⁽⁶⁾

ในระยะเวลาที่กำลังตั้งครรภ์จะทนุถนอมประคองครรภ์อย่างดีที่สุด เพื่อมิให้กระทบกระเทือนเป็นอันตรายแก่บุตรในครรภ์

“ฝ่ายพระมารดาก็เจียมตนระวังระไว ครั้นจะเสพออาหารเมื่อแรกอุทัยไม่สาบสูญ กลัวว่าลูก
กระวนกระวายแลบนานาภิ ยามเมื่อแม่จะจรรจรัลก็เยื้องย่อง กลัวเลือกลมระบมท้องพระมารดา ครั้น
พระสุริยาเบี่ยงบ่ายลงพอลบค่ำ แม่มิได้ทรงหน้ากลัวท้องจะแผดให้ซัดขวาง อิริยบดทั้งสี่อย่าง
แม่มิได้ประมาท เจ้านาคเอ๋ย ยามเมื่อพระแม่จะบริโภคครุญญาชาติ อาหารรสปรากฏร้อนเย็นยาก
แม่มีอาจเสวย แม่ผู้ถนอมท้องประคองเซยคูหน้าบุตรทุกวันวาร อันมารดาเวทนานานประคอง
ครรภ์นับได้สิบเดือน”⁽⁷⁾

⁶ สำนวนนายจรัส จันทมนี

⁷ สำนวนพราหมณ์นิต นาคเทวัน บ้านหัวอิฐ อ.เมือง จ.นครศรีธรรมราช

ยิ่งตอนคลอดยิ่งเวทนาหนัก บทพรรณนาตอนนี้เกือบทุกสำนวนจะกล่าวไว้อย่างจับใจ ทำให้เห็นภาพกิริยาอาการและความรู้สึกได้ดี เช่น

“ครั้นถ้วนกำหนดทศมาส ลมกำมัชชวาทก็ผาดผ่นคู่อัจฉรย์นำเวทนา มารดานั้นก็อีกออกในดวงจิต ปีมประหนึ่งว่าชีวิตของแม่นั้นจะปลิดปลงจากกาย ศีรษะของทารกนั้นก็หกห้อยลงเบื้องล่าง คุจคงว่าบุคคลจับเข้าแล้วขว้างลงเหวธาร ประมาณในส่วนลึกในร้อยชั่วบุรุษ ไม่หวาดหวั่นพรึ่นสุดแสนอนาถ ยามเมื่อจะคลอดคลาดออกจากครรภ์ก็จว่ากุญชรเมื่อตกมันพลันแล่นออกประทุ แดบ มารดานั้นก็เจ็บแสบเจียนสลบนำเวทนา”⁽⁸⁾

อีกสำนวนหนึ่งอุปมาเอาไว้ว่า

“ครั้นจวนกำหนดทศมาส ลมกำมัชชวาทก็พานพัดกลัดกลิ้งศีรษะลงเบื้องต่ำ โดยสถานตั้งว่าบุคคลซีกซสารเข้าในช่องแคบทางกันคานหว่างศิริ เวทนาชั้นร์ต่าง ๆ บังเกิดมีแทบประหนึ่งจะสิ้นชีวินอนดับ”⁽⁹⁾

เมื่อคลอดแล้วก็เฝ้าฟุ่มฟักรักษาอย่างดียิ่ง พระคุณของบิดามารดาจึงหนักและใหญ่ยิ่ง “ถ้าจะเอาเขาพระสุเมรุมาเปรียบจักให้เป็นปากไก่ จะเอาอากาศที่ใหญ่เข้ามาเป็นใบลาน จะเอาเขาพระหิมพานต์เข้ามาเป็นแท่นหมึก จะเอาน้ำในมหาสมุทรสุดที่ลึกมาเป็นน้ำละลายหมึก มาบรรจงจารึกเรื่องพระคุณนั้นมีสิ้นเลย.... อาจเอาภูเขาเข้ามาเป็นตราฐซึ่งยังไม่เสมอเหมือนพระคุณท่านยังหนักกว่า”⁽¹⁰⁾ ในเรื่องคุณของมารดานั้นเห็นจะไม่มีสิ่งใดเปรียบได้ เว้นเสียแต่ “คุณพระอภิธรรมเจ็ดคัมภีร์นั้นพอเพียงเสมอกัน”⁽¹¹⁾

จากการพรรณนาปฏิสนธิและกำเนิดกุมารนี้ แสดงให้เห็นว่า แม้สมัยโบราณวิทยาศาสตร์จะยังไม่เจริญ แต่ชาวบ้านก็มีความรู้ความเข้าใจในสภาพการปฏิสนธิ การกำเนิด และการเลี้ยงดูบรมพอสสมควร และด้วยเหตุที่การประคองครรภ์ การคลอดและการเลี้ยงทารกเป็นเรื่องที่หนักยิ่งสำหรับมารดา นักแปลจึงถือเอาเป็นจุดสะเทือนใจในการร้องไห้เพื่อให้เจ้านาคสำนักถึงพระคุณของบุพการีทั้งสองได้อย่างดียิ่ง

ตอนที่ ๕ ว่าด้วยการสอนนาค บทสอนนาคมีตั้งแต่ระดับโลกุตระ คือสอนให้อยู่นเหนือโลก นำตนข้ามวิญสงสารสู่พระนิพพาน ตลอดไปจนถึงระดับโลกียะซึ่งเป็นเรื่องของศีลธรรมอย่างธรรมดา ๆ เชียงปฤชนทั้งหลาย

⁸ สำนวนนายปลอด บุญรัตนันช บ้านซิงโค อ.เมือง จ.สงขลา

⁹ สำนวนนายขำ นาคบำรุง ต.ท่ากระดาน อ.คีรีรัฐนิคม จ.สุราษฎร์ธานี

¹⁰ สำนวนนายชัย สังขวารี ต.วังไผ่ อ.เมือง จ.ชุมพร

¹¹ สำนวนนายพิชัย ศรีสุวรรณ ต.ระแงะมรรคา อ.เมือง จ.นราธิวาส

สาระคำสอนของแต่ละสำนัก มักเกี่ยวข้องกับเรื่องเหล่านี้คือ

1. อนิสงส์ของการบวช การบวชถือว่าเป็นอนิสงส์อันใหญ่ยิ่ง ถึงขนาด “เอาแผ่นดิน และฟ้าสราลัยมาเป็นใบลาน เอาเขาพระสุเมรุอันตระหง่านเป็นปากกา เอาน้ำในมหานครประเทศมาเป็นหมึกคำ น้ำมันกัณฑ์เหือกหายล้างจนสิ้นหมด ยังไม่ถึงอนิสงส์กำหนดที่ตนได้บวชเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนา”⁽¹²⁾ เพราะการบวชถือว่าเป็นการทดแทนคุณมารดาได้อย่างดีที่สุด เป็นการปิดทางนรก เปิดทางสวรรค์ ให้แก่ตนเอง บิดามารดาและญาติมิตร ดังนิทานเรื่องเจ้าสุบินที่ช่วยบิดามารดาให้พ้นจากห้วงนรก เป็นตัวอย่าง หรือดังบทเหล่านี้

“เจ้านาคเอ๋ย เจ้าจงมาเป็นนาวาสีเกาทองจะได้พาผู้ญาติทั้งหลาย ล่วงพ้นจากขอบจตุรบาย มหานครอันใหญ่หลวง เจ้าจะได้พาญาตินี้ให้พ้นเสียจากภัย 8 ประการอันทรธานอวิจิ จงยุติลงให้มัน พวกเหล่าญาติวงศ์นั้นก็ได้ตั้งใจ แค้นสงสบบไคร่ร้องทั้งหลาย ประคับกายเข้าค้ำนาวาเหมือนที่กล่าวมาแล้วนี้ ทุกสิ่งอันนี้แหละเจ้านาคเอ๋ยจะได้พาไปที่ชอบ”⁽¹³⁾

2. เป้าหมายของการบวช เป้าหมายอันสูงสุดคือพระนิพพาน อันเป็นอนาลโยนคร เป็นความดับสนิทแห่งกิเลสทั้งหลาย คำสอนในแง่นี้จึงย้ำแก่ผู้บวชว่า “ขอให้ตัดบ่วงลวงลุดจากกิเลสให้ข้ามชั้นทชอบเขตโลกกว่าจะพ้นซึ่งโสมงสาร พ้อเอ๋ย พ้อจงคิดห่วงบ่วงมารในคราวนี้” เป้าหมายเช่นนี้นับว่าชี้มาได้ตรงจุดตรงแก่นของพุทธศาสนาทีเดียว ส่วนเรื่องอื่น ๆ เช่น การพัฒนาจิตใจให้สูงขึ้น การยอมรับในสังคมาว่า เป็นคนที่ได้ผ่านการศึกษอบรม เป็นคนสุขแล้วนั้น นับเป็นผลพลอยได้ในระดับรองลงมา

3. การปฏิบัติตนในเพศบรรพชิต เรื่องนี้กล่าวไว้พิสดารทุกสำนัก แบ่งคำสอนได้เป็น 2 ระดับ คือสอนให้ข้ามสังสารวัฏสู่โลกุตระระดับหนึ่ง และระดับศีลธรรมระดับหนึ่ง

คำสอนในระดับโลกุตระ พยายามให้เข้าใจธรรมชาติของชีวิตซึ่งถือเป็นสภาวะธรรมดาว่า เป็นทุกข์หนึ่ง เป็นอนิจจังหนึ่ง และเป็นอนัตตาอีกหนึ่ง ให้เข้าใจองค์ประกอบของชีวิตซึ่งประกอบขึ้นด้วยขั้น 5 คือ รูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ ให้เข้าใจหลักอริยสัจจ์ คือเห็นตัวทุกข์ เห็นเหตุแห่งทุกข์ เห็นความดับทุกข์ และเห็นทางที่นำไปให้ถึงซึ่งความดับทุกข์ นั่นคือ อริยมรรค บางสำนักเน้นละเอียดไปถึงกระบวนการของปฏิจจนสมุปบาท อันเป็นกระบวนการของพฤติกรรมที่อาศัยเหตุและผลสืบต่อเนื่องกันไปเป็นวัฏจักร สอนวิธีก้าวข้ามห้วงโลกีย์นั้นเสียโดยตัดต้นเหตุอุปาทาน ให้ตระหนักว่าการบวชเหมือนออกศึกสงคราม ฝ่ายอริคือกิเลสตัณหา จึงต้องต่อสู้ด้วยความอดทน ด้วยความรู้เท่าทันดังอุปมาว่า

¹² สำนักพรหมณ์นิล นาคเทวัน

¹³ สำนักนาคชา นาคปารุจ

“พรุ่งนี้พ่อจะบรรพชา จงระวังอาตมาให้หนักแน่น ด้วยครั้งนี้สุดแสนเหมือนสงคราม พ่อหมาย
 เร่งจะแข่งข้ามจรุโหมอันเป็นเกาะแก่งกันสุดกันดาร มาเกิดภัยหมู่มารจลาจล พ่อจงเอาศรัทธาลักษณะตัวคน
 เป็นสำเนา เอาพระสติปัญญาเป็นเจ้าของจงดูคึดท้ายหมายให้ตรง เอาสมาธิอันมั่นคงเป็นเสากระโดง สัมปชัญญะ
 เป็นสายโยงระยางแข็งข้อยึด เอาสติตั้งให้บริสุทธิ์เป็นทวนธง เอาทานอันอุดมลงเป็นลำเสียง เอาปรมาัตถธรรม
 อันกล่อมเกลี้ยงเป็นสุรชาติโยธา จงคึดเอาปัญญาเป็นพระจันทร์แก้วฤทธิรณ บรรดาธรรมที่เป็นกุศลจักเป็น
 ทหารแท้ เสี่ยงระเบ็งเซ็งแซ่ทั้งซ้ายขวา หน้าหลังล้วนโยธาธรรมสุจริต พ่ออย่าได้ย่อท้อต่อปัจจามิตรคิดหมู่มาร
 ถึงโทโสโมโหเกิดลมกาพขึ้นในปัจจุบัน พ่อจงเอาพระขรรค์แก้วคือปัญญานั้นสกัดเถิดมาให้ขาดกระเด็น
 ตามพระโยคภาพจรเชื้อเสนบำเพ็ญญาณ พ่อจงหวังเอาพระนิพพานเป็นที่ตั้งตามอริยพริเยะอย่างมีในพระ
 ศาสนา (14)

หรือ

“สติคือหางเสือ บังคับให้เรือ พุ่งพวงตรงไป
 เปลี่ยนเสาเพลาสาย เสาระยางวางไว้ ใ้แต่เสาใบ
 อย่าประมาทหมาย ในสายสมุทรไทย ลมพัดสะบัดใบ คลื่นกล้ำสลัดัน” (15)

ส่วนคำสอนในระดับโลกิยะ เป็นเรื่องการประพฤติปฏิบัติอย่างสามัญ การสอนใน
 ระดับนี้ อาจสอดแทรกลักษณะทางสังคม สอดแทรกบทล้อ กระจ่าเข้าเข้าเหย้าเข้านาคลงไปด้วย
 ก็มี เช่น

“อย่าบวชหนีการเบียด	มายัดเบียดในพระศาสนา
บวชสนุกบวชเฮฮา	บวชเข้ามาหากำไร
บวชลองหนินาไร่	เห็นฟังกายในวัดไหน
บวชสนุกตามใครใคร่	บวชเกี่ยจกร้านงานต่างต่าง
บวชเพื่อเรียนเพียรคันคว่ำ	เพื่อศึกษาให้กว้างขวาง
บวชไม่แนะนำทาง	เป็นตัวอย่างของชาวพุทธ
บวชมัดหัดบอกหวย	คึดหวังรวยไม่สิ้นสุก
หลักธรรมไม่น่ายุค	สงฆ์สมมุติของพระองค์

¹⁴ สำนักนายพิชัย ศรีสุวรรณ

¹⁵ สำนักนายจรัส จันทมนี

ปฏิบัติคตินิสัย
จำไว้ให้มั่นคง
อย่าบวชให้ไร้คาญ
ไม่สร้างวาทกรรม
เที่ยวบอกบุญหาทุนไว้
เขานิมนคฺไปครั้งใด
บวชแล้วไม่คิดเรียน
มีหน้าซ้ำติดคอ

พระวินัยย่ำลิ้มหลง
เอาเยี่ยงองค์พระสัมมา
คิครุกรานพระศาสนา
ไม่รักษาพระวินัย
ชื่อนาไรคิดเหลวไหล
สวดกุกกักนังยักคอ
สร้างความเพียรแต่เที่ยวขอ
คิดส่งห่อให้ครอบครัว ฯลฯ”⁽¹⁶⁾

ตอนที่ 6 ว่าด้วยระเบียบบวชศรีและเบิกบวชศรี บวชศรีทำขวัญแต่โบราณจะประดิษฐ์ประดอยอย่างทวิจิตร การจัดบวชศรีมีระเบียบแบบแผนดังกล่าวแล้วในตอนต้น การแห่ตอนนี้เป็นารชมความงามของบวชศรีว่างามอย่างไร ในบางครั้งการจัดบวชศรีจะแกะสลักฉลุกลายหรือวาดลวดลายเป็นเรื่องราวตามเนื้อเรื่องของนิทานและวรรณคดีต่าง ๆ ส่วนใหญ่เลือกเอาวรรณคดีเด่น ๆ ลักษณะเช่นนี้แสดงถึงความประณีตและความเป็นศิลปินของชาวบ้านอย่างชัดเจน ในกรณีเช่นนี้ผู้แห่ก็ชมเรื่องราวเหล่านั้นไปด้วย อาจออกไปนอกขอบเขตของเรื่องที่ว่าดหรือสลักไว้บ้างก็มี มีข้อน่าสังเกตว่า การแห่ชมบวชศรีที่เป็นเรื่องราวในวรรณคดีนั้น ผู้แห่นิยมเลียนแบบหรือจดจำจากสำนวนของท่านวัดถนนโดยตรงเป็นส่วนใหญ่ เช่น

“นายช่างชาวนาชาวนุสันทัก แกะเป็นรูปสัตว์ด้วยมะละกอ งามละออเอี่ยมสะอาด
เหมราชลงร่อนรำ ลงเล่นน้ำในชลธิ เทพนมมีองค์แอนอ็ค รูปสิงห์สัตว์อัศวรา
ฝูงคชาเชิงชั้นเขียว อุนรุทเหนี่ยวกนิรนาง พระรามร่างแรมเสีดา ยกพลมาทำ
สงคราม เมรีตามพระรถหนี ตามแต่จะมีรูปหลากหลาย ตามนิยายโบราณมี”⁽¹⁷⁾

ตอนที่ 7 ว่าด้วยการเชิญขวัญเจ้านาค เนื้อหาจะกล่าวถึงขวัญของเจ้านาคว่า เทวระเหเรร้อนเพลินชมสิ่งต่าง ๆ อยู่ จึงขอเชิญมาขึ้นชมกับเครื่องอัฐบริวาร และอยู่คงมั่นกับเจ้านาค เพื่อปฏิบัติสมณกิจต่อไป

ตอนที่พรรณนาถึงขวัญที่เรร้อนอยู่นี้ จะพรรณนาโดยอาศัยจินตนาการเป็นส่วนใหญ่ มีชมป่าหิมพานต์ ชมนก ชมไม้ ชมปลา เป็นต้น ดังตัวอย่าง

¹⁶ สำนวนนายแสง ธนาวุฒิ

¹⁷ สำนวนนายชำ นาคบำรุง

“ฤกษ์ดีทำขวัญนาคเจ้า
 อย่าไปชมฝูงสุกณา
 อย่าไปชมหมู่ฝูงหงส์ทอง
 นกชุกถูกเอาขวัญ
 ขวัญเจ้าเอ๋ยอย่าไปชม
 ดอกไม้ในกลางป่า
 อย่าไปชมมฤคิ
 ปีบเปรี๊ยะเสียงแฉกใส่

 เชิญมาจอย่านาน
 เงินทองของคคิ
 ประคับรงรับขวัญ

อย่าจรเต้าเข้าชมพฤษภา
 ภูขวัญมาหาเอาขวัญ
 ขานร้องก้องดงวัน
 เชิญมาพด้นเถิกนะขวัญมา
 ไพรพนมชมบุปผา
 ขวัญเจ้าอย่าไปหลงไหล
 คชสารอันชาญชัย
 พยัคฆภัยพาขวัญจร

 ชมโคะพานรงรับขวัญ
 ผ้าผ่อนมีทั้งแพรพรรณ
 เชิญมาพด้นเถิกนะขวัญมา (18)

ตอนสำคัญ ๆ ของบทเหล่านี้มีเพียงเท่านี้ แต่บางสำนวนอาจมีรายละเอียดปลีกย่อย เสริมเข้าไปอีก เช่น เหล่ากนิษฐนักรม เป็นตอนพระสัทธัตถะออกบรรพชา เหล่าพิมพาวิลาป เป็นตอนนางพิมพาเป็นทุกข์ถึงพระสัทธัตถะที่ทรงออกผนวช นอกจากนี้เมื่อเสร็จพิธีแล้วยังเหล่าเรื่องอื่น ๆ ได้ตามแต่จะเห็นสมควร การเหล่านี้หลังพิธีเรียกว่า “เหล่านอก” ส่วนมากเป็นแบบเอาสนุกและล้อเจ้านาคกันมากกว่า

บทเหล่านี้ทำขวัญนาค มีคุณค่าสูงยิ่งในเชิงปรัชญาและศีลธรรม เป็นเครื่องมือสั่งสอนอบรมกุลบุตรก่อนออกบรรพชาอุปสมบท ให้ตระหนักถึงเป้าหมายและเห็นคุณค่าของการบวช ซึ่งแนวการประพฤติปฏิบัติที่ถูกต้อง จึงถือได้ว่ามีส่วนช่วยเตรียมเจ้านาคให้พร้อมก่อนเข้าสู่ร่มกาสาวพัตร์ นอกจากนี้ยังเป็นการสอนที่ผู้เข้าร่วมอยู่ในพิธีให้ได้เข้าใจโลก เข้าใจชีวิตได้อีกทางหนึ่ง และหากมองในแง่วรรณศิลป์หรือสุนทรียะแล้ว บางสำนวนจัดเป็นวรรณกรรมที่ดีได้ด้วย แต่เป็นที่น่าเสียดายที่วรรณกรรมประเภทนี้กำลังจะสูญสิ้นไปพร้อม ๆ กับการสิ้นไปของประเพณีทำขวัญนาค

¹⁸ สำนวนนายแสง ธนาวุฒิ

แนะนำศูนย์ส่งเสริมภาษา และวัฒนธรรมภาคใต้

รศ. สุธิวงศ์ พงษ์ไพบูลย์

โครงการศูนย์ส่งเสริมภาษาและวัฒนธรรมภาคใต้ เริ่มดำเนินการเป็นการภายในมาตั้งแต่ปีแรกที่เปิดวิทยาเขตสงขลา คือ ปี 2512 ซึ่งขณะนั้น ศาสตราจารย์ ดร.สมพร บัวทอง เป็นรองอธิการ และได้รับงบประมาณสร้างอาคารในปี 2519 ซึ่งผู้ช่วยศาสตราจารย์ ปรีชา สิงขโรทัย เป็นรองอธิการ อาคารสร้างเสร็จในปี 2521 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงเสด็จเปิดอาคารศูนย์ฯ เมื่อวันที่ 13 กันยายน 2522

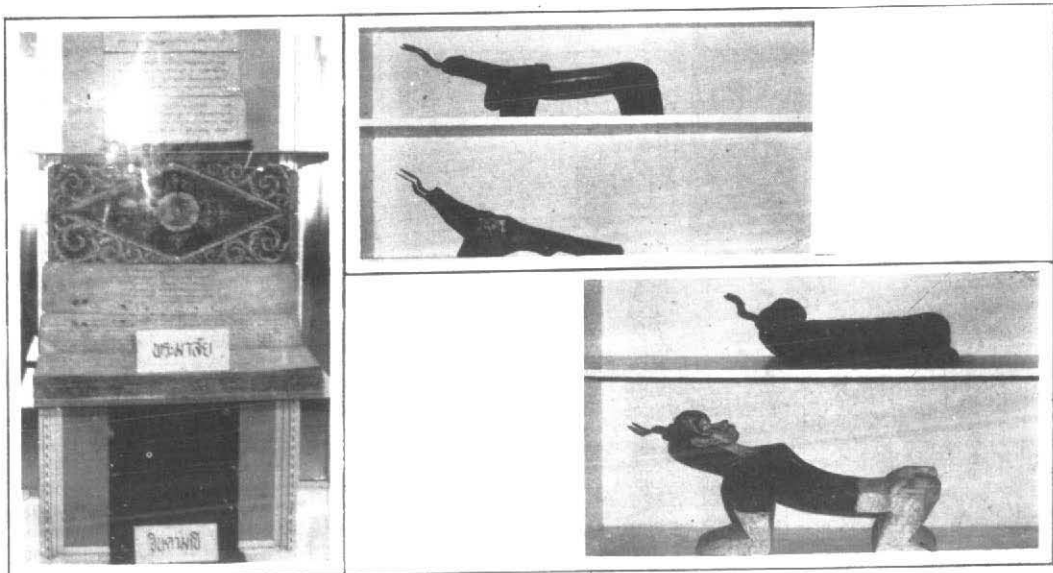
งานสำคัญของศูนย์มี 3 ฝ่ายคือ งานเก็บรวบรวมข้อมูลทางวัฒนธรรมพื้นบ้าน งานส่งเสริมและเผยแพร่และงานวิจัย ในโอกาสนี้จะแนะนำเฉพาะงานเก็บรวบรวมข้อมูลที่กระทำไปแล้วว่า ห้องใดมีอะไรบ้าง

ชั้นที่ 1

ห้องประชาสัมพันธ์ ในห้องนี้มีภาพเขียนแผนที่จังหวัดภาคใต้ ซึ่งซ่อนอยู่ในต้นไม้ อันเป็นสัญลักษณ์ ที่ชาวภาคใต้มีกำพืดสืบต่อกัน เหมือนต้นไม้ต้นเดียวกัน แต่มีกิ่งก้านสาขาต่างกันออกไปในส่วนของย้อย นอกจากนี้จะแสดงผลทัศนคติอันเกิดจากงานศิลปหัตถกรรมของชาวภาคใต้ มีการแสดงวิวัฒนาการแต่งกายสตรีชาวใต้ที่ปรากฏในหนังสือ นอกจากนี้มีหนังสือที่ศูนย์ได้พิมพ์ออกเผยแพร่จำหน่ายในราคาต้นทุน

ห้องการละคร ห้องนี้จัดแสดงการละเล่นพื้นเมืองของภาคใต้ มีจัดเรียบร้อยแล้วคือ หนังสือตะลุง มีโรงหนังตะลุงตัวอย่างที่ถูกต้องแบบ เครื่องดนตรี ธรรมเนียมการแสดง และตัวตลก รวมทั้งรูปหนังงวา และหนังมาเลเซีย การละเล่นอีกอย่างหนึ่งที่จัดเรียบร้อยแล้วคือ กาหลอ ซึ่งเป็นดนตรีระโคมในงานศพ

ห้องวัฒนธรรมพื้นบ้าน ห้องนี้จะเก็บรวบรวม เครื่องมือ เครื่องใช้ และเครื่องดำเนินชีวิตของชาวบ้านไว้มากมาย เช่น เครื่องดักนก เครื่องจับสัตว์น้ำอื่น ๆ เครื่องผ่อนแรงของชาวบ้าน เครื่องประดับกาย ภาชนะเครื่องทองเหลือง ฯลฯ

ห้องกระดาษชุดมะพร้าว ห้องนี้จะเก็บรวบรวมกระดาษชุดมะพร้าวแบบต่าง ๆ ไว้ประมาณ 40 ตัว แต่ละตัวทำเป็นรูปสัตว์ชนิดต่าง ๆ เป็นศิลปะแบบชาวบ้านอย่างแท้จริง

ชั้นที่ 2

ห้องพิพิธภัณฑ์ภาพ เป็นห้องที่เก็บรวบรวมข้อมูลประเภทภาพถ่ายไว้เป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะภาพนิ่ง ส่วนภาพยนตร์ ภาพพิมพ์ และภาพถ่าย กำลังเริ่มต้น ภาพนิ่งจะทำเป็นชุด ๆ ไว้ประมาณ 2,000 ชุด คิดเป็นภาพราว 10,000 ภาพ มีรหัสของชื่อและชุดสะดวกแก่การค้นคว้าศึกษา เนื้อหาที่เก็บได้แก่ วิถีดำเนินชีวิต เครื่องมือเครื่องใช้ ประเพณี กิจกรรมของมนุษย์ ศิลปกรรม เหตุการณ์ ภาพการ์ตูน ฯลฯ

ห้องพิพิธภัณฑ์เสียง ห้องนี้เก็บข้อมูลประเภทเสียง มีอยู่แล้วประมาณ 1,000 เรื่อง มีทั้งนั่งเรียงยาว 60 ที่ แต่ละที่สามารถเลือกรายการได้เอง 10 รายการ สามารถขอรายการพิเศษเฉพาะคนได้ตามต้องการตลอดเวลา

ห้องสมุดวรรณกรรมท้องถิ่น ห้องนี้เก็บรวบรวมหนังสือเก่า ประเภทสมุดข่อยและโบราณ และยังมีคลัง मुखปาฐะ เช่น คลังเพลงกล่อมเด็ก คลังนิทานพื้นเมือง คลังภาษาถิ่น คลังปริศนาคำทาย ฯลฯ วรรณกรรมท้องถิ่นแต่ละเรื่องมีบัตรสรุปย่อ บอกลักษณะเด่น ๆ เพื่อสะดวกแก่การศึกษาค้นคว้า

ชั้นที่ 3

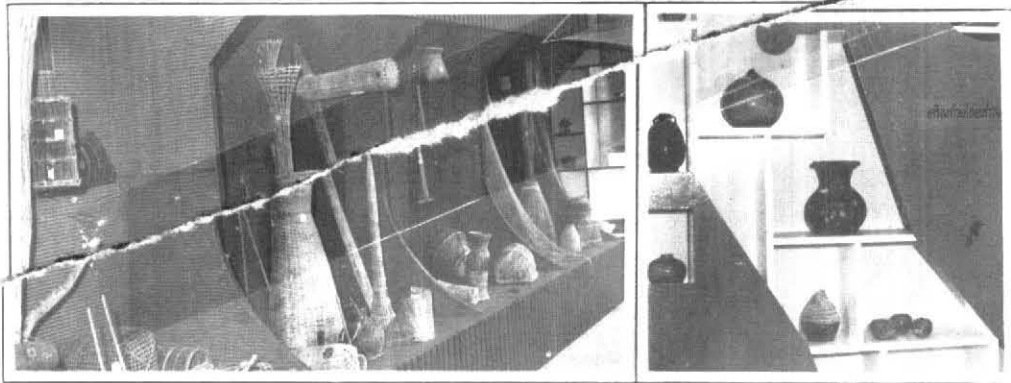
ห้องนิทรรศการ ห้องนี้ใช้จัดนิทรรศการเฉพาะเรื่องเป็นประจำ ครั้งละ 2-3 เดือน (ขณะนี้กำลังจัดเรื่องเอกสารหัวเมืองปักษ์ใต้ มณฑลนครศรีธรรมราช)

ห้องเครื่องปั้นดินเผา ห้องนี้เก็บรวบรวมเครื่องปั้นดินเผาที่ขุดหรือขุดพบในบริเวณภาคใต้ จัดแยกไว้ตามสมัย มีคำบรรยายประกอบบอกรายละเอียดชิ้นสำคัญ ๆ มีเครื่องปั้นดินเผา ประมาณ 1,000 ชิ้น

ห้องศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน ห้องนี้รวบรวมศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านของภาคใต้ ทั้งประเภทเครื่องหวายไม้ไผ่ เครื่องจักสานย่านลิเภา ป่าหนัน โยและใบตาล รวมทั้งพวก แกะสลัก มุก และเครื่องถม

ห้องโบราณวัตถุ ห้องนี้เก็บรวบรวมโบราณวัตถุ ซึ่งสะท้อนถึงประวัติศาสตร์ และโบราณคดีของชาวภาคใต้ เช่น ลูกปัด อาวุธ เครื่องใช้สมัยโบราณ ฯลฯ

ห้องพุทธศาสนา ห้องนี้เก็บรวบรวมศาสนวัตถุ โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือ แผนที่วัด สมัยอยุธยา ตั้งแต่แหลมสนฝั่งหัวเขาแดงจนถึงอำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช

งานหลักของศูนย์ส่งเสริมภาษาและวัฒนธรรมภาคใต้คือ กิจกรรมด้านส่งเสริมและเผยแพร่ ซึ่งมุ่งให้เป็นผลต่อชาวบ้านซึ่งเป็นเจ้าของวัฒนธรรมโดยตรง ศูนย์ ฯ จึงมีกิจกรรมต่าง ๆ ตลอดปี เช่น การสอนการละเล่น การอบรมสัมมนา การจัดการแสดง ณ เวทีโรงละครเปิด ฯลฯ

อนาคตของศูนย์ ในแผนพัฒนาระยะที่ 5 ศูนย์ ฯ นี้โครงการสร้างอาคารพิพิธภัณฑ์ทัศนศึกษา ซึ่งจะจัดวัฒนธรรมแต่ละแขนงให้มีระบบเกี่ยวโยงกัน โดยอาศัยเทคโนโลยีเข้าช่วยให้เหมาะสม จึงต้องใช้งบประมาณราว 30 ล้านบาท หวังว่าคงได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาล และถ้าทำได้สถาบันแห่งนี้ก็จะเป็แหล่งให้ความรู้ทางวัฒนธรรมภาคใต้ที่สมบูรณ์

อภินันทนาการ

จาก

นิตยสาร “คู่อร้าง – คู่อสม”

หาซื้อได้ตามแผงหนังสือ หรือสั่งจองที่ ดำรง พุฒตาล หรือคณะ

อภินันทนาการ

จาก

บริษัท เฟลปส์ดอดจ์

Phelps Dodge Thailand Co., Ltd.

ขอขอบคุณ
ทบวงมหาวิทยาลัย
ที่ให้การสนับสนุน

สาวหนุ่มจากทุกภาคมุ่งสู่ปักข์ใต้
พวกเขากำลังทำอะไรกันที่นี่
มศว. สงขลา

ปีหน้าพบกันใหม่ที่ พิษณุโลก

พิมพ์ที่ โรงพิมพ์พิมพ์กิจการพิมพ์ สงขลา โทร. 311419

นายมงคล บุญมาพวรรณ์ ผู้พิมพ์ ไลเซนส์ 2523